

Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată
Catedra Științe Juridice și Securitate Criminologică

APROBAT

la ședința Catedrei

_____ 2013

Șef catedră,
V. Guțuleac, dr., prof. univ.

NOTE DE CURS
la disciplina
DREPTUL FAMILIEI

Autor:
NISTOR Mariana, drd.,
lector univ.

Chișinău 2013

Tema 1. Noțiunea, obiectul și principiile esențiale ale dreptului familiei

- 1. Noțiunea de familie și funcțiile ei*
- 2. Obiectul și metoda de reglementare a dreptului familiei*
- 3. Izvoarele dreptului familiei*
- 4. Principiile esențiale ale dreptului familiei*
- 5. Corelația dreptului familiei cu alte ramuri de drept*

1. Noțiunea de familie și funcțiile ei

Articolul 48 din Constituția Republicii Moldova stipulează că familia constituie elementul natural și fundamental al societății, fiind întemeiată pe căsătoria liber consimțită între bărbat și femeie, pe egalitatea lor în drepturi și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor. Fiind obiect de cercetare a mai multor științe, noțiunea de familie poate avea multiple diversități. În jurisprudență ea este definită sub două aspecte: din punct de vedere sociologic și din punct de vedere juridic.

In sens sociologic, familia — ca formă specifică de comunitate umană — desemnează grupul de persoane unite prin căsătorie, filiație sau rudenie, care se caracterizează prin comunitate de viață, interese și întrajutorare.

Familia este o realitate biologică prin uniunea ce se realizează între un bărbat și o femeie și prin procreare; o realitate socială prin comunitatea de viață între soți, dintre părinți și copii și alte rude. Uniunea familială este o relație specifică, complexă, care îmbină diferite aspecte ce nu pot fi găsite la alte categorii sociale. Ea este o uniune deosebită a societății în baza căreia au apărut mai multe formațiuni obștești, inclusiv statul și dreptul. Luînd naștere prin căsătorie, familia poate fi formată din soți, ulterior, după nașterea copiilor — din soți și copii. Aceasta este familia nucleară, dar ea poate fi o familie extinsă atunci cînd este formată din soți, copii, alte rude, cum ar fi părinții soților, fratele sau sora unuia dintre ei. Conținutul social al familiei constă din următoarele raporturi:

a) de căsătorie, care constituie baza familiei;
b) cele dintre soți, care constituie efectele căsătoriei;
c) cele dintre părinți și copii, care sînt rezultatul raporturilor dintre soți. În unele cazuri mai pot exista și alte raporturi, cum ar fi raportul dintre mama necăsătorită și copilul ei, dintre adoptat și adoptator etc.

d) *în sens juridic*, familia desemnează grupul de persoane între care există drepturi și obligații care izvorăsc din căsătorie, rudenie, adopție, precum și din alte raporturi asimilate raporturilor de familie.

Aceste două noțiuni ale familiei — cea sociologică și cea juridică — în mod obișnuit se suprapun, însă sînt situații cînd această coincidență nu există. Spre exemplu, în cazul desfacerii căsătoriei prin divorț relațiile în sens sociologic încetează, deoarece între soți nu mai există o comunitate de viață și de interese, însă între copil și părinte se păstrează relația juridică, care se manifestă prin dreptul copilului de a primi întreținerea și educația de la părintele care locuiește separat de el, de a-i purta numele de familie primit prin stabilirea filiației etc.

Legislația în vigoare nu dă o definiție unică a familiei și nici nu indică cine ar putea fi considerat ca membru al familiei, definiție ce ar putea fi folosită oricînd. Poate asta e și rațional, deoarece familia formează obiect de reglementare în domeniul de aplicare a unor legi speciale și de aici și sensurile speciale ale familiei. Mai mulți autori sînt de părerea că în existența ei familia are trei funcții principale:

- biologică;
- economică;
- educativă.

Funcția biologică a familiei, care determină creșterea numărului populației și a situației demografice în orice țară, este dictată de însăși natura existenței omului. Atracția către sexul opus, precum și necesitatea de a naște și crește copii este inerentă naturii umane. Desigur,

această necesitate este influențată de societate, fiind în strânsă legătură cu dezvoltarea mijloacelor de producție în societatea concretă. În diferite perioade istorice statul poate să încurajeze natalitatea prin diferite măsuri economice (ca exemplu anii '80 ai secolului XX pe teritoriul fostei URSS) sau să frâneze (ca exemplu China în aceeași perioadă) procesul de creștere a populației. Întreaga dezvoltare a umanității este evoluția formelor de colectivitate, printre care familia este una dintre cele mai vechi și mai specifice pentru afirmarea deplină a ființei umane. Deși relativ independentă față de societate, familia, tipul ei de organizare, este determinată și condiționată, în ultimă instanță, de modul de organizare a societății pe care o reflectă.

Funcția economică a familiei se manifestă prin comunitatea de bunuri a soților, prin faptul că familia poate fi o unitate de producție prin care se asigură o bunăstare a soților și a copiilor lor, prin susținerea materială reciprocă între membrii familiei și, îndeosebi, a membrilor inapți de muncă și care necesită ajutor material. Funcția economică a familiei, fiind un element nu mai puțin important ca funcția biologică, permite aplicarea, în anumite limite, a normelor juridice pentru reglementarea relațiilor ce apar între membrii familiei.

Funcția educativă. Educația în familie este unul dintre aspectele socializării individului, apropierea lui de viața obștească și de cea culturală. Datorită intensității emoționale a relațiilor familiale, educația din familie acționează într-o măsură mai mare decât cea obștească asupra emoțiilor și calităților sufletești ale omului.

2. Obiectul și metoda de reglementare a dreptului familiei

Dreptul familiei este totalitatea normelor juridice care reglementează raporturile personale nepatrimoniale și patrimoniale ce izvorăsc din căsătorie, rudenie, adopție și raporturile asimilate de lege, sub anumite aspecte cu raporturile de familie în scopul ocrotirii și întăririi acestora.

1) *Raporturile de căsătorie.* Codul Familiei (art. 3) stabilește condițiile și modalitatea de încheiere, încetare și declarare a nulității căsătoriei, reglementează relațiile personale nepatrimoniale și patrimoniale născute din căsătorie.

2) *Raporturile care rezultă din rudenie.* Acestea sînt raporturile personale și patrimoniale care apar între părinți și copii în urma atestării provenienței acestora, cît și a raporturilor dintre frați și surori, bunici și nepoți și obligația de întreținere dintre aceste persoane.

3) *Raporturile ce rezultă din adopție și alte forme de ocrotire a copiilor orfani și a celor lipsiți de grija părintească.* Legislația reglementează detaliat condițiile, modalitatea și efectele adopției, alte forme de ocrotire a copiilor cum este tutela, curatela, casele de copii de tip familial, drepturile și obligațiile adoptatorilor, tutorilor, curatorilor și a copiilor educați de acestea.

4) *Modul de înregistrare a actelor de stare civilă.* Raporturile de familie reglementate de legislația familială au unele particularități pe care nu le întîlnim la alte categorii sociale și anume:

- a) ele apar din fapte juridice deosebite, precum căsătoria, rudenia, maternitatea, paternitatea, adopția, plasamentul familial al copiilor lipsiți de grija părintească;
- b) baza lor o constituie căsătoria și rudenia, acestea avînd un caracter de *continuitate*;
- c) apar între persoane apropiate, cercul lor fiind restrîns - soți, părinți și copii, adoptați și adoptatori, frați, surori, bunici, nepoți au un caracter strict personal;
- d) caracterul personal determină o altă particularitate, care este *imposibilitatea înstrăinării* drepturilor și obligațiilor familiale. Ele nu pot fi transmise prin voința persoanei, nu pot fi cedate și nu pot fi obiect al vreunei convenții cu titlu oneros sau gratuit;
- e) relațiile dintre membrii familiei sînt bazate pe emoții, avînd un caracter deosebit ce se exprimă prin încredere și susținere reciprocă, de aceea ele sînt *gratuite*.

Aceste particularități ale raporturilor de familie determină și metoda de reglementare a dreptului familiei.

Relațiile patrimoniale, avînd un caracter economic, sînt acelea care apar între soți în urma dobîndirii de către ei a bunurilor și a susținerii materiale reciproce cît și relațiile de întreținere dintre alți membri ai familiei.

Raporturile personale în familie sînt primordiale. Intîietatea lor se caracterizează prin faptul că întemeierea unei familii are drept scop procrearea, prelungirea neamului omenesc, educarea copiilor în conformitate cu cerințele societății și valorile umane, toate acestea avînd ca bază sentimentele de stimă, dragoste, atașare, afecțiune, încredere, răspundere și alte sentimente ce sînt strîns legate de sfera emoțională a omului. Ele ating cele mai intime fibre ale vieții omenești și influențează comportamentul fiecărui membru al familiei. Relațiile personale apar la realizarea de către soți a drepturilor și îndeplinirea obligațiilor ce reies din calitate de soți (stima, grija și sprijinul moral reciproc), a egalității în drepturi în viața de familie, în raporturile dintre părinți și copii privind creșterea și educarea acestora și alte raporturi ce țin de ocrotirea copiilor lipsiți de grija părintească.

Raporturile patrimoniale sînt condiționate de cele personale și au un caracter secundar, deoarece mai întîi au apărut relațiile personale. De exemplu, în baza sentimentelor personale și liberului consimțămînt un bărbat și o femeie încheie o căsătorie și, ulterior, între ei apar relații privind bunurile dobîndite de ambii în timpul căsătoriei și obligația de întreținere reciprocă; sau cînd se naște un copil, mai întîi se stabilește proveniența lui de la anumiți părinți și numai după aceea apare obligația de întreținere dintre părinți și copil sau copil și alte rude.

Așadar, *obiectul de reglementare al dreptului familiei îl formează raporturile de familie personale și patrimoniale care apar între membrii unei familii.* Acestea sînt: *Metoda dreptului familiei constituie totalitatea procedurilor, mijloacelor și formelor de reglementare a relațiilor care formează obiectul dreptului familiei.* Cu ajutorul acestor procedee dreptul familiei supune comportamentul membrilor familiei unor limite care asigură întărirea familiei, realizarea drepturilor fiecăruia dintre ei și îndeplinirea obligațiilor care le revin, în așa mod ca să fie respectată balanța dintre interesele persoanei, familiei și societății în întregime.

După conținutul acțiunii asupra relațiilor metoda dreptului familiei este permisiva, iar după forma prevederilor legale - imperativă. Îmbinarea acestor două elemente caracterizează particularitățile metodei care poate fi determinată ca permisiv-imperativă. Codul Familiei, intrat în vigoare la 26 aprilie 2001, a majorat numărul normelor cu caracter dispozitiv. A fost introdusă posibilitatea participanților la raporturile juridice familiale de a-și reglementa drepturile și obligațiile prin încheierea unor convenții.

3. Izvoarele dreptului familiei

În literatura juridică noțiunea de izvor de drept este utilizată în două accepțiuni: izvor de drept în sens material și izvor de drept în sens formal. "În sfera noțiunilor de izvor real (material) a dreptului intră elementele dictate de situațiile economice, de cele sociale, precum și preocupările de ordin moral și ideologic ale societății".

Prin izvor de drept în sens formal se înțeleg formele de exprimare a normelor juridice.

Formele specifice de exprimare a normelor de drept familial constituie izvoare ale dreptului familiei. Din ele fac parte actele normative ce reglementează raporturi sociale care constituie obiectul dreptului familiei și legislația familială și alte acte normative ce conțin norme juridice de dreptul familiei.

În ierarhia izvoarelor dreptului familiei pe primul loc se află Constituția. În cadrul legilor, principalul izvor al dreptului familiei îl constituie *Codul Familiei*, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 1316-XIV la 26 octombrie 2000 și intrat în vigoare la 26 aprilie 2001.

Alt izvor al dreptului familiei este *Legea privind actele de stare civilă nr. 100-XV din 26 aprilie 2001* intrată în vigoare la 17 august 2001.

Codul Civil adoptat prin Legea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06 iunie 2002 și intrat în vigoare la 12 iunie 2003 Monitorul Oficial al Republicii Moldova. - 2001. - Nr. 97-99.

Un alt izvor al dreptului familiei este *Legea privind drepturile copilului nr. 338-XIII din 15 decembrie 1994.*

Izvor al dreptului familiei este și *Codul de Procedură Civilă* nr. 225-XV din 30 mai 2003, intrat în vigoare la 12 iunie 2003.

În perioada actuală un rol important în realizarea drepturilor familiale îl au: *Convenția statelor membre ale Comunității Statelor Independente cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală, Tratatul bilateral cu privire la asistența juridică și raporturile în materie civilă, familială și penală pe care le-a încheiat Republica Moldova cu: Republica Letonă, Republica Lituania, Ucraina, Federația Rusă, România.*

La izvoarele dreptului familiei pot fi atribuite și *alte acte normative* care reglementează relațiile de familie. Acestea pot fi decrete ale Președintelui sau hotărâri ale Guvernului Republicii Moldova adoptate în baza și pentru executarea Codului Familiei.

Mai pot fi izvor de drept și alte acte subordonate legii. Pentru aplicarea corectă a normelor dreptului familiei, o mare importanță au hotărârile Plenului Curții Supreme de Justiție, care nu sînt obligatorii, dar, de regulă, dau lămuriri complete și amănunțite privind practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației familiale.

4. Principiile esențiale ale dreptului familiei

Principiile dreptului familiei sînt acele idei călăuzitoare care determină esența acestei ramuri de drept și care sînt obligatorii, fiind întrunite în normele juridice ale Codului Familiei și Constituției.

Articolul 2 alin. 3 Codul Familiei stipulează că, relațiile familiale sînt reglementate în conformitate cu următoarele principii:

- a. *monogamie*, ceea ce înseamnă că este oprit să se căsătorească bărbatul sau femeia care este căsătorită;
- b. *principiul recunoașterii numai a căsătoriei încheiate la organele de înregistrare a actelor de stare civilă*. Din conținutul art. 9 alin. 1 Codul Familiei, art. 32 Legea privind actele de stare civilă reiese că, numai căsătoria încheiată în fața organului de stat generează efecte juridice. c) *căsătoria liber consimțită* între bărbat și femeie ceea ce înseamnă dreptul fiecărei femei și a fiecărui bărbat de a-și alege soțul;
- c. *egalitate în drepturi a soților în familie*. Acest principiu depășește limitele relațiilor de familie, deoarece este aplicat în întregul domeniu al relațiilor sociale. În conformitate cu textele mai multor acte normative, cum ar fi Declarația Universală a Drepturilor Omului (art. 16 alin. 1), Constituția Republicii Moldova (art. 16), Codul Familiei (art. 5 alin. 1 și art. 16, alin. 1), relațiile personale și patrimoniale dintre soți și cele dintre părinți și copii sînt reglementate în lumina egalității dintre bărbat și femeie;
- d. *e)principiul potrivit căruia membrii familiei sînt datori să-și acorde unul altuia sprijin moral și material*. Familia reprezintă o celulă a societății formată prin căsătorie sau rudenie. Între membrii familiei există o comunitate de interese morale și materiale. Codul Familiei în art. 18 alin. 2 prevede că soții își datorează reciproc sprijin moral, iar art. 80 alin. 1 prevede că copiii sînt obligați să-și îngrijească și să-și întrețină părinții. Soții contribuie la cheltuielile casniciei în raport cu mijloacele fiecăruia;
- e. *fidelitate conjugală* care este rezultatul sentimentului de dragoste și afecțiune dintre soți. Acest principiu este expres prevăzut în art. 18 alin. 2 Codul Familiei.
- f. *principiul priorității educării copilului în familie*. Reiese din Convenția privind drepturile copilului din 1989, art. 20;
- g. *soluționarea pe cale amiabilă a tuturor problemelor vieții familiale*. Acest principiu reiese din principiul egalității în drepturi a soților. El are o sferă de acțiune ce cuprinde toate domeniile vieții de familie, despre ce ne vorbește art. 16 alin. 1, art. 21 alin. 1, art. 62 alin. 3 Codul Familiei;

- h. *principiul de manifestare a grijii pentru întreținerea, educația și apărarea drepturilor și intereselor membrilor minori și a celor inapți de muncă.* (Titlul IV Codul familiei).

5. Corelația dreptului familiei cu alte ramuri de drept

Deci, dreptul familiei este în strânsă legătură cu *dreptul civil* și norme de dreptul familiei se completează cu norme ale dreptului civil, pe de o parte, și pe de altă parte, reglementările Codului Civil se completează cu unele dispoziții ale Codului Familiei. Astfel, art. 8, 30, 44, 94 ale Codului Familiei sînt completate cu dispozițiile Codului Civil. Codul Civil, la rîndul său, la instituția tutela și căratela, contractul de donație, succesiunea legală ține seama de instituția căsătoriei și a rudeniei definită de Codul Familiei.

Legătura dreptului familiei cu *dreptul constituțional* se manifestă prin faptul că drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor sînt consacrate ca principii de bază ale dreptului familiei. În ceea ce privește legătura dreptului familiei cu *dreptul procesual civil*, putem menționa că circa treizeci la sută din pricinile civile care se judecă în instanțele judecătorești sînt pricinile care rezultă din raporturile juridice familiale. Dreptul familiei prezintă legături și cu *dreptul administrativ*. Astfel, litigiile apărute între membrii familiei privind educarea copiilor minori sînt soluționate de autoritatea tutelară, care este administrația publică locală. Dreptul familiei este în corelație și cu *dreptul muncii*, care reglementează raporturile ce se nasc din contractul de muncă, precum și alte raporturi sociale legate de raporturile de muncă. Corelația dintre dreptul familiei și *dreptul internațional privat* este și mai evidentă, deoarece acesta din urmă are ca obiect de reglementare aceleași raporturi ca și dreptul familiei și dreptul civil, cu deosebirea că dreptul internațional privat le privește sub aspectul lor internațional. Ocrotirea relațiilor de familie se realizează și prin normele *dreptului penal*. Codul Penal cuprinde un capitol întreg (capitolul VII) care reglementează răspunderea pentru infracțiunile săvîrșite contra familiei și minorilor.

Subiecte pentru lucrul individual asupra temei (și întrebări recomandate pentru discuții la seminar):

1. *Formulați noțiunea Dreptului familiei.*
2. *Care este noțiunea familiei?*
3. *Descrieți familia în sens juridic și în sens social. Exemplificați.*
4. *Care sînt funcțiile familiei?*
5. *Care raporturi familiale formează obiectul dreptului familiei?*
6. *Numiți particularitățile raporturilor de familie.*
7. *Care este deosebirea dintre obiectul de reglementare a dreptului familiei și metoda de reglementare a dreptului familiei?.*
8. *Numiți izvoarele Dreptului familiei și caracterizați-le.*
9. *Formulați noțiunea principiilor Dreptului familiei.*
10. *Descrieți principiile dreptului familiei.*
11. *Care este legătura Dreptului familiei cu alte ramuri de drept?*
12. *Găsiți asemănările Dreptului familiei cu Dreptul civil .*
13. *Ce legătură are știința Dreptului familiei cu alte ramuri ale științei, așa ca psihologia, etica, sociologia?*
14. *În caz că nu este îndeplinită una dintre funcțiile principale ale familiei, poate ea să fie considerată familie?*
15. *Ce înțelegeți prin caracterul strict personal a raporturilor familiale?*
16. *Ce raporturi reglementează normele Dreptului familiei?*
17. *Numiți cele mai importante hotărîri ale Guvernului care completează sau concretizează prevederile codului Familiei.*

Tema 2. Raporturile juridice familiale

- 1. Noțiunea și tipurile raporturilor juridice familiale*
- 2. Subiectele, obiectul și conținutul raporturilor juridice familiale*
- 3. Faptele juridice în dreptul familiei și tipurile lor*
- 4. Rudenia și afinitatea și importanța lor juridică*
- 5. Realizarea și apărarea drepturilor familiale*
- 6. Termenele de prescripție și alte termene prevăzute de legislația familială*
- 7. Actele de stare civilă. înregistrarea actelor de stare civilă*

1. Noțiunea și tipurile raporturilor juridice familiale

Raporturile juridice familiale sînt relațiile de familie reglementate de normele de drept în acea măsură în care statul poate acționa asupra purtării membrilor familiei pentru a-i îndrepta în partea ce coincide dezvoltării societății umane.

Temei al apariției raporturilor juridice familiale servesc astfel de fapte juridice cum ar fi căsătoria, rudenia, luarea copilului în familie pentru creștere și educație.

După conținut, raporturile juridice familiale pot fi: *personale*, de exemplu, raporturile ce apar la încheierea căsătoriei, stabilirea paternității, adopției, instituirea tutelei (curatelei), plasarea copilului în casa de copii tip familial etc; și *patrimoniale* – cum ar fi raporturile dintre soți referitor la bunurile ce le aparțin în timpul căsătoriei și în caz de divorț, raporturile de întreținere pe care membrii familiei sînt obligați să o acorde unul altuia.

După *caracterul de apărare*, raporturile familiale pot fi clasificate în trei grupe. În prima grupă pot fi incluse *drepturile relative, care au un caracter absolut de apărare contra încălcărilor din partea altor persoane*. Astfel de drepturi sînt drepturile părinților la educarea copiilor, iar în cazul lipsei părinților – dreptul altor reprezentanți legali (tutori, curatori, părinți-educatori). Acest drept aparține părinților în egală măsură, de aceea legislația reglementează exercitarea acestui drept de către ambii părinți de comun acord (art. 60, 64 Codul Familiei).

A doua grupă include *drepturile absolute cu unele semne ale raporturilor juridice relative*. Aici este inclus dreptul soților asupra patrimoniului comun care este absolut în cazul cînd se opune persoanelor străine și manifestă caracterul relativ în cazul examinării dreptului comun de proprietate cu care sînt indisolubil legate obligațiile reciproce ale soților ce-și realizează acest drept.

Din grupa a treia fac parte *raporturile relative, care nu au un caracter de apărare absolut*. Sînt incluse drepturile personale ce apar între soți în urma încheierii căsătoriei și care sînt apărute în raport cu celălalt soț.

În dependență de temeiurile apariției raporturilor juridice familiale, acestea pot fi:

- de căsătorie care apar în urma încheierii căsătoriei;
- dintre părinți și copii care apar în rezultatul nașterii copiilor;
- asimilate de lege cu raporturile dintre părinți și copii și care apar în urma adopției, tutelei, curatelei;
- între rude - frați și surori, bunici și nepoți etc.

Raporturile juridice familiale, fiind deosebite de alte raporturi prin temeiurile apariției lor, au și unele particularități la încetare. Ele încetează în cazurile prevăzute de lege (moartea unuia dintre soți, desfacerea căsătoriei, atingerea unei anumite vîrste etc), spre deosebire de raporturile juridice civile care, de regulă, încetează o dată cu îndeplinirea de către subiecte a obligațiilor.

2. Subiectele, obiectul și conținutul raporturilor juridice familiale

Subiecte ale raporturilor juridice familiale sînt persoanele fizice participante la aceste relații. Organele de stat nu pot participa la raporturile juridice familiale în calitate de subiecte. Persoanele fizice participante la raporturile juridice familiale au calități deosebite, reglementate de lege în fiecare caz concret ca soți, părinți, copii, adoptatori, tutori, curatori. Una și aceeași

persoană poate avea calitatea de subiect în diferite raporturi juridice: soț - în raportul de căsătorie, părinte - în raportul dintre părinți și copii, frate sau soră - în raportul de rudenie etc.

Premisa necesară pentru ca o persoană să participe la raporturile juridice familiale este ca ea să posede capacitatea juridică familială. *Capacitatea juridică familială*, ca și capacitatea juridică civilă, este alcătuită din capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu a persoanei.

Capacitatea de folosință în dreptul familiei este capacitatea de a avea drepturi și obligații familiale. Conținutul capacității de folosință în dreptul familiei se exprimă prin:

- a) capacitatea de a încheia o căsătorie - ceea ce este un drept subiectiv pe care orice persoană îl are atunci când întrunește condițiile de fond pentru încheierea ei;
- b) capacitatea de a avea drepturi personale și patrimoniale de soți - o posibilitate egală pentru toate persoanele care au încheiat o căsătorie;
- c) capacitatea de a avea dreptul la desfacerea căsătoriei pentru fiecare dintre soți în cazul când viața de familie a devenit pentru el imposibilă;
- d) capacitatea de a avea drepturi și obligații în privința atestării provenienței copilului;
- e) capacitatea de a avea dreptul pentru înfăptuirea actului juridic de adopție și a dobândi drepturile și obligațiile ce reies din acest act juridic;
- f) capacitatea de a avea drepturi și obligații ce reies din instituția tutelei și curatelei.

Capacitatea de exercițiu - aceasta fiind determinată ca aptitudinea persoanei de a *dobândi* prin fapta proprie și de a exercita drepturi subiective concrete, de a-și asuma personal obligații familiale și de a le executa. În unele cazuri este posibilă apariția concomitentă a capacității de folosință și a capacității de exercițiu. De exemplu, dreptul de a încheia o căsătorie apare la împlinirea vârstei de 18 ani și capacitatea de exercițiu deplină începe, conform art. 20 Codul Civil, tot la aceeași vârstă. Capacitatea de exercițiu în dreptul familiei se manifestă ca aptitudinea de a încheia acte juridice familiale, cu scopul de a crea sau înceta raporturi juridice familiale (încheierea căsătoriei, încuviințarea adopției), a realiza drepturile personale și patrimoniale și îndeplini obligațiile familiale.

Particularitatea capacității de exercițiu în dreptul familiei este că ea apare concomitent cu elementele capacității de folosință și există concomitent cu aceasta, ceea ce prezintă capacitatea juridică familială.

Actele juridice familiale, avînd un caracter personal, de regulă, nu pot fi efectuate prin reprezentare. În realizarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor familiale cu conținut patrimonial, nu întotdeauna este necesară capacitatea de exercițiu, deoarece aici poate fi folosită reprezentarea.

Astfel, drepturile și obligațiile familiale pot fi împărțite în două categorii:

- 1) care pot lua naștere, înceta și pot fi realizate doar prin acțiune personală a celor a căroră le aparțin aceste drepturi și unde este imposibilă completarea capacității de exercițiu care lipsește (aceste cazuri sînt expres prevăzute de lege, de exemplu, încheierea căsătoriei, actul juridic de încuviințare a adopției, stabilirea tutelei, curatelei etc);
- 2) care pot fi exercitate personal de cel căruia îi aparțin drepturile sau cu ajutorul altor persoane care îl reprezintă (reprezentarea copilului minor de către părinți, adoptatori, tutori).

Legislația familială admite, uneori, și limitarea capacității juridice familiale. Astfel de cazuri sînt expres prevăzute de legislație, cum ar fi: persoana decăzută din drepturile părintești nu poate fi adoptator (art. 121 Codul Familiei), tutore, curator (art. 143 Codul Familiei), părinte-educator în casele de copii tip familial (art. 150 Codul Familiei). La fel nu pot fi adoptatori, tutori, curatori, părinți-educatori persoanele care anterior au avut această calitate dar au fost eliberați din funcție din culpa lor.

Raporturile juridice familiale pot avea două sau mai multe subiecte, de exemplu: părinte - copil; părinți și copii; adoptatori - copil -părinți. Totodată fiecare raport juridic familial cu mai multe subiecte poate fi privit ca mai multe raporturi juridice cu două subiecte: copilul în raport cu fiecare părinte în parte; părintele și copilul propus spre adopție; adoptatorul și adoptatul.

Obiect al raportului juridic familial pot fi: acțiunile și bunurile.

Acțiunile sînt obiect în toate relațiile nepatrimoniale care apar între soți, părinți și copii, adoptat și adoptatori, tutore și copil, educatori și copiii educați de ei. Acțiunile pot fi efectuate din partea unui subiect (plata pensiei de întreținere în mod benevol) sau din partea ambelor subiecte (depunerea cererii de desfacere a căsătoriei de către ambii soți).

Bunurile sînt obiect al raporturilor juridice familiale ce apar între soți în legătură cu proprietatea care le aparține.

Conținutul raporturilor juridice familiale îl constituie totalitatea drepturilor și obligațiilor pe care le pot avea cetățenii în domeniul relațiilor de familie. Majoritatea acestor drepturi sînt expres prevăzute de Codul Familiei: dreptul de a încheia o căsătorie și dreptul de a o desface; dreptul la educația copilului; dreptul copilului de a fi crescut și educat în familie; dreptul de a comunica cu părinții și alte rude etc. Ca și în dreptul civil, în dreptul familiei cetățenii pot dobîndi și alte drepturi care nu sînt stipulate direct în legislație, dar nu contravin acesteia, după formula "tot ceea ce nu este interzis, se permite".

Drepturile și obligațiile subiectelor raporturilor juridice familiale, spre deosebire de raporturile juridice civile, au un șir de particularități. În primul rînd, multe drepturi ale participanților la raporturile juridice familiale sînt în același timp și obligații (dreptul părinților de a educa copiii este în același timp și obligația lor de a avea grijă de copii, de a-i crește, educa și a le apăra interesele).

În al doilea rînd, pentru raporturile juridice familiale este caracteristică legătura indisolubilă a drepturilor și obligațiilor cu persoana titularului, adică au un caracter personal și nu pot fi transmise și nici cedate.

În al treilea rînd, drepturile și obligațiile familiale nu încetează o dată cu exercitarea lor, avînd un caracter îndelungat etc.

Particularitățile drepturilor și obligațiilor familiale se evedențiază și la exercitarea lor.

3. Faptele juridice în dreptul familiei și tipurile lor

Faptul juridic este împrejurarea prevăzută de norma juridică care, realizată în concret, are consecințe juridice, adică dă naștere, schimbă sau încetează raportul juridic familial.

Între diferitele criterii de clasificare a faptelor juridice, cel adoptat în general în literatura juridică este raportarea lor la voința omului, adică dacă acestea depind sau nu de voința omului. Din acest punct de vedere ele se împart în *acțiuni* și *evenimente*. Acțiunile sînt fapte voluntare ale omului de care norma de drept leagă anumite consecințe juridice. Acțiunile se mai clasifică, în raport cu dispoziția regulii de drept, în *licite* și *ilicite*. Cele săvîrșite în conformitate cu legea sînt licite (stabilirea paternității, înregistrarea divorțului), iar cele care contravin legislației sînt ilicite (încheierea căsătoriei cu o persoană lipsită de capacitatea de exercițiu).

Evenimentele sînt acele fenomene, împrejurări care se petrec indiferent de voința oamenilor și cărora norma de drept le dă o semnificație juridică prin reținerea lor în ipoteza ei. Evenimentele pot fi absolute, adică se petrec indiferent de voința omului (decesul unei persoane) sau relative (nașterea copilului), adică copilul a fost conceput din voința omului dar se dezvoltă indiferent de voința lui.

În literatura de specialitate mai întîlnim și o astfel de clasificare a faptelor juridice ca situație sau stare. Starea este un fapt juridic care există o perioadă îndelungată și periodic duce la apariția consecințelor juridice, în unele cazuri ea poate fi acțiune, în altele - eveniment (starea de rudenie, graviditatea, starea materială grea, starea materială bună etc).

În opinia noastră, situațiile (stările) în dreptul familiei nu au o importanță de sine stătătoare, deoarece ele sînt parte componentă a unui complet de fapte care dau naștere la raporturile juridice familiale. De exemplu, pentru nașterea obligației de întreținere între soți sînt necesare condițiile: incapacitatea de muncă a unui dintre soți, aflarea lui într-o situație materială grea și posibilitatea materială a celuilalt de a-i acorda întreținerea. Deci, situațiile (stările) pot fi incluse în clasificare ca evenimente de lungă durată.

Faptele juridice în dreptul familiei, conform *urmărilor*, pot fi clasificate în fapte juridice *de naștere* a drepturilor și obligațiilor familiale. Aici pot fi menționate nașterea copilului, încheierea căsătoriei, adopția etc.

Faptele juridice *de modificare* a drepturilor duc la modificarea conținutului drepturilor și obligațiilor subiectelor raporturilor juridice familiale, de exemplu, schimbarea mărimii pensiei de întreținere plătită pentru copiii minori de către părintele situația materială a căruia s-a înrăutățit.

Fapte juridice *de împiedicare* a drepturilor sînt acelea existența cărora împiedică realizarea unui drept stabilit de legislație. Astfel, graviditatea soției sau existența unui copil născut de ea în vîrstă de pînă la un an de zile nu-i permit soțului să depună o cerere de divorț fără acordul ei.

Faptele juridice *de încetare* a drepturilor și obligațiilor familiale sînt astfel de acțiuni și evenimente ca decesul, încetarea căsătoriei, anularea adopției etc. care duc la încetarea raporturilor juridice familiale.

Unii autori consideră că există și fapte juridice *de restabilire* în drepturi, care au o importanță deosebită pentru dreptul familiei. Restabilirea drepturilor pierdute de subiect se face prin hotărîrea instanței judecătorești despre restabilirea în drepturile părintești, desfacerea adopției cu întoarcerea copilului la părinții biologici, recunoașterea căsătoriei încheiate cu încălcarea condițiilor de fond ca fiind valabilă în urma decăderii impedimentelor.

4. Rudenia și afinitatea și importanța lor juridică

Rudenia este un izvor al raporturilor juridice familiale și este reglementată de art. 45 Codul Familiei. Rudenia firească este legătura de sînge și, prin reglementare legală, legătura dintre două sau mai multe persoane care coboară unele din altele, cum sînt, de exemplu, tatăl, fiul, nepotul de fiu, sau care, fără a descinde unele din altele, au un autor comun, cum sînt, de exemplu, frații între ei, verii primari între ei.

Șirul de persoane între care există rudenie se numește linie de rudenie. Ea poate fi *dreaptă* sau *colaterală*, în dependență de felul cum sînt născute persoanele - una din alta sau de la un autor comun. Linia de rudenie dreaptă poate fi *ascendentă* sau *descendentă*. Rudenia ascendentă este aceea care leagă o persoană cu cei din care descinde, cum ar fi de la copil spre părinți, bunici. Rudenia descendentă este în cazul cînd se stabilește legătura unei persoane cu acei care descind din ea, plecînd de la părinte spre copil, nepot de fiică etc.

Stabilirea legăturii de rudenie se numește filiație.

Rudele pot fi apropiate sau îndepărtate. Distanța dintre rude se măsoară cu gradul de rudenie. Stabilirea gradului de rudenie se face prin socotirea numărului de nașteri intervenite între generații.

Alt izvor al relațiilor de familie este înrudirea prin alianță sau *afinitatea*, care este legătura dintre un soț și rudele celui alt (ginere, noră, socrii, cumnați). Gradul afinității se stabilește prin asemănare cu rudenia. Existența legăturii de rudenie are importanță indiferent de gradul de rudenie la instituirea tutelei, curatelei asupra copiilor lipsiți de ocrotirea părintească. La adopția unui copil la fel se dă prioritate radelor, indiferent de gradul de rudenie, dacă aceasta nu contravine intereselor copilului. Relațiile de afinitate sînt reglementate de Codul Familiei în art. 89 - obligația copiilor vitregi de a-și întreține părinții vitregi.

Rudenia și afinitatea prezintă interes și pentru alte ramuri de drept: dreptul civil, dreptul procesual civil, dreptul protecției sociale, dreptul procesual penal etc.

În afară de rudenia bazată pe legătura de sînge, există și rudenia care rezultă din adopție - denumită în dreptul familiei rudenie civilă. Rudenia civilă este asimilată de lege cu rudenia de sînge. Adoptatul și descendenții lui devin radă cu adoptatorul și radele acestuia. Efectele juridice ale rudeniei civile sînt identice cu efectele juridice ale rudeniei de sînge.

5. Realizarea și apărarea drepturilor familiale

Prin realizarea drepturilor se înțelege îndeplinirea de către subiectele raporturilor juridice familiale a posibilităților ce reies din drepturile subiective familiale care le aparțin. Drepturile familiale se realizează de către participanții la raporturile juridice familiale în

conformitate cu principiul că cetățenii dispun de drepturile ce le aparțin după cum doresc, adică aleg forma, metoda, locul și timpul realizării lor.

De exemplu, soțul care are dreptul la întreținere de la celălalt soț, în condițiile prevăzute la art. 82 Codul Familiei, nu cere plata întreținerii, deci nu-și realizează dreptul stipulat în lege.

La realizarea drepturilor familiale, participanții la raporturile juridice familiale trebuie să țină cont de conținutul drepturilor și să nu facă abuz de ele. Conform art. 62 și art. 146 Codul Familiei părinții, tutorii, curatorii nu pot să-și exercite drepturile contrar intereselor copilului. Deseori legea, acordând unele drepturi subiectelor raporturilor juridice familiale, totodată indică și limitele realizării acestor drepturi. De exemplu, conform art. 27 Codul Familiei soții pot încheia un contract matrimonial în care își stabilesc drepturile și obligațiile patrimoniale, iar conform art. 29 alin. 6 Codul Familiei ei nu sînt în drept să includă în contract clauze care contravin principiilor și naturii relațiilor familiale. De asemenea, părinții au dreptul să încheie un contract privind plata pensiei de întreținere pentru copiii minori în temeiul art. 92 Codul Familiei, dar mărimea acesteia nu trebuie să fie mai mică decît cea stabilită de legislație (art. 95 Codul Familiei).

Atunci cînd drepturile subiective ale participanților la raporturile juridice familiale sînt încălcate, ei dobîndesc dreptul la ocrotirea lor (art. 7 alin. 1 Codul Familiei).

Prin ocrotirea drepturilor familiale se înțeleg măsurile prevăzute de legislație în scopul recunoașterii, restabilirii și reprimării încălcărilor legii, aplicarea față de persoanele vinovate a sancțiunilor familiale, cît și mecanismul realizării practice a acestor măsuri.

Subiecte a raporturilor de ocrotire sînt persoanele cărora le aparțin drepturile. În cazul minorilor și a persoanelor incapabile, dreptul la ocrotire îl au reprezentanții legali ai acestora.

Drepturile familiale sînt ocrotite de autoritățile abilitate ale administrației publice, iar în anumite cazuri și de instanțele judecătorești (art. 7 alin. 2 Codul Familiei). Ocrotirea drepturilor familiale se efectuează și de către *autoritatea tutelară* în cazurile expres prevăzute de legislație. Astfel, art. 60 alin. 4 Codul Familiei indică că litigiile dintre părinți privind educarea și instruirea copiilor se soluționează de către autoritatea tutelară, iar decizia acesteia poate fi atacată pe cale judecătorească. Drepturile și interesele familiale sînt ocrotite și de *organele de înregistrare a actelor de stare civilă* care înregistrează încheierea căsătoriei, desfacerea ei, stabilirea paternității în mod benevol etc. Ocrotirea drepturilor și intereselor familiale se asigură prin diferite *mijloace* prevăzute de legislația familială și alte acte normative (art. 7 alin. 3 Codul Familiei).

Mijloacele de ocrotire în dreptul familiei sînt acțiunile juridice care pot fi aplicate atît cînd este o încălcare a legislației, cît și în lipsa acesteia în scopul preîntîmpinării încălcărilor drepturilor subiectelor raporturilor juridice familiale.

Mijloacele de ocrotire a drepturilor familiale prevăzute de legislația în vigoare ar putea fi clasificate în felul următor:

1) *lipsirea permanentă sau temporară de dreptul subiectiv familial*. De exemplu, art. 67 Codul Familiei prevede că părinții care se eschivează de la îndeplinirea obligațiilor părintești sau fac abuz de drepturile părintești pot fi lipsiți de aceste drepturi printr-o hotărîre a instanței judecătorești; art. 85 Codul Familiei reglementează cazurile de scutire a soțului (fostului soț) de obligația de întreținere sau limitarea în termen a acestei obligații atunci cînd soțul care cere întreținerea nu și-a îndeplinit obligațiile familiale sau și le-a îndeplinit într-un mod necorespunzător cerințelor morale și legale;

2) *refuzul de a apăra dreptul prin intermediul organelor de stat*. Astfel, legislația familială prevede că bunicii, frații și surorile copilului au dreptul să comunice cu el. Dacă acest drept le este refuzat de către părinții copilului, ei se pot adresa la autoritatea tutelară, apoi în instanța judecătorească pentru a-și apăra dreptul.

3) *încetarea raporturilor juridice familiale și restabilirea situației existente pînă la încălcarea dreptului*. Aici putem menționa desfacerea adopției din cauza că încuviințarea ei s-a făcut fără acordul părinților copilului (art. 136 Codul Familiei), declararea nulității adopției (art. 139 Codul Familiei), declararea căsătoriei nule (art. 41 Codul Familiei).

4) *executarea silită a obligației* este un mijloc de ocrotire a drepturilor membrilor minori sau inapți de muncă și care au nevoie de ajutor ai unei familii cărora alți membri ai familiei le datorează întreținerea.

5) *repararea prejudiciului moral și material* cauzat soțului de bună credință în cazul unei căsătorii nule (art. 44 alin. 3 Codul Familiei) și *penalități* pentru întârzierea executării obligației de întreținere (art. 106 Codul Familiei).

6. Termenele de prescripție și alte termene prevăzute de legislația familială

Termenul de prescripție înseamnă dreptul la acțiune, posibilitatea reclamantului de a sesiza instanța de judecată într-un caz concret pentru apărarea unui drept subiectiv încălcat sau contestat.

Legislația în vigoare prevede aplicarea termenelor de prescripție extinctivă ca excepție în următoarele cazuri:

- 1) termenul de 3 ani de zile pentru cererea unuia dintre soți privind declararea nulității convenției încheiate de celălalt soț care a știut sau trebuia să fi știut că al doilea soț este împotriva încheierii convenției respective (art. 21 alin. 4 Codul Familiei);
- 2) termenul de 3 ani de zile pentru împărțirea bunurilor proprietate comună în devălmășie a soților divorțați (art. 25 alin. 8 Codul Familiei);
- 3) termenul de un an de zile pentru contestarea paternității sau maternității (art. 49 alin. 2 Codul Familiei);
- 4) termenul de 3 ani de zile pentru încasarea pensiei de întreținere pentru perioada anterioară (art. 104 alin. 1 Codul Familiei).

Curgerea termenului de prescripție începe din momentul indicat în articolul respectiv al Codului Familiei, iar în cazurile când articolul nu conține astfel de prevederi se aplică art. 272 Codul Civil, adică termenul se calculează de la data când persoana a aflat sau trebuia să afle despre încălcarea dreptului.

În dreptul familiei, în afară de termenele de prescripție mai există și alte termene în interiorul cărora există un drept familial și care au o importanță juridică. Aceste termene încep a curge din momentul nașterii dreptului și la expirarea acestui termen dreptul încetează. Din ele fac parte: dreptul copilului de a primi pensia de întreținere de la părinți din momentul nașterii și până la împlinirea vârstei de 18 ani; dreptul soției gravide sau a unuia dintre soți care îngrijește de un copil comun până la vârsta de 3 ani sau un copil invalid până la vârsta de 18 ani de a primi întreținerea de la celălalt soț. Dacă cel îndreptățit să primească întreținerea nu și-a realizat acest drept, înăuntrul termenului indicat de lege, ulterior, el nu poate fi realizat. De pildă, dacă soția gravidă și care a îngrijit copilul comun până la vârsta de 3 ani nu a cerut ca soțul să-i plătească întreținerea în condițiile prevăzute de lege, după expirarea acestui termen ea nu mai poate pretinde realizarea acestui drept.

Legislația familială prevede și alte termene de care sînt legate apariția și existența drepturilor familiale, cum ar fi:

- termene de așteptare, fără de care nu pot fi efectuate anumite acte juridice familiale. De exemplu, înregistrarea desfacerii căsătoriei la organele de stare civilă la cererea unui sau a ambilor soți are loc la expirarea termenului de o lună de zile de la data depunerii cererii.
- termene necesare pentru apariția anumitor raporturi juridice familiale, încheierea căsătoriei poate avea loc numai la atingerea vârstei de 18 ani, adoptatori pot fi numai persoanele care au atins vârsta de 25 de ani;
- termene minimale de îndeplinire a obligațiilor familiale prevăzute de legislație pentru a dobîndi dreptul la întreținere – 5 ani de zile de creștere și educare a copiilor pentru părinții vitregi și educatori care pretind întreținerea;
- termene în limitele cărora trebuie să se producă anumite fapte juridice care dau naștere la raporturi juridice. De exemplu, pentru ca tată al copilului să fie

- înscris fostul soț al mamei, copilul trebuie să se nască în timp de 300 de zile de la momentul desfacerii căsătoriei, declarării căsătoriei nule sau decesul soțului;
- alte termene stabilite de legislație în scopul ocrotirii drepturilor copiilor și a familiei. De exemplu, declarația de naștere a copilului se face în termen de cel mult trei luni din ziua nașterii copilului, tutela și curatela se stabilește în termen de o lună de zile de la data luării copilului la evidență, informația despre copiii rămași fără grijă părintească se prezintă de persoanele care o dețin la autoritățile tutelare în termen de 5 zile etc.

7. Actele de stare civilă, înregistrarea actelor de stare civilă

Starea civilă reprezintă un ansamblu de calități personale de care legea leagă anumite consecințe juridice cu ajutorul cărora persoana fizică se individualizează.

Elemente ale stării civile sînt naționalitatea, cetățenia, vîrsta, sexul, capacitatea, căsătoria, rudenia, alianța, filiația. Cu ajutorul acestor elemente se produce o reală individualizare a persoanei fizice ca subiect de drept, a identității sale juridice, apartenenței la o anumită uniune familială sau conjugală.

Starea civilă este determinată de lege și are drept izvoare actele și faptele de stare civilă. Ea se dobîndește: ca urmare a producerii unor fapte juridice (nașterea, moartea); ca urmare a încheierii unor acte juridice (căsătoria, adopția, recunoașterea filiației); sau ca urmare a pronunțării și rămînerii definitive a unor hotărîri judecătorești cu efecte asupra stării civile (hotărîrea de divorț, de stabilire sau contestare a paternității sau maternității, de declarare a căsătoriei nule, de desfacere a adopției sau declararea nulității ei, de declarare a morții).

Starea civilă ca un ansamblu de drepturi subiective nepatrimoniale prezintă unele caractere juridice ale acestora, cum ar fi: indivizibilitatea, inalienabilitatea, imprescriptibilitatea, personalitatea.

Indivizibilitatea stării civile înseamnă că persoana fizică are una și aceeași stare civilă, la un moment dat, față de toate celelalte subiecte de drept, adică ea nu poate fi separată.

Inalienabilitatea stării civile înseamnă că nimeni nu poate renunța, nici în întregime, nici parțial la starea sa civilă.

Imprescriptibilitatea stării civile înseamnă că asupra ei nu se extind termenele de prescripție.

Personalitatea (caracterul personal) stării civile înseamnă că numai titularul stării civile ori reprezentantul său legal este în drept să exercite acțiuni în domeniu.

Actele de stare civilă sînt înscrisuri autentice de stat prin care se confirmă faptele și evenimentele ce influențează apariția, modificarea sau încetarea drepturilor și obligațiilor persoanelor și se caracterizează statutul de drept al acestora (art. 3 Legea privind actele de stare civilă).

Actele de stare civilă servesc ca mijloc de identificare a persoanei fizice și, totodată, pot fi folosite ca mijloc de probă privind înregistrările de stare civilă. Fiind înscrisuri autentice, actele de stare civilă au puterea doveditoare a oricărui înscris autentic prevăzut de lege pînă la proba contrară.

Înregistrările de stare civilă sînt operații juridice, constînd în consemnarea în registrele de stare civilă a actelor și faptelor de stare civilă și a altor elemente prevăzute de lege.

În art. 4 din Legea privind actele de stare civilă se prevede că înregistrarea actelor de stare civilă este stabilită în scopul protecției drepturilor patrimoniale și personale nepatrimoniale ale persoanelor, precum și în interesul statului.

Subiecte pentru lucrul individual asupra temei (și întrebări recomandate pentru discuții la seminar):

1. *Formulați noțiunea raporturilor juridice familiale.*
2. *Care sînt tipurile raporturilor juridice familiale?*

3. *Identificați conținutul raporturilor juridice familiale.*
4. *Numiți subiectele raporturilor juridice familiale.*
5. *Ce reprezintă capacitatea juridică familială?*
6. *Care este obiectul raportului juridic familial?*
7. *Ce reprezintă faptele juridice în Dreptul familiei ?*
8. *Formulați noțiunea de rudenie.*
9. *Caracterizați rudenia în linie dreaptă.*
10. *Caracterizați rudenia în linie colaterală.*
11. *Ce reprezintă afinitatea?*
12. *Cîte tipuri de rudenie cunoașteți?*
13. *Pînă la ce grad rudenia produce efecte juridice?*
14. *Care este importanța rudeniei și afinității?*
15. *Care este modalitatea realizării și apărării drepturilor familiale?*
16. *Pot fi limitați prin lege participanții la raporturile juridice familiale privind realizarea drepturilor lor?*
17. *Numiți mijloacele de ocrotire în dreptul familiei privind încălcările drepturilor subiectelor raporturilor juridice familiale.*
18. *Caracterizați termenii de prescripție în dreptul familiei?*
19. *Ce reprezintă actele de stare civilă și care este procedura de înregistrare a lor?*

Tema 3. Căsătoria și reglementarea ei juridică

1. *Noțiunea de căsătorie și natura ei juridică*
2. *Condițiile de fond ale căsătoriei*
3. *Lipsa impedimentelor la căsătorie*
4. *Procedura încheierii căsătoriei*

1. Noțiunea de căsătorie și natura ei juridică

Căsătoria este izvorul de bază al creării unei familii care, conform Constituției Republicii Moldova, este elementul natural și fundamental al societății (art. 48 alin. 1).

Codul Familiei nu definește căsătoria, în schimb doctrina juridică ne dă o varietate de definiții încă de la Roma Antică.

Cu adevărat, este greu de definit căsătoria, făcînd abstracție de la aspectele sociale și morale ale instituției care nu are consecințe juridice.

În continuare, formulînd definiția căsătoriei, s-a ținut cont că acest cuvînt desemnează o *situație juridică* pe care o dobîndesc cei ce se căsătoresc și *un act juridic* care dă naștere acestei situații juridice.

Ca *situație juridică*, căsătoria prezintă statutul legal al soților dobîndit prin încheierea actului juridic al căsătoriei. Această situație, în principiu permanentă, este determinată de reglementarea legală privind căsătoria și există pe tot timpul cît durează căsătoria. În doctrina străină situația juridică a celor căsătoriți stă la baza conceptului precum că căsătoria este un statut pe care îl dobîndesc cei ce se căsătoresc în urma încheierii actului juridic de căsătorie.

Ca *act juridic*, căsătoria înseamnă acordul de voință al viitorilor soți prin care ei consimt să li se aplice regimul legal al căsătoriei, fără a avea posibilitatea de a-1 modifica. Ca excepție, soții pot încheia un contract matrimonial pentru a modifica doar regimul juridic al bunurilor dobîndite de ei în timpul căsătoriei, în limitele prevăzute de lege.

Insumînd aceste noțiuni, putem defini căsătoria ca *uniunea liber consimțită între un bărbat și o femeie, încheiată potrivit dispozițiilor legale cu scopul de a întemeia o familie și reglementată de normele imperative ale legii.*

Căsătoria are următoarele caractere juridice:

- căsătoria este o uniune dintre un bărbat și o femeie (art. 48 alin. 2 Constituția Republicii Moldova);
- căsătoria este liber consimțită;
- căsătoria este monogamă;
- căsătoria se încheie în formele cerute de lege și are un caracter solemn;
- căsătoria are un caracter personal;
- căsătoria are un caracter civil;
- căsătoria se încheie pe viață;
- căsătoria se întemeiază pe deplină egalitate în drepturi dintre bărbat și femeie;
- căsătoria se încheie în scopul întemeierii unei familii.

2. Condițiile de fond ale căsătoriei

Condițiile de fond pentru încheierea căsătoriei sînt acele circumstanțe care trebuie să existe în momentul încheierii căsătoriei la organele de înregistrare a actelor de stare civilă pentru ca aceasta să fie valabilă, adică să producă efecte juridice.

Condițiile de fond la căsătorie sînt:

- a) diferența de sex - art.2,11,15 CF al RM; art.48 alin. 2 Constituția RM;
- b) vîrsta matrimonială - art. 14 Codul Familiei;
- c) consimțămîntul la căsătorie – art.11 alin. 1 Codul Familiei prevede că pentru încheierea căsătoriei este necesar consimțămîntul:
 - reciproc;
 - neviciat;
 - exprimat personal și necondiționat al bărbatului și al femeii care se căsătoresc.

d) Comunicarea stării sănătății. Conform art. 11 alin. 2 Codul Familiei persoanele care doresc să se căsătorească sînt obligate să se informeze reciproc despre starea sănătății lor.

3. Lipsa impedimentelor la căsătorie

Impedimentele la căsătorie reprezintă acele împrejurări de fapt sau de drept a căror existență împiedică încheierea căsătoriei. Cu alte cuvinte, ele sînt condiții negative, deoarece numai lipsa lor determină încheierea unei căsătorii valabile.

Impedimentele la căsătorie pot fi clasificate în funcție de persoanele între care ele există în: absolute și relative.

Impedimentele *absolute* sînt acelea care opresc încheierea căsătoriei unei persoane cu orice altă persoană ca existența unei căsătorii nedesfăcute, lipsa capacității de exercițiu.

Impedimentele *relative* sînt acelea care opresc încheierea căsătoriei unei anumite persoane cu o anumită altă persoană. Aparțin acestei categorii rudenii, adopția, curatela.

Codul Familiei în art. 15 face o enumerare a impedimentelor pe care le vom prezenta în continuare.

- a) Nu poate fi încheiată căsătoria între persoanele dintre care cel puțin *una este deja căsătorită*. Acest impediment reprezintă conținutul principiului monogamiei care stă la baza căsătoriei și familiei.
- b) *Rudenia*. Se interzice încheierea căsătoriei între rude în linie dreaptă ascendentă și descendentă pînă la al IV-lea grad inclusiv
- c) *Adopția*. În urma actului juridic de adopție între adoptat și adoptator se stabilesc raporturi de rudenie civilă asimilată de lege cu rudenii de sînge. Reieșind din conținutul acestora, Codul Familiei prevede că nu poate fi încheiată căsătoria între:
 - adoptat și adoptator;
 - adoptat și rudă a adoptatorului în linie dreaptă pînă la al II-lea grad inclusiv.
- a) *Curatela*. Articolul 15 Codul Familiei dispune că se interzice încheierea căsătoriei între curator și persoana minoră de sub curatela acesteia, în perioada curatelei.

- b) *Lipsa capacității de exercițiu*. Deci, după cum reiese din prevederile art. 15 Codul Familiei, căsătoria nu poate fi încheiată între persoanele dintre care cel puțin una a fost lipsită de capacitatea de exercițiu în temeiul art. 24 Cod Civil.
- c) Căsătoria nu poate fi încheiată între *persoane condamnate la privațiune de libertate în perioada când ambele își ispășesc pedeapsa*.

4. Procedura încheierii căsătoriei

Pentru a încheia o căsătorie este nevoie de a fi îndeplinite unele condiții de formă în scopul asigurării prezenței condițiilor de fond și lipsei impedimentelor; recunoașterii publice a căsătoriei cât și dovada acesteia.

Condițiile de formă ale căsătoriei se împart în formalități *premărgătoare* sau *anterioare* căsătoriei și formalități privind însăși *încheierea* căsătoriei.

Formalitățile anterioare sînt *declarația de căsătorie* și *opoziția* la căsătorie. Conform art. 10 Codul Familiei și art. 33 Legea privind actele de stare civilă declarația de căsătorie se depune personal de către viitorii soți la organul de stare civilă de la domiciliul unuia dintre ei sau al părinților unuia dintre ei.

Declarația de căsătorie trebuie să cuprindă:

- consimțămîntul neîndoielnic pentru căsătorie;
- declarația viitorilor soți că îndeplinesc condițiile de fond prevăzute de art. 11 și 14 Codul Familiei;
- declarația că au luat cunoștință de impedimentele prevăzute la art. 15 Codul Familiei și că acestea lipsesc;
- declarația că s-au informat reciproc despre starea sănătății potrivit rezultatelor examenului medical petrecut în conformitate cu art. 13 Codul Familiei;
- date privitoare la identitatea viitorilor soți;
- doleanța cu privire la numele de familie pe care s-au înțeles să-l poarte în timpul căsătoriei;
- date privind căsătoria anterioară, dacă viitorii soți au mai fost căsătoriți;
- date despre copiii comuni, dacă acestea există.

Opoziția la căsătorie este actul prin care o persoană aduce la cunoștința funcționarului de stare civilă existența unei împrejurări de fapt sau de drept ce nu permite încheierea căsătoriei.

În conformitate cu art. 15 alin. 2 Codul Familiei opunerea la căsătorie poate fi făcută:

- de orice persoană;
- în formă scrisă;
- cu expunerea în scris a motivelor imposibilității încheierii căsătoriei;
- cu anexarea dovezilor invocate.

Căsătoria se încheie de către organul de stare civilă în a cărui rază teritorială domiciliază unul dintre viitorii soți sau părinții acestora (art. 32 din Legea privind actele de stare civilă). Căsătoria se poate încheia în afara sediului organului de stare civilă (acasă, la spital etc.) dacă, din motive temeinice, unul dintre viitorii soți se află în imposibilitatea de a se prezenta personal la organul de stare civilă. Locul unde s-a încheiat căsătoria (cu adresa concretă) precum și motivele se vor indica în actul de căsătorie la rubrica "Mențiuni".

Pînă la momentul fixat pentru încheierea căsătoriei cei ce au depus declarația pot refuza să se căsătorească. Refuzul de a încheia căsătoria nu produce careva efecte juridice pentru persoanele care au depus declarația de căsătorie, deoarece încetează numai raportul administrativ dintre persoane și oficiul de stare civilă, iar raportul de căsătorie nici nu a luat naștere.

În ziua fixată pentru încheierea căsătoriei funcționarul de stare civilă procedează în felul următor:

- identifică viitorii soți;
- constată că sînt îndeplinite condițiile de fond și nu există impedimente la încheierea căsătoriei;

- constată că nu există opoziții la căsătorie sau că acestea nu sînt întemeiate;
- aduce la cunoștință viitorilor soți drepturile și obligațiile lor de soți și de părinți;
- ia consimțămîntul viitorilor soți în vederea încheierii căsătoriei;
- declară căsătoria încheiată și întocmește actul de căsătorie care se semnează de viitorii soți și de funcționarul de stare civilă;
- eliberează soților certificatul de căsătorie.

Aricolul 35 alin. 4 din Legea privind actele de stare civilă prevede că căsătoria se încheie în prezența viitorilor soți. Conform art. 38 din Legea privind actele de stare civilă în actele de identitate ale persoanelor care s-au căsătorit se fac mențiuni cu privire la încheierea căsătoriei, indicîndu-se numele de familie, prenumele și anul nașterii celui alt soț, numărul actului de căsătorie și locul înregistrării căsătoriei.

Subiecte pentru lucrul individual asupra temei (și întrebări recomandate pentru discuții la seminar):

1. *Formulați noțiunea de căsătorie?*
2. *Definiți căsătoria ca act juridic și ca situație juridică.*
3. *Care este natura juridică a căsătoriei?*
4. *Dați definiția condițiilor de fond la căsătorie.*
5. *Numiți și caracterizați condițiile de fond la căsătorie.*
6. *Numiți viciile de consimțămînt? Exemplificați.*
7. *Care sunt împrejurările negative ale căsătoriei?*
8. *Caracterizați impedimentele la căsătorie.*
9. *Are dreptul de a se căsători persoana care suferă de o boală psihică?*
10. *Numiți formalitățile anterioare și premărgătoare ale căsătoriei.*
11. *Ce conține declarația de căsătorie?*
12. *Ce reprezintă opoziția și cine o poate face?*
13. *Ce termene prevede legislația în vederea încheierii căsătoriei?*
14. *Poate oare să fie redus termenul de încheiere a căsătoriei, dar majorat?*
15. *Cununia religioasă produce efecte juridice?*
16. *Caracterizați procedura încheierii căsătoriei ?*
17. *Numiți condițiile de formă ale căsătoriei.*

Tema 4. Relațiile personale dintre soți

Conform art. 9 alin. 2 Codul Familiei, drepturile și obligațiile juridice ale soților iau naștere din ziua înregistrării căsătoriei la organele de stare civilă.

Nu toate relațiile de familie sînt reglementate de normele dreptului familiei. Așa raporturi ca dragostea, prietenia, stima etc. sînt reglementate de normele etice și morala societății.

Reglementarea juridică poate fi aplicată numai în relațiile nepatrimoniale asupra cărora statul poate influența, cum ar fi educația copiilor, egalitatea în drepturi a bărbatului cu femeia, libertatea credinței corespondenței personale etc.

Personale sînt drepturile și obligațiile soților care nu au un conținut economic. Ele sînt reglementate de capitolul IV Codul Familiei care cuprinde trei articole – 16; 17; 18.

Drepturile și obligațiile personale ale soților sînt inseparabile de persoanele soților și nu pot fi înstrăinate. Ele nu pot fi obiect al contractului matrimonial și nici al oricărui altor contracte. Acest fapt asigură un principiu esențial al dreptului familiei - egalitatea soților în familie - și exclude orice încercare de încălcare a lui prin încheierea de acte juridice.

Egalitatea soților în drepturi reiese din totalitatea relațiilor sociale, fiind bazate pe Declarația universală a drepturilor omului, Convenția asupra drepturilor politice ale femeii, adoptată de către ONU la 20 decembrie 1952, Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei, adoptată la 18 decembrie 1979, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 87-XIII la 28 aprilie 1994, Constituția Republicii Moldova și Codul Familiei.

Nu se admite nici o limitare directă sau indirectă a drepturilor, stabilirea unor avantaje directe sau indirecte la încheierea căsătoriei și în raporturile de familie în funcție de origine, sex, rasă, naționalitate, limbă, religie, opinie, apartenență politică, avere, caracterul ocupației, domiciliu și alte împrejurări.

Relațiile personale dintre soți care apar în urma încheierii căsătoriei și care sînt reglementate de legislație sînt cele care privesc:

- numele soților;
- domiciliul soților;
- alegerea profesiei și îndeletnicirii;
- cetățenia;
- capacitatea de exercițiu a minorului care se căsătorește;
- corespondența și relațiile sociale;
- obligația de sprijin moral reciproc;
- obligația de fidelitate.

Alegerea numelui de familie se face pînă la înregistrarea căsătoriei. Dacă pînă la momentul înregistrării căsătoriei soții nu au decis în privința numelui, schimbarea numelui poate fi făcută numai printr-o cerere separată în conformitate cu regulile generale prevăzute de secțiunea a cincea a Legii privind actele de stare civilă (art. 49-53).

Articolul 17 alin. 3 Codul Familiei stipulează că schimbarea numelui de familie al unuia dintre soți nu implică schimbarea numelui de familie al celuilalt soț.

Codul Familiei (art. 16 alin. 3) prevede că soții își determină *domiciliul* în mod liber și independent. Dreptul oricărui cetățean al Republicii Moldova de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, dreptul de a ieși, de a imigra și de a reveni în țară este garantat de art. 27 al Constituției Republicii Moldova.

Domiciliul soțului, conform art. 30 Codul Civil, este locul unde acesta își are locuința statornică sau principală. De exemplu, la transferarea salariatului, în baza unei înțelegeri prealabile cu angajatorul, la muncă într-o altă localitate angajatorul este obligat să-i compenseze cheltuielile legate de mutarea într-o altă localitate a salariatului și a membrilor familiei sală (art. 177 alin. 1 Codul Muncii).

Fiecare dintre soți este în drept să-și continue ori să-și aleagă de sine stătător *îndeletnicirea* și *profesia* (art. 16 alin. 2 Codul Familiei). Desigur, această prevedere trebuie interpretată de soți reieșind din stima reciprocă, înțelegerea în familie, răspunderea față de membrii familiei.

Soții își datorează reciproc *sprijin moral* (art. 18 alin. 2 Codul Familiei). Aceasta este o consecință a prieteniei și a afecțiunii pe care se întemeiază raporturile de căsătorie. Obiectul obligației este sprijinul moral reciproc, ceea ce, de fapt, este scopul unei căsătorii reușite.

Soții își datorează *fidelitate conjugală* (art. 18 alin. 2 Codul Familiei), încălcarea acestei obligații de către unul dintre soți constituie adulterul, care este un motiv grav pentru desfacerea căsătoriei. Pe obligația de fidelitate a soției se întemeiază prezumția de paternitate prevăzută de art. 47 alin. 3 Codul Familiei: "copilul născut din părinți căsătoriți are ca tată pe soțul mamei". Dacă această obligație există pentru femeie, ea există, în virtutea principiului egalității dintre sexe, și pentru bărbat.

Fiecare dintre soți are *cetățenia* sa. După regula generală, căsătoria nu are nici un efect în ceea ce privește cetățenia soților. Femeia sau bărbatul care s-au căsătorit cu un cetățean al altei țări nu pierd cetățenia Republicii Moldova, în cazul cînd cetățeanul Republicii Moldova s-a căsătorit cu un apatrid, acestuia din urmă i se poate acorda cetățenia Republicii Moldova dacă

căsătoria a durat cel puțin trei ani, regula generală fiind zece ani (art. 17 Legea cetățeniei Republicii Moldova).

Capacitatea de exercițiu. Conform art. 14 Codul Familiei, vârsta de căsătorie este de 18 ani, iar în anumite condiții vârsta matrimonială poate fi micșorată până la 16 ani. Conform art. 20 alin. 2 Codul Civil, minorul dobândește prin căsătorie capacitatea deplină de exercițiu. Desfacerea căsătoriei nu afectează capacitatea deplină de exercițiu a minorului.

Corespondența și relațiile sociale. În relațiile sociale și corespondența proprie soții sînt liberi. Această prevedere este bazată pe art. 30 din Constituția Republicii Moldova, care stipulează că statul asigură fiecărei persoane secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legale de comunicare. Așadar, nici unul dintre soți nu este îndreptățit să exercite controlul asupra corespondenței sau a relațiilor sociale a celuilalt soț. Încălcarea acestui drept poate servi ca motiv de divorț.

Articolele 16-18 ale Codului Familiei, care reglementează relațiile personale ale soților, sînt niște norme declarative ce nu conțin sancțiuni pentru încălcarea prevederilor stipulate în ele. Totuși ele au o importanță deosebită, deoarece subliniază cele mai principale momente, care au o însemnătate deosebită în asigurarea egalității soților în familie, ocrotirea intereselor fiecăruia dintre ei și asigură scopul educării eficiente a copiilor în familie. Faptul se lămurește prin aceea că relațiile de familie au un caracter strict personal, sînt bazate pe încredere reciprocă și reies din principiul inadmisibilității amestecului în relațiile de familie al oricăror persoane sau organe de stat.

Subiecte pentru lucrul individual asupra temei (și întrebări recomandate pentru discuții la seminar):

1. *Analizați relațiile personale dintre soți.*
2. *Care articole din Codul familiei prevăd relațiile personale dintre soți?*
3. *Ce reprezintă egalitatea soților în drepturi?*
4. *Cum se soluționează problemele vieții familiale?*
5. *Numiți și caracterizați relațiile personale dintre soți.*
6. *Ce posibilități au viitorii soți la alegerea numelui la căsătorie?*
7. *Care sunt posibilitățile soților la alegerea domiciliului?*
8. *Caracterizați relațiile soților cu privire la alegerea îndeletnicirii și profesiei.*
9. *În ce constă obligația spriginului moral reciproc?*
10. *Ce reprezintă fidelitatea conjugală?*
11. *Ce posibilități au cetățenii R.Moldova la încheierea căsătoriei cu cetățeni străini în privința cetățeniei?*
12. *Ce reprezintă capacitatea de exercițiu?*
13. *Analizați corespondența și relațiile sociale ale soților.*
14. *Numiți caracterele relațiilor personale dintre soți.*

Tema 5. Relațiile patrimoniale dintre soți

1. *Caracteristica generală a relațiilor patrimoniale dintre soți*
2. *Regimul legal al bunurilor soților*
3. *Împărțirea proprietății comune în devălmășie a soților*
4. *Răspunderea obligațională a soților*
5. *Regimul contractual al bunurilor soților*

1. Caracteristica generală a relațiilor patrimoniale dintre soți

Odată cu încheierea căsătoriei între soți apar nu numai raporturi personale, dar și raporturi patrimoniale. *Patrimoniale sînt acele relații care apar între soți în legătură cu bunurile ce le*

aparțin cu drept de proprietate privată, în special cu dreptul de dispoziție a acestora și în legătură cu acordarea întreținerii unuia dintre soți celuilalt.

Relațiile patrimoniale dintre soți sînt reglementate de lege mult mai detaliat decît cele personale. Deși acestea derivă de la relațiile personale și au un rol mai puțin important în viața de familie a soților, totuși ele sînt reglementate de un număr mai mare de norme ale Codului Familiei.

Relațiile patrimoniale sînt reglementate de lege mai pe larg, deoarece în aceste relații deseori sînt implicate persoane terțe care înaintează anumite cerințe exprimate în concretizarea totalității bunurilor comune, a bunurilor personale ale fiecăruia dintre soți, a răspunderii fiecăruia dintre soți pentru datoriile comune și personale etc. Trebuie de menționat că drepturile patrimoniale pot fi realizate silit și pentru neîndeplinirea obligațiilor patrimoniale pot fi stabilite sancțiuni, ceea ce nu întîlnim la reglementarea juridică a raporturilor personale dintre soți. Desigur, aceste reglementări nu cuprind toate relațiile patrimoniale dintre soți, unele din ele, precum cheltuielile pentru petrecerea vacanței, odihna activă, distracții și altele rămîn în afara legii. Dispozițiile generale privind proprietatea soților sînt cuprinse în Codul Civil (art. 371-373). Codul Familiei, fiind legea specială, reglementează raporturile patrimoniale dintre soți mult mai detaliat decît Codul Civil, luînd în considerație specificul raporturilor juridice familiale, făcînd mai multe precizări și excepții.

În doctrina română aceste dispoziții se numesc regim matrimonial și care este definit ca *totalitatea normelor juridice care reglementează relațiile dintre soți cu privire la bunurile lor și pe cele care se stabilesc între soți și terțele persoane privind bunurile soților sau un ansamblu de regimuri care cîrmuiesc chestiunile de ordin pecuniar ce se nasc din unirea soților prin căsătorie.*

În literatura de specialitate, regimurile matrimoniale pot fi clasificate:

1. în funcție de izvorul lor;
2. după structura regimului matrimonial;
3. după posibilitatea modificării regimului matrimonial în timpul căsătoriei.

2. Regimul legal al bunurilor soților

Regimul legal al bunurilor soților este definit de art. 19 Codul Familiei care prevede că *bunurile dobîndite de către soți în timpul căsătoriei sînt supuse regimului proprietății în devălmășie.*

2.1. Proprietatea comună în devălmășie

Proprietatea comună în devălmășie a soților se distinge prin aceea că aparține *nefracționat* soților și are ca obiect bunuri comune *nefracționate* în materialitatea lor. Ea apare ca modalitate a dreptului de proprietate care aparține persoanelor fizice. Proprietatea comună în devălmășie sînt toate bunurile dobîndite de către soți în timpul căsătoriei. Potrivit regimului proprietății comune în devălmășie, soții au două categorii de bunuri: *comune ambilor soți și proprii fiecăruia dintre ei.*

Art. 20 Codul Familiei, prevede proprietatea în devălmășie a soților.

Același articol al Codului Familiei concretizează și obiectele posibile a fi proprietate comună în devălmășie și anume:

- a) bunurile mobile și imobile (construcții, terenuri de pămînt, mijloace de transport, mobilă, covoare, tehnică de uz casnic etc);
- b) valorile mobiliare, depunerile și cotele de participație în capitalul social din instituțiile financiare sau societățile comerciale;
- c) alte bunuri dobîndite în timpul căsătoriei din contul mijloacelor comune.

Un rol important în determinarea proprietății comune în devălmășie îl are data de la care veniturile soților devin proprietate comună devălmașă. Conform legislației muncii și protecției sociale, dreptul de a primi salariul, pensia sau indemnizația o are salariatul, pensionarul sau cel îndreptățit să primească indemnizația și nicidecum soțul. Tot la fel și în cazurile cînd unuia

dintre soți îi aparține o cotă-parte în capitalul social al unei societăți comerciale, numai el poate primi dividendele și veniturile din activitatea de antreprenariat.

Temei pentru apariția proprietății comune în devălmășie este căsătoria încheiată în forma prevăzută de lege, adică înregistrată la oficiul de stare civilă. Concubinajul, indiferent de durata lui, nu servește drept temei pentru apariția proprietății în devălmășie. Raporturile patrimoniale între concubini sînt reglementate de Codul Civil.

Încetarea căsătoriei duce la încetarea proprietății comune în devălmășie.

Codul Familiei (art. 20 alin. 5) prevede că instanța judecătorească este în drept să declare bunurile dobîndite de unul dintre soți în perioada separației de fapt a soților proprietate a soțului care le-a dobîndit.

2.2. Proprietatea personală a soților

Regimul legal al bunurilor soților presupune că soții au în proprietate nu numai bunuri comune, dar și bunuri personale. *Proprietate personală este aceea care aparține numai unuia dintre soți și care dispune de ea independent de celălalt soț.*

Art. 22 Codul Familiei, prevede proprietatea personală a soților.

Pentru determinarea unui bun ca fiind proprietate personală a unuia dintre soți în primul caz urmează ca să fie concretizată data la care a fost dobîndit bunul. Dacă această dată este anterioară datei la care a fost încheiată căsătoria, acest bun va avea calitatea de bun personal.

Conform art. 23 Codul Familiei, bunurile ce aparțin unuia dintre soți pot fi recunoscute ca fiind bunuri comune de către instanța judecătorească. Aceasta poate fi, dacă se va constata că în timpul căsătoriei, din contul mijloacelor comune ale soților sau al mijloacelor unuia dintre soți ori în urma muncii numai a unuia dintre soți, valoarea acestor bunuri a sporit simțitor (reparație capitală, reconstrucție, reutilare, reamenajare etc). Instanța judecătorească trebuie să constate că îmbunătățirile sau reparațiile capitale, efectuate în timpul căsătoriei, au dus la transformarea bunului și la sporirea valorii lui esențial. Dacă reparația bunului personal s-a făcut ca urmare a uzurii normale determinate de folosirea lui în comun, cheltuiala nu reprezintă bun comun, deoarece a fost necesară și obișnuită în căsătorie și nu reprezintă o creștere a valorii bunului. Deși art. 23 Codul Familiei folosește expresia "bunurile pot fi recunoscute proprietate în devălmășie", de fapt comun devine numai *sporul de valoare* calculat prin diferența dintre costul bunului la intrarea în căsătorie și costul bunului la momentul partajării patrimoniului soților. În practica judiciară prevederile art. 23 Codul Familiei se aplică, de regulă, față de bunurile imobile, deoarece ele servesc o perioadă îndelungată și dau posibilitatea de apreciere a costului lor în orice perioadă.

3. Împărțirea proprietății comune în devălmășie a soților

Proprietatea comună în devălmășie a soților poate fi împărțită:

- în timpul căsătoriei;
- după desfacerea căsătoriei la cererea oricărui dintre soți;
- la cererea creditorilor soților.

Împărțirea bunurilor comune se poate face pe cale *convențională* prin încheierea unui acord între soți sau prin *hotărîrea instanței judecătorești*. Se pot împărți în întregime sau parțial bunurile existente la momentul în care se face partajul.

În cazul împărțirii bunurilor comune în timpul căsătoriei, dobîndirea proprietății comune în devălmășie nu încetează și după împărțeală. Bunurile dobîndite de fiecare dintre soți din mijloacele indicate în art. 20 Codul Familiei sînt comune. Excepție este cazul cînd soții încheie un contract matrimonial imediat după împărțirea bunurilor proprietate comună în devălmășie.

Atît în timpul căsătoriei, cît și după desfacerea ei patrimoniul soților se poate împărți în baza unui acord. Legislația în vigoare nu prevede expres forma acordului încheiat de soți în vederea împărțirii bunurilor comune. Deci, el poate fi încheiat verbal, în formă scrisă sau în formă scrisă și autenticată notarial. Dacă se împart bunuri imobile, atunci acordul trebuie să fie încheiat în formă scrisă și autenticat notarial.

La împărțirea proprietății comune în devălmășie a soților și determinarea cotelor-părți din aceasta, instanța judecătorească reiese din principiul egalității dintre bărbat și femeie și consideră că părțile soților sînt egale (art. 26 Codul Familiei).

Conform alineatului doi al aceluiași articol, instanța judecătorească este în drept să *diferențieze cotele-părți* în proprietatea devălmașă a soților, ținînd cont de *interesele unuia dintre soți* și de *interesele copiilor minori*; ori numai de interesele unuia dintre soți; ori numai de interesele copiilor minori. Majorarea cotei-părți a unuia dintre soți poate avea loc în cazul cînd prin împărțirea patrimoniului în părți egale interesele copiilor minori pot fi lezate. Articolul 57 alin. 3 Codul Familiei prevede că copilul nu are drept de proprietate asupra bunurilor părinților, adică la partajarea bunurilor comune copiii minori nu participă.

Temei pentru majorarea sau micșorarea cotei-părți a unuia dintre soți pot servi interesele unuia dintre soți care merită atenție. Astfel de interese pot fi: incapacitatea de muncă a unuia dintre soți și reducerea veniturilor curente; unul dintre soți se eschiva de la munca social utilă sau cheltuia bunuri comune în dauna intereselor familiei (băuturi alcoolice, droguri, jocuri de hazard). Motivele care stau la baza majorării sau micșorării cotei-părți a unuia dintre soți trebuie să fie indicate în hotărîrea instanței judecătorești.

După determinarea cotelor-părți a fiecăruia dintre soți, bunurile soților se impart la concret.

Obiectul de împărțire al patrimoniului soților îl constituie *bunurile existente la momentul partajului*.

4. Răspunderea obligațională a soților

Condițiile și ordinea răspunderii soților pentru datoriile (obligațiile) lor sînt determinate de regimul juridic al bunurilor soților și de felul obligației. Datoriile soților pot fi *personale* sau *comune*. Ele pot apărea din cauzarea de daune de către soți sau copiii lor minori, restanța la pensia de întreținere, obligațiile născute din raporturile de muncă, raporturile civile (împrumut bancar, gaj) etc.

Datorii *personale* sînt considerate acele datorii care au apărut pînă la căsătorie sau în timpul căsătoriei, dar în legătură cu proprietatea personală a unuia dintre soți și nu sînt presupuse pentru a fi folosite în interesul celuilalt soț sau al întregii familii. Conform art. 24 Codul Familiei, fiecare soț răspunde pentru datoriile proprii cu bunurile proprietate personală a lui, în cazul că bunurile personale ale soțului debitor nu sînt suficiente pentru acoperirea integrală a creanțelor, creditorii lui pot cere împărțirea bunurilor comune și satisfacerea creanțelor din contul cotei-părți care i-a fost determinată soțului debitor de către instanța judecătorească.

Pentru datoriile comune soții răspund cu bunurile care constituie proprietate comună în devălmășie a lor, iar dacă acestea nu acoperă creanțele, soții răspund în mod solidar cu bunurile care le aparțin cu drept de proprietate personală fiecăruia dintre ei.

Conform art. 24 alin. 2 Codul Familiei, soții răspund cu întreg patrimoniul lor pentru obligațiile care au fost asumate în interesul familiei, fie și numai de unul dintre ei, precum și pentru repararea prejudiciului cauzat ca urmare a săvîrșirii de către ei a unei infracțiuni, dacă prin aceasta au sporit bunurile comune ale soților.

Principiile răspunderii obligaționale a soților prevăzute de legislație în cazul existenței regimului legal al bunurilor soților se aplică și în cazul încheierii de către soți a unui contract matrimonial. Pentru datoriile personale soții răspund cu proprietatea personală, iar pentru datoriile comune - cu proprietatea comună în devălmășie sau pe cote-părți (reieșind din regimul juridic al bunurilor stabilit de contractul matrimonial), dacă prevederile contractului matrimonial nu stabilesc o altă modalitate.

5. Regimul contractual al bunurilor soților

Noul Cod al Familiei a înlocuit nonnele imperative care reglementau proprietatea comună a soților cu norme dispozitive ce prevăd că regimul legal al bunurilor soților acționează în măsura în care nu este modificat de contractul matrimonial.

Prin introducerea în legislație a contractului matrimonial, soților li s-a acordat o libertate în reglementarea relațiilor patrimoniale dintre ei, bazate pe principiul egalității în drepturi și obligații a soților, sprijin și ajutor reciproc moral și material și în dependență de starea lor materială de pînă la căsătorie și în timpul acesteia.

5.1. Noțiunea, forma și conținutul contractului matrimonial

Conform art. 27 Codul Familiei, contractul matrimonial este convenția încheiată benevol între persoanele care doresc să se căsătorească sau între soți, în care se determină drepturile și obligațiile patrimoniale ale acestora în timpul căsătoriei și/sau în caz de divorț.

Contractul matrimonial este un contract consensual, sinalagmatic, cu titlu oneros. El intră în vigoare din momentul cînd părțile s-au înțeles în privința tuturor clauzelor și această înțelegere a fost semnată în forma cerută de lege.

Scopul încheierii contractului matrimonial este de a modifica regimul patrimonial al soților, pentru ca el să satisfacă necesitățile lor.

Subiecte ale contractului matrimonial pot fi persoanele care doresc să se căsătorească sau soții.

Nu pot încheia contractul matrimonial persoanele majore incapabile, precum și minorii care încă nu au calitatea de soți.

O altă condiție pentru încheierea contractului matrimonial este consimțămîntul, adică exteriorizarea voinței juridice. Validitatea convenției presupune coincidența voinței lăuntrice cu cea externă.

Pentru a fi valabil, consimțămîntul trebuie să provină de la persoana cu discernămînt; să fie exprimat cu intenția de a produce efecte juridice; să fie exteriorizat; să nu fie viciat.

Conform prevederilor art. 28 alin. 3 Codul Familiei, contractul matrimonial se încheie în *formă* scrisă și se autentifică notarial. Nerespectarea acestor prevederi atrage nulitatea contractului.

Obiectul contractului matrimonial îl constituie drepturile și obligațiile patrimoniale ale soților, în mod prioritar, partea ce reglementează regimul juridic al bunurilor soților.

Conținutul contractului matrimonial reprezintă prin sine alegerea și constatarea regimului juridic matrimonial dintre soți sau viitorii soți.

Conform art. 29 alin. 4 Codul Familiei, în contractul matrimonial soții au dreptul să stipuleze *obligația de întreținere reciprocă*. În cazul soțului inapt de muncă, care are dreptul la întreținere conform legislației în vigoare, condițiile acestei întrețineri pot fi numai îmbunătățite și în nici un caz defavorizate. În contract poate fi stabilit și dreptul la întreținere a unuia dintre soți care după lege nu beneficiază de acest drept. Toate prevederile ce se referă la întreținere nu pot fi inferioare celor prevăzute de lege.

Legislația enumără și clauzele care *nu pot fi prevăzute* în contractul matrimonial (art. 29 alin. 6 Codul Familiei).

În primul rînd, contractul matrimonial nu poate afecta capacitatea juridică a soților. Astfel, în contract nu poate fi prevăzută interdicția unui soț de a se ocupa de o anumită activitate sau interdicția de a încheia un anumit tip de convenție, de exemplu, contract de donație. După cum vedem, contractul matrimonial nu poate conține lezări totale sau parțiale ale capacității de exercițiu și folosință.

În al doilea rînd, în baza contractului matrimonial nu poate fi lezat dreptul soților de a se adresa în judecată, deoarece acest drept este expres prevăzut de art. 26 al Constituției Republicii Moldova și este un principiu al dreptului familiei.

În al treilea rînd, contractul matrimonial nu poate reglementa relațiile personale nepatrimoniale dintre soți.

În al patrulea rînd, drepturile și obligațiile dintre soți și copiii lor nu pot forma conținutul contractului matrimonial, deoarece relațiile dintre părinți și copii formează o altă instituție a dreptului familiei.

În al cincilea rând, contractul matrimonial nu poate limita dreptul soțului inapt de muncă la întreținere (art. 82-83 Codul Familiei). În fine, contractul matrimonial nu poate prevedea condiții care ar leza drepturile și interesele legitime ale soților sau contravin principiilor și naturii relațiilor familiale (art. 29 alin. 6 Codul Familiei).

Modificarea și rezilierea contractului matrimonial

În conformitate cu legislația familială, contractul matrimonial poate fi modificat sau reziliat în orice moment, în baza acordului dintre soți. Acordul privind modificarea sau rezilierea contractului matrimonial se întocmește *în scris și se autentifică notarial* (art. 30 Codul Familiei). La modificarea contractului drepturile și obligațiile patrimoniale ale soților se mențin, însă în formă schimbată, iar la reziliere încetează din momentul autentificării notariale pentru viitor. În lipsa contractului matrimonial, raporturile patrimoniale dintre soți vor fi reglementate de normele regimului legal al bunurilor soților și obligația de întreținere dintre soți și foștii soți.

Atunci când unul dintre soți refuză să modifice sau să rezilieze contractul matrimonial, celălalt se poate adresa în instanța de judecată cu o cerere pentru a-și apăra dreptul pe care el îl consideră lezat.

Modificarea și rezilierea contractului matrimonial poate fi efectuată de către instanța judecătorească în modul și temeiurile prevăzute de legislația civilă.

Temei pentru modificarea contractului matrimonial poate servi și faptul că unul dintre soți *refuză să-și execute obligațiile* ce îi revin. În acest caz instanța de judecată trebuie să stabilească că neexecutarea este intenționată sau din culpă gravă și că neexecutarea dă temei soțului cointerestat să presupună că nu poate conta pe executarea în viitor a contractului.

Contractul matrimonial poate fi modificat sau reziliat și în baza altor clauze prevăzute de soți la încheierea contractului (boala unuia dintre soți, invaliditatea, pierderea venitului etc).

5.3. Încetarea și declararea nulității contractului matrimonial

Conform art. 31 Codul Familiei, clauzele contractului matrimonial se sting din momentul încetării căsătoriei, cu excepția celor care au fost stipulate pentru perioada de după încetarea căsătoriei. După cum este prevăzut în art. 31 alin. 2 Codul Familiei, contractul matrimonial poate fi declarat nul total sau parțial de către instanța judecătorească în baza temeiurilor prevăzute de Codul Civil.

Conform art. 31 alin. 3 Codul Familiei, contractul matrimonial poate fi declarat nul la cererea unuia dintre soți sau a procurorului în cazul când el *conține clauze care lezează drepturile și interesele unuia dintre soți, ale copiilor minori ori ale altor persoane ocrotite prin lege*. Este de menționat faptul că în acest caz contractul poate fi declarat nul total sau parțial, adică nulitatea se aplică numai în privința clauzelor care contravin legislației.

Nulitatea căsătoriei declarată de către instanța judecătorească în temeiul art. 41 Codul Familiei duce la *nulitatea contractului matrimonial*. Excepție poate exista în cazul când unul dintre soți a fost de bună credință (art. 44 alin. 3 Codul Familiei), adică nu a știut și nici nu putea să știe despre existența impedimentelor la căsătorie.

Contractul matrimonial poate fi declarat nul de către instanța judecătorească la cererea soțului a cărui interese au fost încălcate prin încheierea acestui contract, sau la cererea tutorelui soțului incapabil, sau la cererea procurorului.

Contractul matrimonial declarat de instanța judecătorească nul este nul din momentul încheierii lui și nu produce efectele juridice care au fost stipulate în conținutul lui.

Subiecte pentru lucrul individual asupra temei (și întrebări recomandate pentru discuții la seminar):

1. *Formulați noțiunea relațiilor patrimoniale dintre soți.*
2. *Ce numim regim matrimonial. Cum se clasifică regimurile matrimoniale?*
3. *Caracterizați regimul legal al bunurilor soților.*
4. *Ce reprezintă proprietatea comună în devălmășie. Care este temeiul apariției ei?*

5. *Caracterizați proprietatea personal a soților.*
6. *Pot oare bunurile personale a unuia dintre soți să fie recunoscute bunuri comune?*
7. *Care este procedura împărțirii proprietății comune în devălmășie?*
8. *Numiți termenele de prescripție stabilite pentru partajarea averii comune a soților.*
9. *Care este procedura diferențierii cotelor părți în proprietatea devălmășă a soților?*
10. *Explicați care sînt datoriile personale și cele comune a soților.*
11. *Care este noțiunea, forma și conținutul contractului matrimonial?*
12. *Numiți elementul esențial al conținutului contractului matrimonial.*
13. *Ce clause pot fi prevăzute și ce clause nu pot fi prevăzute în contractual matrimonial?*
14. *Care este procedura de modificare și reziliere a contractului matrimonial?*
15. *Cum încetează contractul matrimonial și în ce condiții poate fi declarat nul ?*

Tema 6. Încetarea căsătoriei

1. *Noțiunea și temeiurile încetării căsătoriei*
2. *Desfacerea căsătoriei la organele de înregistrare a actelor de stare civilă*
3. *Desfacerea căsătoriei de către instanța judecătorească*
4. *Momentul încetării căsătoriei în urma desfacerii ei. Efectele juridice ale încetării căsătoriei*

1. Noțiunea și temeiurile încetării căsătoriei

Prin încetarea căsătoriei înțelegem încetarea raporturilor juridice dintre soți izvorîte din căsătoria legală în urma survenirii anumitor fapte juridice.

Conform art. 33 Codul Familiei aceste fapte juridice sînt:

- a) decesul unuia dintre soți;
- b) declararea pe cale judecătorească a decesului unuia dintre soți;
- c) desfacerea căsătoriei prin divorț.

Termenii „desfacerea căsătoriei” și „divorțul” sînt utilizați atît de legislație, cît și de practica judiciară ca sinonime și înseamnă încetarea căsătoriei legale în timpul vieții soților.

Doctrina cuprinde mai multe concepții juridice despre divorț, avînd la bază natura motivelor care au dus la desfacerea căsătoriei. Acestea sînt:

- a) concepția divorțului-sanctiune;
- b) concepția divorțului-remediu;
- c) concepția mixtă.

Schimbările care s-au produs în legislația țărilor străine, inclusiv și în țara noastră, manifestau tendința de a pune pe prim plan ocrotirea omului ca personalitate și, respectiv, dreptul de a cere desfacerea căsătoriei. Cît de negativă nu ar fi atitudinea față de el, acesta trebuie recunoscut ca un drept fundamental al omului. Am putea spune că de la concepția că divorțul este o *sanctiune*, omenirea a trecut treptat la concepția că divorțul este un *remediu* pentru o situație imposibilă de menținut. În acest sens, doctrina franceză susține că „divorțul este un rău necesar, deoarece el pune capăt unui rău și mai grav”.

Legislația în vigoare, în art. 35 Codul Familiei, reglementează desfacerea căsătoriei sub controlul statului prin două modalități:

1. judiciară – prin instanța judecătorească;
2. administrativă – prin intermediul organelor de înregistrare a actelor de stare civilă.

2. Desfacerea căsătoriei la organele de înregistrare a actelor de stare civilă

La organele de înregistrare a actelor de stare civilă căsătoria poate fi desfăcută la cererea unuia sau a ambilor soți.

Desfacerea căsătoriei la organele de înregistrare a actelor de stare civilă este o procedură simplificată față de procedura juridică. Esența ei constă în faptul de a le ușura soților desfacerea căsătoriei în cazurile când destrămarea ei este atât de vădită că viața în continuare a devenit imposibilă pentru ei, totodată ei sunt în prezența unor circumstanțe care îi scutește de unele obligații familiale.

2.1. Desfacerea căsătoriei la cererea ambilor soți

În conformitate cu art. 36 alin. 1 Codul Familiei, desfacerea familiei la organele de înregistrare a actelor de stare civilă poate fi efectuată la cererea ambilor soți, dacă sunt îndeplinite următoarele condiții:

- a) soții și-au exprimat reciproc acordul pentru desfacerea căsătoriei;
- b) soții nu au copii comuni minori, inclusiv copii adoptați de ambii;
- c) între soți nu există litigii referitoare la partajarea bunurilor proprietate comună în devălmășie a lor sau la plata întreținerii pentru soțul inapt de muncă și care are nevoie de ajutor.

2.2. Desfacerea căsătoriei la cererea unuia dintre soți în conformitate cu art. 36 alin. 2 Codul Familiei, desfacerea căsătoriei la organele de stare civilă poate fi efectuată în baza cererii unuia dintre soți indiferent de faptul dacă au sau nu au copii comuni minori atunci când celălalt soț:

- a) a fost declarat incapabil;
- b) a fost declarat dispărut;
- c) a fost condamnat la privațiune de libertate pe un termen mai mare de 3 ani.

Oficiul de stare civilă este obligat în termen de 3 zile de la data primirii declarației să comunice tutorelui soțului incapabil, tutorelui averii soțului declarat dispărut fără veste sau a soțului condamnat despre declarația depusă și data numită pentru înregistrarea de stat a divorțului. Dacă asupra averii soțului declarat dispărut fără veste nu este numit un tutore, oficiul de stare civilă va comunica despre declarația depusă autorității tutelare. În comunicarea făcută tutorelui soțului incapabil și soțului care își ispășește pedeapsa, oficiul de stare civilă va solicita opinia lor privind împărțirea proprietății comune în devălmășie stabilind termenul răspunsului.

Conform art. 36 alin. 4 Codul Familiei, în cazul apariției litigiilor între soți cu privire la copii, la partaj sau la întreținerea soțului inapt de muncă și care necesită sprijin material, desfacerea căsătoriei se face pe cale judecătorească.

Pentru desfacerea căsătoriei, la oficiul de stare civilă în temeiurile prevăzute de art. 36 p. 1 și p. 2 se plătește o taxă de stat în conformitate cu Legea taxei de stat.

3. Desfacerea căsătoriei de către instanța judecătorească

Desfacerea căsătoriei în instanța judecătorească are loc în cazurile prevăzute de art. 37 Codul Familiei:

- a) atunci când soții au copii minori comuni;
- b) unul dintre soți nu este de acord să desfacă căsătoria;
- c) există acordul ambilor soți pentru desfacerea căsătoriei însă unul din ei refuză să se prezinte la oficiul de stare civilă pentru soluționarea problemei.

Acțiunea de desfacere a căsătoriei se intentează la instanța de judecată de la locul de trai al soților. În cazul când soții locuiesc separat acțiunea se intentează la locul de trai al soțului pîrît, iar în cazul în care cu reclamantul se află copiii minori sau deplasarea la locul de trai al reclamantului este dificilă pentru el din cauza stării sănătății - la instanța judecătorească a domiciliului reclamantului.

Legislația în vigoare (art. 37 alin. 3 Codul Familiei) prevede că desfacerea căsătoriei poate avea loc dacă se va constata:

- a) existența unor motive temeinice;
- b) acestea au vătămat grav raporturile dintre soți;
- c) conviețuirea soților și păstrarea familiei în continuare sunt imposibile.

Instanța de judecată depune străduință pentru a cunoaște realitatea motivelor de divorț, fără a se limita la ceea ce se invocă în acțiune.

În practica judiciară au fost considerate motive temeinice de divorț:

- infidelitatea unuia dintre soți sub forma adulterului;
- atitudinea necorespunzătoare a unuia dintre soți, care se exprimă în actele de violență și alte asemenea manifestări;
- alcoolismul cronic al unuia dintre soți, care a dus la degradarea personalității lui;
- existența unor nepotriviri de ordin fiziologic, care afectează raporturile conjugale;
- existența unei boli grave, incurabile, de care suferă unul dintre soți și necunoscută de celălalt soț decât ulterior încheierii căsătoriei;
- rele purtări de ordin moral, concretizate în fapte concrete de destrămarea a vieții de familie;
- interesele contradictorii ale soților de ordin intelectual, financiar și alte contradicții care fac imposibilă continuarea vieții de familie.

Căsătoria se desface, dacă instanța stabilește că viața comună de mai departe a soților și menținerea familiei au devenit imposibile. Codul Familiei nu prevede expres că instanța judecătorească poate refuza desfacerea căsătoriei.

Hotărîrea Plenului CSJ nr. 10 din 15.11.1993 cu modificările introduse prin hotărîrile Plenului din 20.12.1999 și nr. 16.09.2002 cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației în cauzele de desfacere a căsătoriei în p. 13 prevede că, în cazul lipsei temeiurilor pentru desfacerea căsătoriei instanța judecătorească nu admite acțiunea, neamîinînd judecarea pricinii și nefixînd soților un termen pentru împăcare.

Credem că această practică a aplicării legislației familiale este depășită, deoarece libertatea încheierii căsătoriei prevede și libertatea desfacerii ei, atunci cînd pentru ambii sau pentru unul dintre soți viața de familie a devenit imposibilă.

4. Momentul încetării căsătoriei în urma desfacerii ei. Efectele juridice ale încetării căsătoriei

4.1. Momentul încetării căsătoriei

Momentul încetării căsătoriei are o importanță juridică, deoarece anume de la această dată încetează raporturile personale și patrimoniale apărute între soți în urma încheierii căsătoriei.

Acest moment este în dependență de modalitatea desfacerii căsătoriei, *în cazul desfacerii căsătoriei la organele de înregistrare a actelor de stare civilă căsătoria încetează din ziua înregistrării divorțului* (art. 39 alin. 1 Codul Familiei).

Dacă căsătoria a fost desfăcută pe cale judecătorească, ea încetează din ziua cînd hotărîrea instanței judecătorești a rămas definitivă (art. 39 alin. 1 Codul Familiei).

Instanța judecătorească care a soluționat problema divorțului este obligată să transmită, în termen de 3 zile de la data cînd hotărîrea privind desfacerea căsătoriei a rămas definitivă, o copie a acesteia oficiului de stare civilă din raza ei teritorială (art. 39 alin. 3 Codul Familiei). Primind hotărîrea instanței judecătorești privind desfacerea căsătoriei, oficiul de stare civilă întocmește actul de divorț. La cererea soților lor li se eliberează certificatul de divorț și pe buletinele de identitate ale foștilor soți se face mențiunea despre desfacerea căsătoriei. Deși căsătoria se consideră încetată din ziua cînd hotărîrea instanței judecătorești a rămas definitivă,

foștii soți nu pot încheia o nouă căsătorie până la obținerea certificatului de divorț de la oficiul de stare civilă.

4.2. Efectele juridice ale încetării căsătoriei

Divorțul produce efecte juridice pentru viitor. Efectele țin de relațiile personale și patrimoniale dintre soți și cele dintre părinți și copii, în urma desfacerii căsătoriei dispăre calitatea de soți și fiecare soț divorțat se poate recăsători. Efectele juridice sunt prevăzute de următoarele acte normative: art. 46 din Legea privind actele de stare civilă, soțul care și-a schimbat numele de familie la încheierea căsătoriei are dreptul să-și mențină acest nume și după desfacerea căsătoriei.

capacitatea deplină de exercițiu dobândită prin încheierea căsătoriei de soțul minor se menține (art. 20 alin. 2 Codul Civil). Între soți încetează *obligația de sprijin material* reciproc, cu excepția cazurilor expres prevăzute de lege. Astfel, conform art. 83 Codul Familiei, soțul inapt de muncă și care necesită sprijin material poate pretinde întreținerea de la celălalt soț.

Efectele divorțului cu privire la *proprietatea comună* în devălmășie sunt:

- soții împart bunurile în procesul de divorț printr-o hotărâre a instanței judecătorești sau printr-un acord întocmit în scris și autentificat de notar;
- soții nu împart bunurile comune dobândite în timpul căsătoriei. Pentru acțiunea de împărțire a bunurilor proprietate comună în devălmășie a soților divorțați se aplică termenul de prescripție de 3 ani. Fostul soț supraviețuitor nu are drept de moștenire asupra bunurilor rămase la moartea celuilalt soț, dreptul de a primi pensie pentru pierderea întreținătorului reglementat de Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat.

Subiecte pentru lucrul individual asupra temei (și întrebări recomandate pentru discuții la seminar):

1. *Numiți temeiurile încetării căsătoriei și caracterizați-le.*
2. *Care sînt temeiurile și ordinea declarării persoanei ca decedată?*
3. *În ce cazuri căsătoria poate fi restabilită în urma încetării ei?*
4. *Formulați noțiunea divorțului. Clasificarea divorțului.*
5. *Care sînt condițiile desfacerii căsătoriei la organelle de înregistrare a actelor de stare civilă?*
6. *Analizați procedura desfacerii căsătoriei la cererea ambilor soți.*
7. *Numiți și desfășurați conținutul condițiilor desfacerii căsătoriei la cererea unuia dintre soți..*
8. *Analizați conținutul art.37 a Codului familiei.?*
9. *Numiți și caracterizați motivele temeinice de divorț.*
10. *Care este considerat momentul încetării căsătoriei în urma desfacerii ei ?*
11. *Organul de stare civilă cercetează motivele desfacerii căsătoriei?*
12. *Analizați efectele juridice ale încetării căsătoriei.*
13. *Desfacerea căsătoriei poate afecta situația juridică a copiilor născuți în această căsătorie?*

Tema 7. Declararea nulității căsătoriei

1. *Noțiunea de căsătorie nulă și cauzele de nulitate*
2. *Subiectele dreptului la acțiunea de declarare a căsătoriei nule*
3. *Efectele nulității căsătoriei*

1. Noțiunea de căsătorie nulă și cauzele de nulitate

Conform art. 41 Codul Familiei, poate fi declarată nulă căsătoria cu încălcarea prevederilor art. 11, 13, 14 sau 15 Codul Familiei, sau căsătoria încheiată de unul sau ambii soți fără intenția de a crea o familie (căsătoria fictivă).

Orice căsătorie încheiată la organele de înregistrare a actelor de stare civilă se prezumă că a fost încheiată cu respectarea legii și, deci, este valabilă. Această prezumție poate fi înlăturată numai de către instanța judecătorească. Nulitatea căsătoriei este o sancțiune care se aplică în urma nerespectării, de către cei ce se căsătoresc, a unora dintre cerințele prevăzute de lege cu privire la încheierea căsătoriei.

În doctrină, nulitatea căsătoriei se prezintă în două accepțiuni. Prima este bazată pe cazul când ambii soți sau unul dintre ei au acționat la încheierea căsătoriei știind că încalcă legislația, în acest caz, declararea căsătoriei nule este o măsură a răspunderii juridice familiale. A doua este cazul când ambii soți nu au cunoscut și, deci, nu este culpa lor, existența impedimentului la încheierea căsătoriei (de exemplu, cei ce au încheiat căsătoria nu cunoșteau faptul că sunt rude de sînge în gradul prohibit de lege). Aici declararea căsătoriei nule este calificată ca o măsură de ocrotire împotriva comportamentului ilicit obiectiv.

Căsătoria poate fi declarată nulă în cazurile expres prevăzute de lege atunci când se încalcă normele care reglementează cele mai importante principii ale legislației familiale ca monogamia, libertatea consimțământului sau cerințele înaintate față de persoanele ce se căsătoresc, cum ar fi vârsta matrimonială, lipsa capacității de exercițiu sau prezența anumitor relații de familie între ei (adopția, curatela, rudenia).

Încălcarea condițiilor de formă la încheierea căsătoriei nu servește drept temei pentru declararea nulității acesteia. În doctrină, întîlnim teoria „căsătoriei inexistente” potrivit căreia, atunci când unei căsătorii îi lipsește unul dintre elementele sale esențiale și când, pentru această situație, nu este prevăzută în lege sancțiunea nulității căsătoriei, această căsătorie este inexistentă, dar nu nulă. Drept exemplu ar putea servi înregistrarea căsătoriei în baza actului de identitate al altei persoane sau înregistrarea încheierii căsătoriei de către o persoană care nu avea împuternicirile funcționarului de stare civilă.

Căsătoria poate fi declarată nulă dacă nu sunt respectate condițiile de fond stabilite de legislație pentru încheierea ei.

Legea menționează deosebit un astfel de temei pentru nulitatea căsătoriei ca căsătorie fictivă. Dacă la încheierea căsătoriei se urmăresc alte scopuri decât cele legale, adică altele decît întemeierea unei familii, sîntem în prezența unei căsătorii fictive.

2. Subiectele dreptului la acțiunea de declarare a căsătoriei nule

Conform art. 42 Codul Familiei, dreptul de a cere declararea nulității căsătoriei îl au următoarele persoane:

- a) soțul minor, părinții lui (tutorii), autoritatea tutelară sau procurorul, dacă căsătoria a fost încheiată de către o persoană care nu a atins vârsta matrimonială și această vîrstă nu a fost redusă în modul stabilit.
- b) soțul ale cărui drepturi au fost încălcate prin încheierea căsătoriei, precum și procurorul în cazurile viciului de consimțămînt.
- c) soțul care nu a știut despre existența impedimentelor la căsătorie, tutorele soțului declarat incapabil, soțul din căsătoria precedentă nedesfăcută, alte persoane ale căror drepturi și interese au fost lezate în urma încheierii căsătoriei cu încălcarea prevederilor art. 15, precum și autoritatea tutelară sau procurorul în cazurile menționate mai sus.

Conform art. 43 alin. 4 Codul Familiei, căsătoria nu poate fi declarată nulă după desfacerea ei, cu excepția cazurilor când a fost încheiată între rude a căror căsătorie este interzisă sau de către o persoană care, la momentul înregistrării căsătoriei, se află într-o altă căsătorie. Declararea nulității în aceste cazuri poate avea importanță la partajarea averii dobîndite în această căsătorie sau la determinarea dreptului de întreținere reciprocă a soților.

Articolul 43 alin. 1 Codul Familiei prevede că instanța judecătorească poate recunoaște valabilă căsătoria dacă, în momentul examinării cauzei de nulitate, împrejurările care împiedicau încheierea acesteia au dispărut. Nu toate împrejurările care împiedică încheierea căsătoriei pot dispărea. Astfel, rudenia de sînge este un fapt juridic strîns legat de persoană și dacă căsătoria a

fost încheiată de rude între care căsătoria este interzisă de lege, o așa căsătorie nu poate fi recunoscută valabilă niciodată.

Căsătoria fictivă nu poate fi declarată nulă dacă la momentul examinării cauzei persoanele care au încheiat această căsătorie au creat deja o familie. Declararea căsătoriei nule se deosebește esențial de desfacerea căsătoriei. Prin divorț poate fi desfăcută doar căsătoria legală care a fost încheiată în conformitate cu prevederile legii. Nulă se declară căsătoria încheiată cu încălcarea prevederilor legale. Drepturile și obligațiile soților la desfacerea căsătoriei încetează pentru viitor, iar la declararea nulității - din momentul încheierii căsătoriei.

Pot cere desfacerea căsătoriei soții și tutorele soțului incapabil, pe când nulitatea o poate cere, în anumite cazuri, orice persoană ale cărei drepturi au fost lezate.

3. Efectele nulității căsătoriei

Conform art. 44 Codul Familiei, căsătoria declarată nulă de către instanța judecătorească se consideră ca atare din ziua încheierii căsătoriei ei și nu dă naștere la drepturi și obligații între soți, cu unele excepții prevăzute de lege.

Nulitatea căsătoriei produce efecte nu numai pentru viitor, ci și pentru trecut. Astfel hotărîrea instanței de judecată cu privire la declararea căsătoriei nule operează retroactiv. Din punct de vedere juridic, soții sunt considerați că nu au fost niciodată căsătoriți între ei. Drept rezultat soții nu au avut drepturi și obligații personale și patrimoniale care rezultă dintr-o căsătorie legală.

În conformitate cu art. 44 alin. 5 Codul Familiei, declararea nulității căsătoriei nu afectează drepturile copiilor născuți din această căsătorie.

Constatînd nulitatea căsătoriei, instanța judecătorească trebuie, în lipsa acordului părinților în privința copiilor minori, să dispună căruia dintre ei urmează să-i fie încredințați copiii și cine trebuie să plătească întreținerea pentru copii și în ce mărime. Drepturile succesoriale între copii și părinți rămîn neatînse. Așadar, în cazul declarării căsătoriei nule, față de copiii născuți sau concepuți în această căsătorie se aplică materia divorțului.

Subiecte pentru lucrul individual asupra temei (și întrebări recomandate pentru discuții la seminar):

1. *Ce înțelegeți prin căsătoria nulă și care sînt cauzele de nulitate?*
2. *Care articole din Codul familiei prevăd declatarea nulității căsătoriei?*
3. *Încălcarea căror condiții servesc temei pentru declararea nulității căsătoriei ?*
4. *Analizați căsătoria inexistentă.*
5. *Clasificați nulitatea căsătoriei.*
6. *Poate fi încheiată căsătoria în lipsa unuia dintre viitorii soți?*
7. *Formulați noțiunea căsătoriei fictive. Analizați căsătoria fictivă.*
8. *Numiți subiectele dreptului la acțiunea de declarare a căsătoriei nule.*
9. *Care sunt condițiile de recunoaștere a căsătoriei nule ca fiind valabilă?*
10. *Care este deosebirea dintre declararea căsătoriei nule și desfacerea căsătoriei?*
11. *Relația de rudenie este o nulitate absolută sau relativă?*
12. *Formulați noțiunea căsătoriei sanate sau însănătoșite.*
13. *Numiți efectele nulității căsătoriei.*
14. *Există obligația de întreținere între soți în cazul nulității căsătoriei?*
15. *Dați noțiunea căsătoriei putative.*
16. *Are dreptul soțul după declararea nulității căsătoriei să-și păstreze numele de familie ales la încheierea acesteia ?*
17. *Numiți organul competent pentru declararea căsătoriei nule și momentul din care căsătoria se consideră nulă.*
18. *Poate oare fi declarată nulă căsătoria după desfacerea ei?*
19. *Comparați efectele nulității căsătoriei cu efectele desfacerii căsătoriei.*

Tema 8. Relațiile juridice dintre părinți și copii. Atestarea provenienței copiilor

- 1. Stabilirea filiației față de mamă*
- 2. Stabilirea filiației față de tată*
- 3. Contestarea maternității și paternității*

Un eveniment important în viața fiecărei familii este nașterea copilului. Relațiile care se stabilesc între bărbat, femeie și copilul născut de ea sînt foarte complexe, dar inevitabil este prezent caracterul care ține de drept, ceea ce duce la guvernarea legislativă asupra acestor relații.

Conform art. 46 Codul Familiei, drepturile și obligațiile reciproce ale părinților și copiilor rezultă din proveniența copiilor, atestată în modul stabilit de lege. Proveniența copiilor de la anumiți părinți se numește filiație. Filiația este raportul de descendență dintre un copil și fiecare din părinții lui. Filiația față de mamă se numește maternitate, iar cea față de tată se numește paternitate. Stabilirea filiației față de mamă este un drept fundamental al mamei și copilului realizat imediat după nașterea copilului fără nici o discriminare bazată pe împrejurarea că mama este căsătorită ori celibatară.

Acest principiu este de ordine publică, întrucît privește însăși starea civilă a persoanei, astfel încât, chiar în absența unui text de lege, trebuie să se admită că orice convenție care ar avea ca obiect stabilirea maternității copilului față de o altă femeie decât aceea care l-a născut, este lovită de nulitate absolută. Desigur, dreptul nu poate face abstracție de ultimele progrese în materia procreației asistate medical, care permit să fie folosită așa-numita „maternitate de substituție”, prin fecundarea unei femei - „mama de substituție” sau „surogată” - recurgând la tehnicile de procreație artificială.

Ar rezulta că, în toate cazurile, chiar în condițiile progresului biologic și medical, din punct de vedere juridic, la data nașterii copilului filiația față de mamă se bazează pe faptul nașterii, orice înțelegere prealabilă nașterii copilului neputînd afecta aplicabilitatea acestui principiu. Dreptul poate însă să reglementeze că, ulterior nașterii copilului să se treacă de la „maternitatea biologică” la „maternitatea juridică”, de exemplu, prin adopție sau printr-o altă operațiune juridică, astfel încât să se transfere filiația de la „mama de substituție” la „mama substituită”.

Conform art. 22 alin. 4 din Legea privind actele de stare civilă, la declararea nașterii copilului născut în urma implantării embrionului unei alte femei, soții vor depune, împreună cu actul medical constatator al nașterii, și actul eliberat de unitatea sanitară din care să rezulte acordul lăuzei (femeia care a născut) pentru înscrierea lor în calitate de părinți.

Dovada maternității presupune stabilirea, în condițiile legii, a două elemente distincte:

- împrejurarea că femeia indicată drept mama copilului a născut;
- identitatea copilului născut cu cel despre a cărei filiație este vorba.

Dacă copilul a fost înregistrat ca fiind născut din părinți necunoscuți, ori nu s-a înregistrat nașterea copilului din alte cauze decât omisiunea funcționarului de stare civilă și există refuzul organelor de stare civilă privind înregistrarea, se poate porni acțiune în stabilirea filiației față de mamă.

În instanța de judecată dovada filiației față de mamă se poate face cu orice mijloace de probă, respectiv înscrisuri, martori și prezumții. Un rol deosebit, în prezent, îl are expertiza medico-legală a filiației, ca formă a expertizei judiciare. Prin hotărârea instanței de judecată se stabilește faptul nașterii copilului de către o femeie concretă și aceasta servește temei pentru întocmirea actului de naștere de către oficiul de stare civilă. În baza actului de stare civilă se eliberează certificatul de naștere al copilului. Fiind un act autentic, actul de naștere și, respectiv, certificatul de naștere face dovadă a provenienței copilului de la femeia concretă pînă la dovada contrară.

2. Stabilirea filiației față de tată

Filiația față de tată reprezintă legătura juridică între un copil și bărbatul care e considerat, în condițiile legii, tatăl acestuia. Stabilirea paternității este în legătură directă cu starea civilă a mamei care a născut copilul, adică este ea oare căsătorită sau nu.

Paternitatea copilului din căsătorie se stabilește prin prezumția de paternitate. Conform art. 47 alin. 3 Codul Familiei, copilul născut din părinți căsătoriți are ca tată pe soțul mamei. Paternitatea se stabilește în baza certificatului de căsătorie a mamei copilului cu soțul ei. Alte acte nu sunt necesare pentru dovada paternității. În conformitate cu art. 23 din Legea privind actele de stare civilă, tatăl și mama copilului care sunt căsătoriți între ei se înscriu în calitate de părinți la cererea oricărui dintre ei. Desigur, în afară de cerere este necesar să fie prezentate actul medical constatator al nașterii copilului, documentele de identitate ale părinților și certificatul de căsătorie al părinților.

2.1. Recunoașterea benevolă a paternității

Articolul 47 alin. 5 Codul Familiei prevede că paternitatea copilului născut în afara căsătoriei poate fi recunoscută de către tatăl său printr-o declarație comună a acestuia și a mamei copilului, depusă la organul de stare civilă.

Declarația comună a părinților în vederea stabilirii paternității nu înseamnă că mama își exprimă și ea voința, ea doar își dă acordul ca bărbatul dat să fie recunoscut drept tatăl copilului născut de ea și cu care ea se află deja în raporturi juridice.

Recunoașterea paternității poate avea loc și fără acordul mamei copilului, dar numai în cazurile expres prevăzute de lege, și anume:

- decesul mamei;
- recunoașterea ei de către instanța judecătorească ca fiind incapabilă;
- nu se cunoaște locul aflării ei;
- mama a fost decăzută din drepturile părintești în baza unei hotărâri a instanței judecătorești.

Recunoașterea de paternitate în cazurile enumerate se face în baza declarației tatălui cu acordul scris al autorității tutelare. Recunoașterea de paternitate este actul prin care un bărbat declară că un anumit copil este al său.

De regulă, este recunoscut copilul care s-a născut. Conform art. 47 alin. 7 Codul Familiei, se admite că poate fi recunoscut și copilul conceput, dar încă nenăscut, în acest scop, mama și tatăl copilului depun o declarație comună privind paternitatea la oficiul de stare civilă până la nașterea copilului.

Declarația de recunoaștere a paternității poate fi depusă atât în momentul înregistrării nașterii copilului la oficiul de stare civilă, cât și ulterior.

2.2. Stabilirea paternității în instanța judecătorească

Stabilirea paternității este acțiunea de justiție care are ca scop determinarea legăturii de filiație dintre copilul născut în afara căsătoriei și tatăl său.

Recunoașterea paternității duce la apariția drepturilor și obligațiilor între copil și tată și rudele acestuia. O bună parte dintre copii născuți în afara căsătoriei sunt recunoscuți de către tată. Dar sunt situații în care filiația față de tată a copilului născut în afara căsătoriei nu este stabilită la organele de stare civilă. În astfel de cazuri art. 48 Codul Familiei permite stabilirea paternității în instanța judecătorească. Din prevederile acestui articol reiese că acțiunea în stabilirea paternității poate fi pornită în următoarele cazuri:

- copilul e născut din părinți necunoscuți;
- lipsește declarația comună a părinților sau a tatălui copilului în organele de stare civilă;

- lipsește acordul autorității tutelare pentru stabilirea paternității în baza declarației tatălui atunci când mama copilului este decedată, dispărută, nu se cunoaște locul aflării ei, este declarată incapabilă sau decăzută din drepturile părintești (art. 47 alin. 6 Codul Familiei).

Cererea în vederea stabilirii paternității o pot depune:

- unul dintre părinți;
- tutorele (curatorul) copilului;
- copilul la atingerea majoratului.

Dacă în timpul pregătirii pricinii pentru examinare sau în ședința judiciară pîrîtul recunoaște paternitatea față de copil, instanța judecătorească fixează un termen pentru mama și tatăl copilului să depună o declarație comună de recunoaștere benevolă a paternității la oficiul de stare civilă de la domiciliul lor. La prezentarea certificatului nou de naștere a copilului procesul încetează.

Codul Familiei în vigoare a consacrat principiul libertății depline în examinarea cauzei privind stabilirea pe cale judecătorească a paternității copilului din afara căsătoriei.

La stabilirea filiației față de tată instanța judecătorească va examina toate probele care pot confirma proveniența copilului de la pîrît. Acestea pot fi:

- conviețuirea mamei copilului cu pretinsul tată;
- pretinsul tată a acordat benevol întreținerea copilului;
- mama și pretinsul tată au educat împreună copilul;
- expertiza medico-legală;
- alte probe care pot confirma cu certitudine paternitatea.

Paternitatea poate fi stabilită și în cazul când copilul s-a născut în urma săvîrșirii unui viol.

3. Contestarea maternității și paternității

Conform art. 49 Codul Familiei, contestarea maternității sau paternității poate fi efectuată numai pe cale judecătorească de către persoanele înscrise drept mamă sau tată sau de către persoanele care sunt mamă sau tatăl firesc al copilului, de către copil la atingerea majoratului, de către tutorele (curatorul) copilului sau tutorele părintelui declarat incapabil.

Cererea privind contestarea maternității sau paternității poate fi depusă timp de un an din momentul când una din persoanele enumerate mai sus a aflat sau trebuia să afle despre înscrierea privind maternitatea sau paternitatea sau din momentul atingerii majoratului, în cazul unui minor.

Alineatul 3 al art. 49 Codul Familiei prevede că, nu au dreptul să conteste paternitatea:

- soțul care și-a dat acordul scris la fecundarea artificială sau implantarea embrionului soției;
- persoana care a fost înscrisă drept tată al copilului în baza declarației comune a acestuia și a mamei copilului sau în baza declarației proprii, dacă în momentul depunerii acesteia știa că nu este tatăl firesc al copilului.

Contestarea maternității poate fi efectuată rezultând din certificatul de naștere eliberat pe baza înregistrării nașterii.

Starea civilă se dovedește cu certificatele de stare civilă eliberate în baza actelor de stare civilă în modul prevăzut de lege

Prezumția de paternitate nu are caracter absolut, pentru că legea permite să se facă dovadă contrară acestei prezumții. Legea nu stabilește expres cazurile în care soțul mamei, persoana înscrisă ca tatăl copilului sau tatăl biologic, pot contesta paternitatea, ci enunță doar o regulă generală, urmând ca instanța să decidă de la caz la caz. Ca și în cazul mamei, pentru contestarea

paternității este prevăzut un termen de prescripție de un an de zile, care se calculează de la data când persoana a aflat sau trebuia să afle despre înscrierea privind paternitatea, iar în cazul minorilor - din momentul împlinirii majoratului.

Subiecte pentru lucrul individual asupra temei (și întrebări recomandate pentru discuții la seminar):

1. *Relatați despre organele competente privind contestarea paternității și maternității.*
2. *Determinați condițiile contestării maternității și paternității.*
3. *Definiți noțiunea de paternitate.*
4. *Determinați cercul persoanelor care pot înainta acțiunea privind atestarea provenienței copilului în instanța de judecată și actele ce se anexează la cerere.*
5. *Propuneți argumentele care pot stabili paternitatea și faptul paternității.*
6. *Ce reprezintă filiația?*
7. *Describeți procedura stabilirii filiației față de mamă.*
8. *Numiți cercul persoanelor care pot face declarația de naștere a copilului.*
9. *Care sunt termenele stabilite de legislația în vigoare pentru declararea nașterii copilului?*
10. *Care este modalitatea stabilirii maternității în cazul când copilul a fost înregistrat ca născut din părinți necunoscuți?*
11. *Describeți procedura stabilirii paternității.*
12. *În ce condiții recunoașterea paternității poate avea loc fără acordul mamei copilului?*
13. *Cum are loc recunoașterea binevolă a paternității?*
14. *Describeți procedura stabilirii paternității în instanța de judecată.*
15. *Caracterizați probele care pot confirma proveniența copilului de la anumiți părinți.*

Tema 9. Drepturile copiilor minori

1. *Numele și prenumele copilului*
2. *Dreptul copilului de a fi educat în familie*
3. *Dreptul copilului la exprimarea opiniei*
4. *Drepturile patrimoniale ale copilului*
5. *Apărarea drepturilor copilului*

Drepturile personale și patrimoniale ale copilului sunt reglementate de Convenția ONU privind drepturile copilului din 20 noiembrie 1989, ratificată de Republica Moldova prin hotărîrea Parlamentului nr. 408-XII din 12.12.1990 și intrată în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993, Constituția Republicii Moldova, Legea privind drepturile copilului nr. 338 -XIII din 15.12.1994, Codul Familiei (capitolul X) și alte acte normative.

Legislația familială anterioară nu conținea reglementări separate privind drepturile copilului, dar aderarea la Convenția privind drepturile copilului a obligat Republica Moldova să respecte prevederile acesteia și respectiv în Codul Familiei a fost introdus capitolul zece care reglementează cele mai importante drepturi ale copilului. Acestea sunt drepturile personal nepatrimoniale ale copilului din care fac parte dreptul la nume și prenume, dreptul de a locui și a fi educat în familie, dreptul de a comunica cu părinții și alte rude, dreptul de a fi protejat, dreptul la exprimarea opiniei și drepturile patrimoniale.

Actele normative menționate subliniază că copilul se consideră persoana sub vârsta de 18 ani care dispune de anumite drepturi pe care le poate realiza parțial de sine stătător și care are nevoie de protecție. Articolul 50 Codul Familiei prevede că copiii născuți în afara căsătoriei au aceleași drepturi și obligații față de părinți și rudele lor ca și cei născuți de la persoane căsătorite.

Copilul este înregistrat imediat după nașterea sa și are la această dată dreptul la un nume, dreptul de a dobândi o cetățenie și, în măsura posibilului, dreptul de a-și cunoaște părinții și de a fi crescut de aceștia (art. 7 Convenția ONU privind drepturile copilului).

Înregistrarea copiilor este importantă din mai multe motive.

În primul rând, înregistrarea este prima recunoaștere oficială a existenței copilului; ea reprezintă recunoașterea de către stat a importanței fiecărui copil luat în sine și a statutului legal al acestuia. Acolo unde copii nu sunt înregistrați, ei devin cetățeni mai puțin vizibili, iar uneori cetățeni de mîna a doua. Neînregistrarea generală a tuturor copiilor la naștere înseamnă nerecunoașterea acestor copii în fața legii, ceea ce afectează gradul de exercitare a drepturilor și libertăților fundamentale.

În al doilea rând, înregistrarea nașterii este un moment esențial al statisticilor și planificărilor referitoare la copii, adică a bazei demografice pe care pot fi elaborate diferite strategii.

În al treilea rând, înregistrarea la naștere este un mijloc de a se garanta celelalte drepturi ale copiilor, cum ar fi identificarea lor în caz de calamități, abandonare sau răpire, beneficierea de facilități acordate de stat, prevenirea diferitor crime împotriva copiilor.

Numele de familie determină legătura copilului cu o anumită familie. Prenumele identifică o persoană în raport cu ceilalți membri ai aceleiași familii.

Astfel, din momentul nașterii copilul are dreptul la nume, ce constă din numele de familie și prenume și care se înregistrează în ordinea prevăzută de art. 55 Codul Familiei. Copilul, în toate cazurile, are dreptul la numele de familie al părinților săi. Dacă părinții poartă nume de familie diferite, copilul va lua numele de familie al tatălui sau al mamei, în baza acordului comun al acestora. Potrivit doleanței părinților, copilului i se dă un prenume simplu sau unul compus din două prenume.

În caz de litigiu între părinți privind numele de familie și/sau prenumele copilului, decide autoritatea tutelară, reieșind din interesele copilului.

Codul Familiei reglementează și schimbarea numelui de familie și prenumelui copilului. Poate fi schimbat numele de familie al copilului și prenumele sau numai numele de familie sau numai prenumele copilului. Conform art. 56 alin. 1 Codul Familiei, schimbarea numelui de familie al copilului poate fi efectuată în baza cererii ambilor părinți depusă la oficiul de stare civilă din raza domiciliului lor până la împlinirea de către copil a vârstei de 16 ani. Dacă între părinți nu există un acord în vederea schimbării numelui de familie al copilului, se va sesiza autoritatea tutelară, care va prezenta un aviz, ținând cont, în exclusivitate, de interesele copilului.

Schimbarea numelui de familie și a prenumelui copilului care a atins vârsta de 10 ani se face, în toate cazurile, cu acordul acestuia (art. 56 alin. 4 Codul Familiei).

Persoana care a împlinit vârsta de 16 ani dar nu a atins majoratul are dreptul să-și schimbe numele și/sau prenumele în baza unei cereri depuse personal la oficiul de stare civilă cu acordul părinților. Cel care a dobândit în modul prevăzut de lege capacitatea deplină de exercițiu până la vârsta de 18 ani poate să-și schimbe numele de familie și prenumele de sine stătător în baza unei cereri depuse la oficiul de stare civilă.

2. Dreptul copilului de a fi educat în familie

Dreptul copilului de a locui și a fi educat în familie este unul dintre cele mai importante drepturi ale copilului. Anume abitația și educația în familie îi oferă garanția dezvoltării fizice normale, spirituală, intelectuală și socială a copilului ca el să devină o personalitate.

Pentru dezvoltarea deplină și armonioasă a personalității copilului, el are nevoie de dragoste și înțelegere în familie. Oriunde este posibil, el va crește sub grija și răspunderea părinților săi și într-o atmosferă de afecțiune și securitate morală și materială. În preambulul Convenției privind drepturile copilului se subliniază că familia este unitatea fundamentală a societății și mediul natural pentru creșterea și bunăstarea tuturor membrilor săi și, în mod deosebit, a copiilor.

Fiecare copil are dreptul să locuiască în familie, să-și cunoască părinții, să beneficieze de grija lor, să coabiteze cu acestea, cu excepția cazurilor în care despărțirea de un părinte sau de ambii părinți este necesară în interesul copilului (art. 51 alin. 2 Codul Familiei). Copilul poate fi luat de la părinți numai prin hotărârea judecătorească și numai în cazul când o cer interesele lui.

Copilul are dreptul de a primi o educație, care să fie gratuită și obligatorie, cel puțin în stadiile elementare. Educația primită va promova cultura sa generală și îi va da putință să-și dezvolte, în condiții egale, aptitudinile, judecata individuală și simțul răspunderii morale și sociale și să devină un membru util al societății. Dreptul copilului la educație este asigurat prin faptul că legislația impune părinților acest drept ca o obligație, iar în cazul lipsei părinților dreptul la educație este asigurat de către autoritatea tutelară.

3. Dreptul copilului la exprimarea opiniei

Articolul 32 alin. 1 din Constituția RM prevede că oricărui cetățean îi este garantată libertatea gândirii, a opiniei, precum și libertatea exprimării în public. Această prevedere constituțională este dezvoltată în art. 8 alin. 1 al Legii privind drepturile copilului, care prevede că dreptul la libertatea gândirii, la opinie, precum și la confesiune nu pot fi încălcate sub nici o formă. Alineatul doi al aceluiași articol stipulează că statul garantează copilului, capabil să-și formuleze opiniile, dreptul de a-și exprima liber aceste opinii asupra oricărei probleme care îl privește.

Articolul 54 Codul Familiei concretizează și mai mult această prevedere și anume, copilul are dreptul să-și exprime opinia la soluționarea în familie a problemelor care îi ating interesele și să fie audiat în cursul dezbaterilor judiciare sau administrative.

Din prevederile constituționale, concretizate în legislație, reiese că copilul este în drept să se expună în privința tuturor problemelor care îi ating interesele de la orice vârstă, atunci când el își poate formula o opinie proprie. Desigur, exprimarea opiniei bine formulate cere o anumită dezvoltare intelectuală a copilului, care intervine la o anumită vârstă. De aceea legiuitorul a stabilit în art. 54 Codul Familiei că de opinia copilului care a atins vârsta de 10 ani se va ține cont în mod obligatoriu, dacă aceasta nu contravine intereselor lui.

De opinia copilului care a împlinit vârsta de 10 ani se va ține cont și la stabilirea tutelei sau curatelei asupra lui în caz că el este lipsit de grija părintească (art. 143 alin. 3 Codul Familiei), cât și la plasarea lui într-o casă de copii de tip familial (art. 152 alin. 4 Codul Familiei). Copilul orfan sau lipsit de grija părintească care a atins vârsta de 10 ani poate fi adoptat numai cu acordul lui exprimat în instanța judecătorească (art. 127 alin. 1 Codul Familiei). Ca excepție, copilul poate fi adoptat fără acordul lui dacă până la momentul adopției el a locuit în familia adoptatorilor și nu știe că aceștia nu sunt părinții lui firești (art. 127 alin. 2 Codul Familiei).

Acordul copilului care a împlinit vârsta de 10 ani este necesar în cazul schimbării numelui de familie și a prenumelui copilului de către părinți (art. 56 Codul Familiei), la schimbarea numelui și prenumelui copilului adoptat (art. 129 alin. 3 Codul Familiei) cât și în caz de desfacere a adopției.

Opinia copilului poate fi exprimată direct de el sau de o persoană potrivită. De cele mai dese ori acestea urmează a fi profesioniștii care lucrează cu copii: judecători, pedagogii oferiți de poliție, lucrători sociali, reprezentanți ai autorității tutelare. Dreptul copilului la examinarea opiniei trebuie să fie privit în context cu familia sa și în afara ei, ținându-se cont de problemele privind: viața de familie, viața școlară, justiția juvenilă, plasamentul și viața în instituție și alte forme de îngrijire, în procedura de acordare a timpului de joacă în toate procedurile judiciare, la audiențe de judecată, divorț, tutelă, curatela, adopție, schimb de nume, procese penale și alte drepturi care nu sunt reglementate de legislația statului nostru. În acest sens, trebuie indicată interogarea copilului ca metodă accesibilă, dar foarte rezervată, pentru a stabili drepturile și posibilitățile de a-și exprima opinia.

Familia este uniunea principală de păstrare a drepturilor umane, de creare a respectului pentru drepturile și valorile umane, moștenirile culturale și alte valori ale civilizației. În plan practic, trebuie să se ia măsuri corecte pentru a realiza o corelație între autoritatea părintească și

realizarea dreptului copilului la libertatea de expresie. Libertatea de opinie este dreptul care poate fi considerat cel mai ușor de realizat și aceasta în cazul în care înțelegem acest drept numai cu acordarea posibilității de exprimare. Convenția privind drepturile copilului însă prevede că libertatea de exprimare a opiniilor este insuficientă, dacă nu va exista obligația ca această opinie să fie luată în considerație. Domeniile de participare a copilului care-l privesc sînt expres indicate în legislație, dar Convenția indică asupra necesității participării copilului la toate deciziile vieții de familie.

4. Drepturile patrimoniale ale copilului

Fiecare copil are dreptul la un nivel de viață suficient pentru dezvoltarea sa fizică, mentală, spirituală, morală și socială care necesită cheltuieli materiale. Asigurarea acestor cheltuieli este pusă pe seama părinților, care au obligația de întreținere, reglementată de legislație. În mod obișnuit, părinții asigură copiii în limita mijloacelor financiare de care dispun în mod benevol. În caz că întreținerea nu este prestată benevol, părinții sunt impuși la plata întreținerii.

În esență, acesta este cel mai principal drept patrimonial al copilului - dreptul de a primi întreținerea de la părinții săi, iar în cazul lipsei acestora - de la surorile, frații majori apti de muncă sau de la buneii.

Un alt drept patrimonial al copilului este dreptul de proprietate asupra veniturilor obținute, al bunurilor primite în dar, moștenite sau dobîndite într-un alt mod și asupra tuturor bunurilor procurate din mijloacele lui (art. 57 alin. 1 Codul Familiei). Patrimonial este și dreptul copilului de posesie și folosință a bunurilor părinților, în cazul cînd ei locuiesc împreună (art. 57 alin. 3 Codul Familiei).

Dreptul copilului de a primi întreținerea de la părinți este reglementată de art. 74-79 Codul Familiei. Dreptul de proprietate al copilului este realizat în modul stabilit de Codul Civil. Conform acestor prevederi, copilul poate avea în proprietate orice bun care nu este exclus din circuitul civil.

Dacă minorii se află sub tutelă sau căratela, pentru încheierea de acte juridice care duc la micșorarea averii copilului sau renunțarea la drepturile lui patrimoniale se cere permisiunea prealabilă a autorităților tutelare (art. 42 Codul Civil). În caz de divorț al părinților și împărțirea proprietății comune în devălmășie a lor (art. 25 Codul Familiei), bunurile procurate pentru copiii minori se transmit gratuit soțului împreună cu care locuiesc copiii. Legea nu prevede că aceste bunuri se transmit în proprietatea copiilor, dar întrucît în această categorie sunt incluse doar bunurile care au fost procurate pentru copii și servesc copiilor se presupune că ele sunt dăruite lor și deci devin proprietate a copiilor.

La partajarea bunurilor comune ale soților, instanța judecătorească poate să diferențieze cotele-părți, ținînd cont de interesele copiilor minori (art. 26 alin. 2 Codul Familiei). Diferența dintre cotele-părți ale soților nu devine proprietate a copiilor, dar asigură dreptul de posesie și folosință a copiilor care vor locui cu părintele căruia i s-a majorat cota-parte.

Conform prevederilor legale, copilul are dreptul la moștenirea patrimoniului părinților săi ca moștenitor legal de clasa I chiar din momentul cînd este conceput. În scopul ocrotirii drepturilor succesoriale ale copiilor minori, legislația stabilește că acestea au dreptul la moștenirea patrimoniului părinților săi chiar și în cazul succesiunii testamentare (art. 1505 Codul Civil).

Printre drepturile patrimoniale ale copilului legislația prevede dreptul copilului la securitate socială, care este reglementat de un șir de acte normative ce prevăd mecanismul de acordare a diferitelor tipuri de plăți (pensii, Indemnizații, ajutoare) prin sistemul de securitate socială. Principiul de acordare a dreptului de a beneficia de securitatea socială este principiul contributiv al adulților care au în îngrijire copii.

5. Apărarea drepturilor copilului

Preambulul Convenției ONU privind drepturile copilului prevede că copilul, din cauza lipsei de maturitate fizică și intelectuală, are nevoie de o protecție specială și de îngrijire specială și mai ales de o protecție juridică, înainte și după naștere.

Articolul 53 alin. 1 Codul Familiei dispune că copilului i se garantează apărarea drepturilor și intereselor sale legitime. Drepturi și interese ale copilului sunt multe și din totalitatea lor urmează să fie alese cele mai importante.

Convenția privind drepturile copilului subliniază (art. 16, 19, 32-34, 37) că copilul urmează să fie protejat împotriva următoarelor primejdii și amenințări:

- amestecul arbitrar sau ilegal în viața privată și atacuri ilegale la onoare și reputație;
- toate formele de maltratare, violență fizică și psihică, abuzurile din partea părinților sau a altor persoane răspunzătoare de copil;
- exploatarea economică a copilului și angajarea într-o muncă ce constituie pericol pentru sănătatea, educația sau dezvoltarea lui;
- folosirea substanțelor psihotrope și a narcoticelor și implicarea în producția și distribuția lor;
- toate formele de exploatare sexuală și abuz sexual;
- tratamente sau pedepse crude, torturi, pedepse capitale și alte tratamente inumane sau degradante.

Apărarea drepturilor și intereselor legitime ale copilului se asigură de părinți sau de persoanele care îi înlocuiesc, iar în cazurile prevăzute de lege - de procuror, autoritatea tutelară sau alte organe abilitate. Drepturile și interesele legitime ale copilului care este întreținut și educat într-o instituție de stat sunt apărute de administrația acestei instituții.

Minorul care a dobândit capacitatea deplină de exercițiu până la atingerea majoratului își apără drepturile și interesele legitime de sinestătător (art. 58 alin. 3 Codul de Procedură Civilă). Conform art. 20 Codul Civil, minorul dobândește capacitatea deplină de exercițiu la încheierea căsătoriei și în caz de emancipare. Statul asigură protecția drepturilor copilului prin diferite strategii și politici prevăzute de acte normative speciale. Astfel, Guvernul RM prin Hotărârea nr. 1321 din 09.10.2002 a aprobat Programul-pilot „Copii orfani”, care are ca scop îmbunătățirea calității vieții copiilor orfani și a copiilor rămași fără grija părintească. Prin Hotărârea Guvernului RM nr. 727 din 16. 06. 2003 a fost aprobată „Strategia națională privind protecția copilului și a familiei”, care are ca scop asigurarea dezvoltării și realizării politicii de protecție socială a copilului și familiei la nivel național și local, cât și armonizarea cadrului legal în domeniu de protecție a copilului și familiei și asigurarea implementării depline a Convenției ONU și a altor acte normative naționale și internaționale în acest domeniu.

În anul 1998 în Republica Moldova a fost creat Consiliul Național pentru Protecția Drepturilor Copilului (Monitorul Oficial 60- 61, art. 518), iar prin Hotărârea Guvernului RM nr. 726 din 13.06.2003 a fost modificat Regulamentul acestui Consiliu, care este organ guvernamental menit să asigure elaborarea și implementarea politicilor de protecție a drepturilor copilului și familiei la nivel central și local.

Codul Familiei (art. 53 alin.4) prevede că copilul are dreptul la protecție contra abuzurilor din partea părinților sau a persoanelor care îi înlocuiesc. Aceasta este posibil atunci când părinții fac abuz de drepturile lor sau nu-și îndeplinesc ori îndeplinesc necorespunzător obligațiile pe care le au în puterea legii, față de copii. În astfel de cazuri, copilul este în drept să se adreseze autorității tutelare, iar de la vârsta de 14 ani - instanței judecătorești. Autoritatea tutelară este obligată să controleze faptele și să aplice sancțiunile prevăzute de Codul cu privire la contravențiile administrative (avertisment, amendă) sau să înainteze o acțiune în instanța judecătorească despre decăderea din drepturile părintești.

O garanție a protecției drepturilor copilului este și prevederea alineatului 6 al art. 53 Codul Familiei, care impune persoanelor cu funcții de răspundere și altor cetățeni care știu despre existența unui pericol pentru viața sau sănătatea copilului, despre încălcarea drepturilor și

intereselor lui legitime, obligația să comunice acest fapt autorității tutelare de la locul de aflare a copilului. Concomitent ei sînt obligați să facă tot posibilul pentru a proteja drepturile și interesele legitime ale copilului. Persoane cu funcții de răspundere sunt: funcționarii de stat din organele administrației publice, pedagogii din școli și licee, educatorii și șefii de grădiniță etc. Autoritatea tutelară are dreptul să viziteze familiile cu copii, fixînd situația reală și să ia măsuri în vederea protecției copilului.

Subiecte pentru lucrul individual asupra temei (și întrebări recomandate pentru discuții la seminar):

1. Enumerați drepturile copiilor minori.
2. Numiți actele normative care reglementează drepturile personale și patrimoniale ale copiilor.
3. Analizați drepturile personal nepatrimoniale ale copiilor.
4. Caracterizați drepturile patrimoniale ale copiilor.
5. Care este importanța înregistrării copiilor?
6. Ce reprezintă numele și prenumele copilului?
7. Numiți condițiile stabilite de legislație privind schimbarea numelui și prenumelui copilului.
8. Prin ce se caracterizează situația copilului minor?
9. Caracterizați dreptul copilului de a fie educat în familie.
10. De către cine este îndeplinit dreptul la educație al copilului în cazul lipsei părinților?
11. Care sînt formele realizării dreptului copilului de a comunica cu părinții și alte rude apropiate?
12. Analizați dreptul copilului la exprimarea opiniei.
13. În ce cazuri copilul are dreptul să-și expună părerea?
14. Se va ține oare cont de părerea copilului cu cine va rămîne să locuiască acesta, în caz de divorț al părinților?
15. Numiți formele de exprimare ale copilului minor într-un caz sau altul.
16. Ce prevederi conține Convenția ONU privind drepturile copiilor cu privire la exprimarea opiniei copilului minor?
17. Descrieți drepturile patrimoniale ale copiilor.
18. În ce condiții copiii au dreptul de a primi întreținerea de la părinții săi?
19. Ce se întîmplă cu conturile deschise pe numele copiilor minori în caz de desfacere a căsătoriei?
20. Descrieți dreptul copiilor minori la succesiune.
21. Numiți organul competent pentru schimbarea numelui de familie și/sau a prenumelui actele necesare.
22. Relatați despre drepturile copiilor aflați sub tutelă, curatelă sau în case de copii de tip familial?
23. Ce primejdii și amenințări împotriva copilului cunoașteți?
24. De către cine se asigură apărarea drepturilor și intereselor legitime ale copiilor?
25. Care este modalitatea de apărare a copilului contra abuzurilor din partea părinților sau din partea persoanelor care îi înlocuiesc?
26. Care sînt obligațiile persoanelor cu funcție de răspundere și a altor cetățeni în vederea protecției drepturilor copiilor?

Tema 10. Drepturile si obligațiile părinților

1. Caracteristica generală a drepturilor și obligațiilor părintești
2. Litigiile privind educația copiilor
3. Decăderea din drepturile părintești și restabilirea în drepturile părintești
4. Luarea copilului fără decăderea din drepturile părintești

Raportul juridic dintre părinți și copii apărut o dată cu atestarea provenienței copilului în modul stabilit de lege, dă naștere la drepturi și obligații părintești. Acestea sunt drepturile și

obligățiile părinților cu privire la bunurile copilului și cele cu privire la persoana copilului, sau după cum le determină legislația: patrimoniale și nepatrimoniale. Independența patrimonială în raporturile dintre părinți și copiii lor minori, în sensul că părinții nu au nici un drept asupra bunurilor copiilor și nici aceștia asupra bunurilor părinților, a opus reglementării juridice doar dreptul la moștenire și dreptul la întreținere. Raporturile nepatrimoniale sînt mult mai vaste și se bazează pe următoarele principii:

- părinții trebuie să-și exercite drepturile și să-și îndeplinească obligațiile lor părintești numai în interesul copilului. Noțiunea de interes al copilului include un interes superior obștesc, căci părinții sunt obligați să crească copilul, îngrijind de sănătatea și dezvoltarea lui fizică, de educația, instruirea și pregătirea profesională a acestuia, în conformitate cu capacitățile copilului și posibilitățile părinților;
- exercitarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor părintești se fac sub îndrumarea și controlul continuu al autorității tutelare. Aceasta urmărește scopul asigurării unei ocrotiri mai depline a minorului;
- drepturile și obligațiile părintești sînt limitate în timp, acționînd numai pe perioada minorității copiilor. O dată cu împlinirea majoratului, drepturile și obligațiile părinților încetează.

Conform capitolului XI din Codul Familiei, drepturile personale ale părinților sînt:

- la educația și instruirea copilului;
- de a stabili domiciliul copilului;
- de a reprezenta copilul și a-i apăra drepturile și interesele legitime ale acestuia;
- de a-i stabili un nume și prenume copilului;
- la apărarea drepturilor sale.

Drepturile și obligațiile părinților au un caracter personal, fiind legate de titularul lor și nu pot fi transmise sau cedate. Refuzul părinților de la drepturile sale și acordul pentru adopția copiilor poate fi efectuat doar în ordinea stabilită de lege (art. 124 Codul Familiei). Lipsirea de drepturile părintești sau limitarea în aceste drepturi poate fi efectuată doar de instanța judecătorească pentru motive expres prevăzute de lege (art. 67, 71 Codul Familiei).

Acordînd părinților drepturi în privința copiilor, legislația impune totodată și obligații, inclusiv și obligația de a-și exercita drepturile în interesul copilului și a societății. În acest sens, putem spune că drepturile părinților sînt în același timp și obligațiile lor.

2. Litigiile privind educația copiilor

Litigiile privind educația copilului este un litigiu familial care poate apărea între părinți și alți membri ai familiei privind locul de trai al copilului și exercitarea dreptului la educația lui.

Litigiul privind determinarea locului de trai al copilului în cazul cînd părinții locuiesc separat apare, de regulă, în cazul divorțului părinților. Articolul 38 Codul Familiei prevede că în cazul lipsei unui acord între soți privind determinarea locului de trai al copiilor minori comuni instanța judecătorească este obligată să stabilească cu cine dintre părinți vor locui copiii minori după divorț.

La determinarea locului de trai al copiilor minori instanța judecătorească va ține cont de egalitatea în drepturi și obligațiile mamei și ale tatălui precum și de opinia și interesele copiilor. Articolul 63 alin. 2 Codul Familiei menționează că la soluționarea unui astfel de litigiu se va ține cont:

- de atașamentul copilului față de fiecare dintre părinți, față de frați, surori;
- de vîrsta copilului;
- de calitățile morale ale părinților;
- de relațiile existente între fiecare părinte și copil;
- de posibilitățile părinților de a crea condiții adecvate pentru educația și dezvoltarea copilului (îndeletnicirile și regimul de lucru, condițiile de trai etc).

La determinarea domiciliului copilului minor instanța judecătorească va cere avizul autorității tutelare. Copilul care a împlinit vârsta de 10 ani va fi audiat de instanța judecătorească și se va ține cont de opinia acestuia, dacă ea nu contravine intereselor lui.

Practica judiciară demonstrează că la soluționarea litigiilor privind determinarea locului de trai al copilului în cazul divorțului părinților, de cele mai multe ori copiii se transmit spre educație mamei și locuiesc împreună cu ea. Nu există nici o argumentare în acest domeniu. Și aici am menționa că este corectă expresia psihologului A. Eghides, care afirma că, dacă mamele tinere nu ar fi încredute la suta de procente că, plecând de la soț, vor lua cu ele și copilul, lor mult mai rar le-ar veni gândul despre posibilitatea divorțului. Legislația în vigoare prevede egalitatea în drepturi și obligații a părinților față de copii, astfel practica judiciară trebuie să țină cont de acest principiu la determinarea locului de trai al copilului, cu atât mai mult că viața dovedește că bărbații nu cedează femeilor în ceea ce privește creșterea și educația copiilor.

Litigiul privind educarea copiilor pot apărea nu numai între părinți, dar și între părinți și alte rude. Articolul 65 Codul Familiei prevede că bunicii, frații și surorile copilului au dreptul să comunice cu acesta. Dacă părinții copilului sau numai unul dintre ei refuză acest drept, litigiul este soluționat de autoritatea tutelară. Aceasta din urmă poate, printr-o hotărâre a sa, obliga părinții să permită rudelor comunicarea cu copilul. Dacă hotărârea autorității tutelare este neglijată, față de părinți vor fi aplicate prevederile art. 170 Codul cu privire la contravențiile administrative. În caz că aplicarea sancțiunilor nu aduc rezultatele dorite, la cererea bunicilor, fraților și surorilor litigiul va fi soluționat de instanța judecătorească.

Acțiunea privind înlăturarea impedimentelor de comunicare cu copilul a bunicilor, fraților și surorilor poate fi respinsă numai în cazul existenței unui pericol pentru viața și sănătatea copilului, pentru dezvoltarea lui spirituală.

3. Decăderea din drepturile părintești și restabilirea în drepturile părintești

Decăderea din drepturile părintești este o sancțiune care poate fi aplicată față de părinții care din culpă gravă nu-și îndeplinesc obligațiunile față de copii sau fac abuz de drepturile lor părintești. Sancțiunea dată are o destinație triplă: în primul rând, și asta este scopul ei principal, de a proteja sănătatea fizică și psihică a copilului și de a-i crea condiții normale de viață; în al doilea rând, de a pedepsi părinții pentru comportamentul lor antisocial dăunător; în al treilea rând, prin aplicarea acestei sancțiuni față de părinții concreți a influența asupra altor părinți pentru a preîntâmpina comportamentul lor negativ față de copii.

Decăderea din drepturile părintești se face numai pentru motivele și în ordinea prevăzută de legislație. Este o sancțiune foarte severă, însă nu este absolută, deoarece legislația permite în anumite condiții restabilirea drepturilor părintești.

Articolul 67 Codul Familiei prevede că părinții pot fi decăzuți din drepturile părintești dacă:

- a) se eschivează de la exercitarea obligațiilor părintești, inclusiv de la plata pensiei de întreținere. Aceasta include acțiunile sau inacțiunile care pun în primejdie sănătatea fizică și psihică a copilului, dezvoltarea lui morală, asigurarea condițiilor de trai și materiale, învățătura și instruirea copilului. Dacă părinții se eschivează sistematic de la plata pensiei de întreținere pentru copii, ei la fel pun în primejdie asigurarea unui nivel decent de viață a copilului. Aici trebuie de luat în vedere faptul că dacă părintele nu plătește pensia de întreținere din motive obiective, decăderea din drepturile părintești nu poate fi efectuată în baza acestei prevederi;
- a) refuză să ia copilul din maternitate sau dintr-o altă instituție curativă, educativă dintr-o instituție de asistență socială sau alta similară. Din aceste prevederi pot face excepție cazurile când copilul are un handicap vădit și la cererea părinților sau cu acordul lor el este plasat într-o instituție curativă din sistemul organelor de asistență socială pentru copii invalizi. Nu se va considera refuz și acordul părintelui (care a plasat copilul într-o instituție de stat pentru creștere și întreținere neavând el însuși mijloace de întreținere).

- b) fac abuz de drepturile părintești, ceea ce include folosirea drepturilor pentru a impune copilul la cerșit, consumul alcoolului, a drogurilor, implicarea în activitatea criminală, interdicția de a frecventa școala, cheltuirea mijloacelor destinate pentru creșterea și îngrijirea copilului în scopuri contrare;
- c) se comportă cu cruzime față de copil, aplicînd violența fizică sau psihică, atentează la inviolabilitatea sexuală a copilului. Atentarea la inviolabilitatea sexuală a copilului este temei pentru intentarea unui dosar penal împotriva părintelui (părinților), deoarece în aceste cazuri este prezentă componența unei infracțiuni prevăzută la art. 171-175 Codul Penal;
- d) prin comportarea amorală, influențează negativ asupra copilului, ceea ce înseamnă că părinții încalcă normele de conviețuire existente în societate în așa măsură că faptul traumează psihologia copilului sau îl pune într-o situație grea, cum ar fi participarea de către părinte (părinți) la unele activități criminale, la prostituție, la transformarea domiciliului comun în casă de toleranță;
- e) suferă de alcoolism cronic sau de narcomanie. Alcoolismul cronic și narcomania sînt niște boli care duc la degradarea persoanelor, pericolul lor constă în faptul că, de regulă, părinții nu-și dau seama de acțiunile care le săvîrșesc, sunt agresivi sau, chiar dacă nu, oricum ei prezintă primejdie pentru copii;
- f) în alte cazuri, cînd aceasta o cer interesele copilului. Alte cazuri pot fi atunci cînd sînt încălcate drepturile și interesele legitime ale copilului, dar aceste încălcări nu pot fi integrate în motivele enumerate mai sus.

Articolul 68 Codul Familiei prevede că decăderea din drepturile părintești se face numai pe cale judecătorească. Alte organe nu pot examina această problemă. Acțiunea privind decăderea din drepturile părintești poate fi pornită de:

- a) unul din părinți (în cazul lipsei părinților - tutorele copilului);
- b) autoritatea tutelară;
- c) procuror.

Alte persoane decât cele indicate la art. 68 alin. 2 Codul Familiei

nu sînt în drept de a se adresa în instanța de judecată cu o cerere privind decăderea părinților din drepturile părintești, în calitate de pîrît poate fi un părinte sau ambii.

Decăderea din drepturile părintești, fiind o măsură de ocrotire a copiilor minori și o sancțiune gravă pentru părinți, are și efectele sale juridice, acestea fiind reglementate de art. 70 Codul Familiei. Părinții decăzuți din drepturile părintești pierd toate drepturile părintești cu privire la persoana și bunurile minorului precum și îndatoririle părintești, cu excepția îndatoririi de a întreține copilul și anume:

- 1) dreptul de a educa copilul. Autoritatea tutelară poate da încuviințare părinților decăzuți din drepturile părintești de a avea întrevederi cu copilul dacă, prin asemenea întrevederi, creșterea, educația, învățătura sau pregătirea profesională a acestuia nu sunt în primejdie;
- 2) dreptul de a apăra și a reprezenta copilul în relațiile lui cu toate persoanele fizice și juridice;
- 3) dreptul de a cere înapoierea copilului de la orice persoană care îl reține fără temei legal;
- 4) dreptul de a primi pensiile, indemnizațiile și alte plăți ce i se cuvin copilului. Acestea vor fi primite de persoanele la care se va afla copilul în continuare;
- 5) dreptul de a primi întreținerea de la copilul major apt de muncă;
- 6) dreptul la moștenire asupra patrimoniului copilului în cazul decesului acestuia;
- 7) dreptul de a da consimțămîntul pentru adopția copilului, emanciparea lui;
- 8) dreptul de a primi pensie pentru pierderea întreținătorului, în cazul decesului copilului major;
- 9) dreptul la înlesnirile prevăzute de legislația muncii pentru femeile care au copii minori pînă la anumite vârste etc.

Pierderea de către părinți a drepturilor enumerate mai sus are loc numai în privința copiilor care sunt indicați în hotărîrea instanței judecătorești despre decăderea din drepturile părintești. Dacă în familie mai există și alți copii sau ei se nasc după pronunțarea hotărîrii, părinții au, în privința acestor copii, toate drepturile și obligațiile prevăzute de legislație.

Părinții decăzuți din drepturile părintești pierd nu numai drepturile bazate pe faptul rudeniei cu copilul, dar și posibilitatea dobîndirii anumitor drepturi personale familiale subiective, ca dreptul de a fi: adoptator (art. 121 Codul Familiei), tutore sau curator (art. 143 Codul Familiei), părinți-educatori (art. 150 Codul Familiei).

Dacă din drepturile părintești a fost decăzut un părinte, copilul, reieșind din interesele lui, se transmite spre creștere și educare celuilalt părinte.

În cazul cînd ambii părinți au fost decăzuți din drepturile părintești, copilul se transmite autorității tutelare pentru ca aceasta să-l ia la evidență ca pe un copil lipsit de grija părintească și să-i aleagă una din formele de educație potrivită. Copilul lipsit de ocrotirea părintească poate fi plasat sub tutelă (curatelă), propus spre adopție, plasat într-o casă de copii de tip familial sau într-o instituție de stat educativă ori curativă.

Conform art. 70 Codul Familiei, părinții pot fi restabiliți în drepturile părintești dacă:

- a) au încetat împrejurările care au condus la decăderea lor din aceste drepturi;
- b) dacă restabilirea în drepturile părintești este în interesul copilului;
- c) dacă copilul nu este adoptat.

Restabilirea în drepturile părintești se face numai pe cale judecătorească la cererea persoanei decăzute din aceste drepturi și cu participarea obligatorie a autorității tutelare.

4. Luarea copilului fără decăderea din drepturile părintești

O altă sancțiune aplicată în cazul neîndeplinirii obligațiilor părintești și încălcărilor grave ale drepturilor copilului este luarea copilului fără decăderea din drepturile părintești reglementată de art. 71 Codul Familiei.

Luarea copilului înseamnă limitarea drepturilor părintești în scopul ocrotirii intereselor copilului minor. Spre deosebire de decăderea din drepturile părintești, care se aplică în toate cazurile cînd este prezentă culpa părinților, luarea copilului poate avea loc și în cazul cînd părintele nu conștientizează acțiunile sale și deci nu poate fi stabilită vinovăția lui.

Conform art. 71 Codul Familiei, copilul poate fi luat de la părinți la cererea autorității tutelare în baza hotărîrii judecătorești.

Unicul temei pentru luarea copilului este că aflarea copilului împreună cu părinții prezintă pericol pentru viața și sănătatea lui. De regulă, acestea sunt cazurile cînd părinții sau unicul părinte care educă copilul se îmbolnăvește psihic și, respectiv, nu poate crește și educa copilul. Desigur, pot fi și alte motive, dar legislația nu le enumera. Se poate întîmpla cazul cînd copilul este luat de la ambii părinți, deoarece nici unul dintre ei nu este în stare să aibă grijă de copil, și transmis bunicilor spre educare.

Articolul 71 alin. 2 Codul Familiei prevede că în cazuri excepționale, dacă există un pericol iminent pentru viața și sănătatea copilului, autoritatea tutelară poate decide luarea copilului de la părinți. În acest caz autoritatea tutelară este obligată:

- să anunțe procurorul timp de 24 ore;
- să pornească în termen de cel mult 7 zile o acțiune în instanța judecătorească privind luarea copilului de la părinți sau decăderea părinților din drepturile părintești.

Instanța judecătorească va examina cauza și, dacă va lua hotărîrea privind luarea copilului de la părinți, acestuia i se va asigura un plasament într-o instituție educativă sau curativă sau sub tutelă (curatelă); dacă instanța va constata că pericolul pentru care a fost luat copilul a decăzut, se va pronunța o hotărîre despre înapoierea copilului părinților. Copilul va fi înapoiat și în cazul cînd autoritatea tutelară nu va respecta termenul de 7 zile pentru adresarea în instanța judecătorească.

În urma luării copilului de la părinți, aceștia pierd dreptul de a comunica cu copilul, de a participa personal la educația lui și de a-i reprezenta interesele. Conform art. 72 alin. 2 Codul

Familiei, în unele cazuri părinților li se poate permite de către autoritatea tutelară întreprinderea cu copilul. Desigur, aceste întreprinderi nu trebuie să influențeze negativ asupra copilului.

Dacă după o oarecare perioadă părinții se tratează și sunt conștienți de comportamentul lor față de copil, ei pot depune o cerere în instanța judecătorească despre înapoierea copilului (art. 71 alin. 5 Codul Familiei). Cererea va fi examinată de către instanța de judecată cu participarea obligatorie a autorității tutelare care va examina condițiile de trai ale copilului și ale persoanei care pretinde la educația copilului și va prezenta avizul respectiv. Acest aviz este foarte important, dar întrucât nici o probă nu poate avea putere doveditoare instanța va lua în considerație toate probele în ansamblu. Dacă hotărîrea instanței judecătorești este contrară avizului autorității tutelare, ea trebuie să conțină motivația respectivă.

Subiecte pentru lucrul individual asupra temei (și întrebări recomandate pentru discuții la seminar):

1. *Caracterizați drepturile și obligațiile părintești.*
2. *Numiți litigiile care pot apărea în privința educării copiilor.*
3. *Analizați procedura soluționării litigiilor.*
4. *Caracterizați comportamentul abuziv al părinților.*
5. *Numiți formele de reprezentare a minorilor de către părinți.*
6. *Ce se întâmplă cu copilul în cazul când părinții nu sînt în stare să-I asigure întreținerea și educația necesară ?*
7. *Cum are loc stabilirea domiciliului copilului când părinții locuiesc separat?*
8. *Ce condiții prevalează în cazul când se stabilește domiciliul copilului în caz de divorț al părinților?*
9. *Ce drepturi are părintele în cazul când locuiește separat de copil?*
10. *Ce se întâmplă când părintele care locuiește împreună cu copilul împiedică exercitarea drepturilor de către celălalt părinte?*
11. *Pot fi sancționați părinții în caz de împedire a dreptului la comunicare cu rudele apropiate ale copilului?*
12. *În ce cazuri părinții pot interzice comunicarea copilului cu rudele apropiate?*
13. *Formulați noțiunea decăderii din drepturile părintești.*
14. *Se va ține oare cont de părerea copilului privind decăderea din drepturile părintești?*
15. *Numiți temeiurile de decădere din drepturile părintești.*
16. *În ce cazuri alcoolismul sau narcomania se consideră cronice?*
17. *Poate fi decăzut din drepturile părintești persoana care a săvîrșit o infracțiune contra vieții și sănătății celuilalt soț?*
18. *Numiți subiectele dreptului la acțiunea privind decăderea din drepturile părintești.*
19. *Comparați asemănările și deosebirile dintre decăderea din drepturile părintești și luarea copilului fără decăderea din drepturile părintești și exprimați-vă opinia vis-a-vis de art.71 CF RM.*

Speță:

Lidia, 30 ani, a fost decăzută din drepturile părintești în iulie 2006 din cauza alcoolismului. După aceea s-a tratat și în mai 2009 s-a adresat în instanța de judecată cu o cerere privind restabilirea în drepturile părintești. Instanța judecătorească a respins cererea deoarece copilul era adoptat încă din 2007 și se simțea foarte bine la adoptatori.

Lidia, fiind singură a hotărît să adopte un copil și s-a adresat după consultație la autoritatea tutelară. Decideți asupra posibilității restabilirii în drepturile părintești și argumentați răspunsul. Expuneți-vă asupra posibilității adopției unui copil de către Lidia.

Tema 11. Obligația de întreținere

- 1. Noțiunea și caracterele juridice ale obligației de întreținere*
- 2. Obligația de întreținere dintre părinți și copii*
- 3. Obligația de întreținere dintre soți și foștii soți*
- 4. Obligația de întreținere dintre alți membri ai familiei*

1. Noțiunea și caracterele juridice ale obligației de întreținere

Obligația legală de întreținere este îndatorirea impusă de lege unei persoane de a acorda altei persoane mijloace necesare traiului, inclusiv satisfacerea nevoilor spirituale și - în cazul obligației de întreținere a părinților față de copiii lor minori - mijloacele pentru educarea, învățătura și pregătirea lor profesională.

Obligația de întreținere mai poate lua naștere și ca urmare a unei donații cu sarcini sau a unui legat cu sarcină, sau a unui contract de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață. Deci, nu trebuie confundată obligația legală de întreținere reglementată de Codul Familiei cu obligația de întreținere ce ia naștere în urma încheierii unui act juridic și care este reglementată de Codul Civil.

Obligația legală de întreținere apare ca efect al:

- rudeniei;
- căsătoriei;
- unor relații asimilate de lege cu relații de familie.

Din scopul și din reglementarea obligației de întreținere se desprind anumite caractere ce sunt specifice acestei obligații și care o deosebesc de alte obligații. Acestea sunt următoarele:

- caracterul strict personal, care reiese din faptul că există o legătură strânsă a persoanei care beneficiază de pensia de întreținere, precum și a persoanei obligate să o presteze cu însăși obligația. Ea nu poate fi transmisă prin moștenire, nu poate fi obiect al contractelor, nu poate fi cedată de creditor unor terțe persoane, iar debitorul nu poate trece datoria sa la alții;
- obligația de întreținere, de regulă, este reciprocă. Asta nu înseamnă că acest caracter se realizează întodeauna. Este posibil cazul când părinții, care au întreținut copii minori, să nu aibă nevoie de întreținerea copiilor la o vîrstă înaintată;
- are un caracter îndelungat sau succesiv. Aceasta se manifestă prin faptul că din momentul nașterii obligației și pînă la încetarea ei se scurge un timp destul de îndelungat (de exemplu, părinții plătesc întreținerea pentru copii pînă la vîrsta de 18 ani, soțul plătește întreținerea celuilalt soț pe viață sau pe tot timpul cît celălalt este inapt de muncă și necesită spijin material);
- temeiurile nașterii obligației de întreținere sunt stabilite de lege, ceea ce înseamnă că ea este o îndatorire ce se impune pe tot timpul cît creditorul se află în nevoie din cauza incapacității de a munci, ceea ce fac părțile să n-o poată înlătura sau restringe anticipat prin acte juridice.

Obligația de întreținere ia naștere în baza faptelor juridice expres prevăzute de legislația în vigoare:

- existența dintre subiectele raportului juridic de întreținere a relațiilor de familie la momentul încasării pensiei de întreținere sau pînă la încasare (foștii soți);
 - existența condițiilor prevăzute de lege pentru apariția obligației de întreținere (incapacitatea de muncă, starea de nevoie, mijloace suficiente pentru plată etc.);
 - hotărîrea instanței de judecată sau contractul privind plata pensiei de întreținere.
1. Una dintre condițiile necesare nașterii raportului juridic de întreținere este existența relațiilor de familie, care se exprimă prin rudenie, căsătorie, afinitate, creșterea și educarea unui copil în familie. Obligația de întreținere există numai între rudele în linie dreaptă de gradul I (părinți-copii), gradul II (bunici-nepoți), în linie colaterală de gradul II

(frați-surori), între afini (părinți vitregi-copii vitregi) și între educatorii care au întreținut și educat copii minori, adică între persoanele care au avut relații asimilate de lege cu relațiile de familie.

2. Pentru ca o persoană să poată cere întreținere, ea trebuie să îndeplinească în mod cumulativ două condiții, și anume: să fie inaptă de muncă și să necesite sprijin material, adică să fie în stare de nevoie.

Pentru ca o persoană să fie obligată la plata întreținerii, ea trebuie să aibă mijloace suficiente.

A întreține o persoană înseamnă a-i asigura existența. Obligația de întreținere are ca obiect prestarea a tot ceea ce este necesar traiului: alimente, locuință, îmbrăcăminte, medicamente, îngrijirea sănătății, care toate la un loc formează cuprinsul noțiunii de întreținere în înțelesul ei general".

În obiectul întreținerii intră și îngrijirea sănătății persoanei întreținute. Cheltuielile corespunzătoare obișnuite se au în vedere la stabilirea întinderii obligației. În cazul în care, într-o anumită perioadă, o boală gravă generează cheltuieli suplimentare, sumele necesare spre a se putea face față acestor cheltuieli se pot cere în mod separat conform art. 79 și 81 Codul Familiei.

Conținutul obligației de întreținere constă în obligația plătitorului de a achita și dreptul beneficiarului de a o primi.

Obligația de întreținere care se plătește în baza hotărârii instanței judecătorești persoanelor inapte de muncă și care necesită sprijin material încetează din momentul restabilirii capacității de muncă sau îmbunătățirii situației materiale.

La fel obligația de întreținere încetează în caz că cel obligat să plătească, având mijloacele suficiente, pierde aceste mijloace, înrăutățindu-și starea materială întru atât că nu mai este în stare mai departe să-și îndeplinească obligația.

Obligația de întreținere dintre foștii soți se stinge în caz că soțul beneficiar a încheiat o nouă căsătorie.

Unele temeuri enumerate (de exemplu, decesul plătitorului sau al beneficiarului, atingerea majoratului de către copil) duc la stingerea obligației de întreținere fără a fi nevoie de hotărârea instanței de judecată.

Ca raport juridic concret, obligația de întreținere se stinge în mod obișnuit, prin executare, adică prin plată, așa cum îndeobște se sting și celelalte obligații.

Dar existența unor circumstanțe, cum ar fi îmbunătățirea stării materiale a beneficiarului sau micșorarea bruscă a mijloacelor necesare ale plătitorului, trebuie neapărat să fie stabilite prin instanța judecătorească, care va pronunța o hotărâre ce va stinge obligația de întreținere dintre păți.

Codul Familiei a clasificat, după subiecte, obligația de întreținere în trei grupe:

- a) obligația de întreținere dintre părinți și copii;
- b) obligația de întreținere dintre soți și foștii soți;
- c) obligația de întreținere dintre alți membri ai familiei.

2. Obligația de întreținere dintre părinți și copii

2.1. Dreptul copiilor minori de a primi întreținerea de la părinți

Părinții sunt obligați să-și întrețină copiii minori și copiii majori inapți de muncă care necesită sprijin material (art. 74 alin. 1 Codul Familiei). Această obligație aparține în egală măsură atât mamei, cât și tatălui copilului care sunt indicați în certificatul de naștere al copilului.

Obligația de întreținere, de regulă, este înfăptuită fără nici un amestec în viața familiei. În caz că familia se destramă și părinții nu mai locuiesc împreună, ei pot încheia un contract privind modul de plată și cuantumul mijloacelor pentru întreținerea copilului. Dacă întreținerea nu se plătește în mod benevol și nici nu există un contract privind plata întreținerii pentru copii, pensia de întreținere se încasează în baza unei hotărâri a instanței judecătorești.

Întreținerea pentru copii minori se achită din momentul nașterii copilului și până la atingerea majoratului de către acesta, adică până la vârsta de 18 ani. Chiar dacă copiii își continuă studiile după această vârstă, pensia de întreținere nu poate fi încasată.

Legislația în vigoare prevede o excepție de la regula stabilită în conformitate cu care obligația de întreținere a părinților față de copilul minor se stinge la momentul dobândirii de către acesta a capacității depline de exercițiu sub vârsta de 18 ani (art. 111 alin. 2 lit. „a” și lit. „c” Codul Familiei). Acesta este cazul când minorul se căsătorește în condițiile prevăzute de lege și dobândește capacitatea deplină de exercițiu sau este declarat de autoritatea tutelară sau instanța judecătorească că ca fiind emancipat, adică dobândește capacitatea deplină de exercițiu la vârsta de 16 ani. Dobândirea capacității depline de exercițiu la vârsta de 16 ani nu duce la recunoașterea copilului ca fiind major, dar aceasta presupune că copilul devine economic de sine stătător.

Obligația de întreținere dintre părinți și copil apare ca rezultat al legăturii de rudenie dintre copil și fiecare din părinți stabilită în modul prevăzut de lege. Dacă proveniența copilului este stabilită numai de la mamă, copilul poate pretinde întreținerea numai de la ea. Locuirea împreună cu tatăl biologic nu duce la nașterea obligației de întreținere, dacă nu este dovedită legătura de rudenie dintre copil și tată prin actul de stare civilă.

Legislația în vigoare a stabilit încasarea pensiei de întreținere pentru copiii minori în trei forme:

- 1) pe cote-părți din veniturile părinților;
- 2) într-o sumă bănească fixă;
- 3) în cumularea acestor două forme de plată.

De regulă, plata pensiei de întreținere se stabilește în cote-părți așa cum prevede art. 75 Codul Familiei, reieșind din numărul copiilor care urmează a fi întreținuți. Utilizarea acestei forme de plată a pensiei de întreținere pentru copiii minori este optimă, deoarece satisface interesele copiilor minori și a părinților care sînt obligați la plată.

Articolul 75 alin. 2 Codul Familiei prevede că, instanța judecătorească poate micșora sau majora cuantumul cotelor pensiei de întreținere stabilite pentru copiii minori de la alineatul întîi al acestui articol, ținînd cont de starea materială și familială a părinților și de alte circumstanțe importante.

De regulă, micșorarea cuantumului se poate face numai în cazuri cînd există careva motive temeinice, spre exemplu:

- a) părintele obligat să plătească întreținerea are gradul I sau II de invaliditate și ca rezultat nu mai poate activa în cîmpul muncii, ceea ce a dus la micșorarea veniturilor lui;
- b) debitorul are mai mulți copii sau alte persoane (părinți, soț) care este obligat să le întrețină și ei sînt mai puțin asigurați decît copilul care primește întreținerea în cuantumul stabilit inițial. Aceste circumstanțe au intervenit mai tîrziu decît data stabilirii întreținerii;
- c) copilul care primește întreținerea s-a angajat în cîmpul muncii și are un venit suficient pentru întreținere, iar părintele obligat este șomer sau starea sănătății nu-i permite să practice o muncă mai bine plătită;
- d) părintele cu care copilul locuiește este asigurat foarte bine, iar cel care plătește întreținerea se află într-o situație materială grea. Pot fi luate în considerație și alte circumstanțe pe care instanța judecătorească le va considera întemeiate pentru micșorarea cuantumului întreținerii încasate pentru copilul minor.

Pensia de întreținere pentru copiii minori poate fi stabilită și într-o sumă bănească fixă (art. 76 Codul Familiei).

Această metodă de încasare a întreținerii este mai puțin frecventă, deoarece plata întreținerii este îndelungată și schimbările care au loc în situația materială și familială a părților, cît și inflația economică impune adresarea periodică a părților în instanța judecătorească pentru a modifica suma bănească fixă.

Instanța judecătorească poate stabili plata pensiei de întreținere și în cumularea acestor două forme de plată. Se aplică metoda dată în cazul în care unii copii locuiesc cu un părinte, iar alții cu celălalt. De exemplu, un copil va locui cu tatăl, iar 2 copii - cu mama. Conform art. 75

alin. 3 Codul Familiei, plata se va efectua într-o sumă bănească fixă în favoarea părintelui mai puțin asigurat care și este diferența dintre cotele calculate inițial pentru plata întreținerii celor 3 copii de către părinții lor. Această metodă mai poate fi folosită și la încasarea întreținerii pentru copiii minori de la părintele care are o parte din venituri în bani, iar alta în natură (de pe lotul de pământ de lângă casă, o altă cotă de pământ sau produse care se produc la locul de muncă și achitarea salariului se face în natură, remunerarea muncii în gospodăria țărănească etc).

Pentru copiii care au rămas fără ocrotire părintească din cauza că părinții au fost decăzuți din drepturile părintești, limitați în aceste drepturi, declarați incapabili, au abandonat copiii etc, pensia de întreținere se stabilește în aceeași mărime, conform regulilor examinate mai sus și se plătește tutorelui sau curatorului copilului (art. 77 alin. 1 Codul Familiei).

Copilul rămas fără ocrotire părintească poate fi plasat într-o instituție educativă, curativă, de asistență socială sau altă instituție similară pentru ca să-i fie asigurată o îngrijire și educație respectivă. Aflarea copilului în aceste instituții nu-i eliberează pe părinți de plata pensiei de întreținere chiar și dacă copilul este la întreținerea deplină a statului.

Conform art. 77 alin. 2 Codul Familiei, cincizeci la sută din pensia de întreținere încasată de la părinți se transferă pe contul instituției respective și se ține evidența pentru fiecare copil în parte, depunerile folosindu-se pentru întreținerea copilului. Restul de cincizeci la sută se transferă pe un cont deschis pe numele copilului la o instituție financiară.

2.2. Dreptul copiilor majori inapți de muncă de a primi întreținerea de la părinți

Obligația de întreținere a părinților față de copiii minori se stinge o dată cu împlinirea de către copil a vârstei de 18 ani.

La prezența unor condiții, dreptul de a primi întreținerea de la părinți o au și copiii majori care au împlinit vârsta de 18 ani.

Conform art. 78 alin. 1 Codul Familiei, părinții sunt obligați să-și întrețină copiii majori inapți de muncă care necesită sprijin material. Se consideră inapt de muncă copilul major care și-a pierdut capacitatea de muncă, fiind încadrat în unul dintre gradele de invaliditate stabilite de lege (gradul I, II sau III).

La stabilirea cuantumului întreținerii pentru copilul major inapt de muncă instanța judecătorească poate ține cont și de alte circumstanțe importante, cum ar fi:

- necesitatea copilului major inapt de muncă într-o alimentare adăugătoare, într-un tratament costisitor sau periodic, în îngrijire din partea altor persoane;
- existența nu numai a veniturilor, dar și a bunurilor;
- existența altor persoane care sunt obligate de a le acorda întreținerea;
- dacă există alte persoane cărora copilul major le este obligat plata întreținerii etc.

De asemenea, trebuie de avut în vedere că primirea de către copilul major inapt de muncă a pensiei, a Indemnizațiilor sau a altor venituri nu-i scutește pe părinți de obligația de a plăti pensia de întreținere, dacă instanța judecătorească va constata că sumele primite nu sunt destule pentru asigurarea lui. La fel și faptul că copilul major inapt de muncă și care necesită ajutor material este căsătorit nu servește temei pentru refuzul de a încasa pensia de întreținere de la părinți. Astfel, dacă fiul major inapt de muncă este căsătorit și soția sa lucrează, având obligația legală de a-l întreține, instanța judecătorească va stabili cuantumul întreținerii de la părinți, ținând cont de aceste fapte. Și în cazul când copilul major inapt de muncă care pretinde întreținerea de la părinții săi are copii majori, se va proceda la fel.

Așadar, legislația în vigoare nu stabilește ordinea în care membrii familiei sunt obligați la plata pensiei de întreținere, de aceea copilul major inapt de muncă și care necesită ajutor material poate înainta în instanța judecătorească o cerere privind încasarea pensiei de întreținere și atunci când copilul inapt de muncă este căsătorit sau are copii majori.

2.3. Participarea părinților la cheltuielile suplimentare în favoarea copiilor

Legislația în vigoare reglementează obligația părinților de a participa la cheltuielile suplimentare generate de circumstanțe excepționale în favoarea copiilor (art. 79 Codul Familiei).

Mijloacele acordate de către părinți pentru cheltuielile suplimentare sunt considerate o particularitate a pensiei de întreținere. Părinții sunt obligați să participe la cheltuielile suplimentare atât pentru copiii minori, cât și pentru cei majori, care necesită sprijin material adăugător. Temeiul prevăzut de legislație pentru încasarea mijloacelor suplimentare sunt circumstanțele excepționale la care pot fi atribuite boala gravă a copilului, mutilarea copilului minor sau a celui major inapt de muncă, necesitatea achitării cheltuielilor privind îngrijirea acestora etc. Principalul este că aceste circumstanțe necesită cheltuieli suplimentare pentru întreținerea copilului, astfel ca plata pentru lecuire, protezare, îngrijire personală din partea altei persoane, învățământ special etc.

La cheltuielile suplimentare participă ambii părinți prin modalitatea indicată de instanța judecătorească, ținându-se cont de starea materială și familială a părinților și copiilor și alte circumstanțe importante.

Instanța judecătorească poate obliga părinții să participe la cheltuielile suplimentare deja făcute, precum și la viitoarele cheltuieli suplimentare (art. 79 alin. 3 Codul Familiei). Cheltuielile viitoare pot fi: operația medicală care urmează a fi efectuată în alt oraș; plecarea copilului împreună cu părintele care îngrijește de el la un sanatoriu; protezarea etc. Părintele care s-a adresat în instanța judecătorească pentru încasarea cheltuielilor suplimentare trebuie să prezinte probe ce ar confirma cheltuielile deja făcute sau calculele pentru cheltuielile viitoare confirmate prin orice probă admisă de lege.

2.4. Obligația copiilor majori de a-și întreține părinții

Constituția Republicii Moldova în art. 48 alin. 4 a stabilit un principiu de bază conform căruia copiii sunt obligați să aibă grijă de părinți și să le acorde ajutor. Această prevedere constituțională este detaliată în art. 80 alin. 1 Codul Familiei care concretizează că, copiii majori apti de muncă sunt obligați să-și întrețină și să-și îngrijească părinții inapți de muncă care necesită sprijin material.

Pentru ca obligația legală de întreținere să se nască, este necesar să fie îndeplinite următoarele condiții:

- legătura de rudenie dintre părinți și copii să fie dovedită prin actele de stare civilă;
- copilul să fie major (18 ani) și să fie apt de muncă. Copiii care au dobândit capacitatea de exercițiu sub vârsta de 18 ani nu pot fi impuși la plata întreținerii;
- părinții să fie inapți de muncă, adică invalizi de gradele I, II, III sau să aibă vârsta generală de pensionare (57 ani - femei, 62 ani - bărbați);
- părinții să necesite sprijin material, ceea ce înseamnă că ei nu au posibilitatea să-și asigure existența și traiul său din cauza că nu primesc pensie (Indemnizație) sau din cauza că acestea sunt mici, precum și din cauza lipsei altor surse de venit. Legea nu prevede expres ca copiii majori să aibă mijloace suficiente pentru întreținere. Astfel, copiii majori sunt obligați să-și întrețină părinții, indiferent de faptul dacă au mijloace suficiente sau nu. De aceea obligația de întreținere ia naștere chiar și atunci când copiii majori apti de muncă se află într-o situație materială grea. Desigur, de această situație se va ține cont la stabilirea cuantumului pensiei de întreținere.

3. Obligația de întreținere dintre soți și foștii soți

3.1. Obligația soților de a se întreține reciproc

Legislația familială prevede că soții își datorează întreținerea materială reciprocă.

Cererea soțului privind plata pensiei de întreținere poate fi satisfăcută dacă sunt îndeplinite următoarele condiții:

- 1) soții sunt în căsătorie legală;
- 2) soțul care cere întreținerea este inapt de muncă și necesită sprijin material sau este expres prevăzut în lege ca cel ce poate pretinde întreținerea;
- 3) soțul care datorează întreținerea dispune de mijloace materiale suficiente pentru plata întreținerii celui alt soț.

3.2. Obligația foștilor soți de a se întreține reciproc

Dreptul de a pretinde întreținerea de la fostul soț pe cale judecătorească îl are:

- a) fosta soție în timpul gravidității. Dreptul la întreținere apare dacă graviditatea soției a început până la desfacerea căsătoriei;
- b) fostul soț, care necesită sprijin material, ocupat cu îngrijirea copilului comun timp de 3 ani după nașterea acestuia;
- c) fostul soț, care necesită sprijin material, ocupat cu îngrijirea copilului comun invalid până la vârsta de 18 ani sau a copilului comun invalid de gradul I din copilărie;
- d) fostul soț, care necesită sprijin material, devenit inapt de muncă în timpul căsătoriei sau
- e) timp de un an după desfacerea acesteia. Cauza din care fostul soț a devenit inapt de muncă nu are nici o importanță, este important numai momentul care stabilește când fostul soț a devenit invalid sau a atins vârsta de pensionare;
- f) e) fostul soț, care necesită sprijin material și a atins vârsta de pensionare, în termen de cel mult 5 ani din momentul desfacerii căsătoriei, dacă soții au fost căsătoriți cel puțin 15 ani. Așadar, pentru ca să se nască obligația de întreținere între foștii soți, este necesar ca unul dintre ei să se afle în condițiile enumerate mai sus (art. 83 Codul Familiei).

A doua condiție: soțul care pretinde întreținerea să fie inapt de muncă și să necesite sprijin material neavând un venit propriu suficient.

A treia condiție: soțul obligat la plata întreținerii trebuie să aibă mijloace suficiente pentru întreținerea sa și pentru plata întreținerii atât fostului soț, cât și altor membri ai familiei. Articolul 84 Codul Familiei prevede că, cuantumul pensiei de întreținere pentru soț sau fostul soț se stabilește de către instanța judecătorească într-o sumă bănească fixă plătită lunar, ținându-se cont de situația materială și familială a soților (foștilor soți), de alte circumstanțe importante.

3.3. Scutirea soțului (fostului soț) de obligația de întreținere sau limitarea în termen a acestei obligații Conform art. 85 Codul Familiei, instanța judecătorească este în drept să-l elibereze pe unul dintre soți (foștii soți) de obligația de întreținere sau să limiteze această obligație la un anumit termen.

Deci, este important dovada motivelor stipulate în art. 85 Codul Familiei prin probe incontestabile, analizate de instanța judecătorească în fiecare caz concret. Obligația de întreținere dintre soți se stinge dacă au dispărut condițiile prevăzute în art. 82-83 Codul Familiei sau soțul beneficiar s-a recăsătorit.

4. Obligația de întreținere dintre alți membri ai familiei

Părinții și copiii, precum și soții sunt cei mai apropiați membri ai familiei care au obligația de a se întreține reciproc. Legislația în vigoare, pentru unele cazuri când încasarea pensiei de întreținere de la părinți, copiii, soți este imposibilă, impune această obligație altor membri ai familiei. Acești alți membri ai familiei sunt frații și surorile minore și majore inapte de muncă, bunicii, nepoții minori și majori inapți de muncă, părinții vitregi inapți de muncă și persoanele inapte de muncă care au întreținut și educat copiii minori (numiți educatori).

Obligația de întreținere dintre membrii familiei ia naștere numai atunci când nu există posibilitatea de a primi întreținerea de la soți, părinți și copiii majori și, deci, este o obligație subsidiară.

Articolul 86 alin. 1 Codul Familiei prevede că, frații și surorile minore au dreptul de a primi întreținerea de la frații și surorile majore apte de muncă.

Obligația de întreținere poate fi impusă numai surorilor și fraților majori, apți de muncă și care dispun de mijloacele suficiente pentru a plăti întreținerea.

De asemenea, conform art. 86 alin. 2 Codul Familiei, surorile și frații majori apti de muncă sunt obligați să-și întrețină surorile și frații majori dacă aceștia:

- sunt inapți de muncă (invalizi de gradul I, II, III sau au atins vîrstă de pensionare);
- necesită sprijin material, adică nu au venituri
- nu au posibilitatea de a primi întreținerea de la persoanele obligate la plata în primul rînd (părinți, copii majori, soț sau fost soț).

Dispoziția art. 87 Codul Familiei prevede obligația bunicilor de a-și întreține nepoții. Obligația nepoților de a-și întreține bunicii este prevăzută de art. 88 Codul Familiei, conform căruia ei pot pretinde întreținerea de la nepoții majori apti de muncă care dispun de mijloace suficiente.

O altă obligație prevăzută de legislație și atribuită la categoria obligațiilor de întreținere dintre alți membri ai familiei este cea stabilită de art. 89 Codul Familiei și anume - obligația copiilor vitregi de a-și întreține părinții vitregi.

Articolul 90 Codul Familiei reglementează relații asimilate de lege cu relațiile de familie.

Subiecte pentru lucrul individual asupra temei (și întrebări recomandate pentru discuții la seminar):

1. *Formulați noțiunea și numiți caracterele juridice ale obligației de întreținere .*
2. *Analizați obligația de întreținere dintre părinți și copii.*
3. *Desfășurați temeurile apariției obligației de întreținere dintre soți și foștii soți.*
4. *Care sînt condițiile necesare nașterii raportului juridic de întreținere?*
5. *Numiți temeurile generale de stingere a obligației de întreținere.*
6. *Ce se întîmplă cu copilul în cazul cînd părinții nu sînt în stare să-I asigure întreținerea și educația necesară ?*
7. *Care situații se consideră excepționale pentru încasarea mijloacelor suplimentare în favoarea copiilor?*
8. *În ce cazuri copiii majori pot fi eliberați de participarea la cheltueli suplimentare în favoarea părinților?*
9. *Care persoană se consideră inaptă de muncă?*
10. *Care persoană se consideră în stare de nevoie?*
11. *În ce cazuri soțul (fostul soț) poate fi scutit de obligația de întreținere?*
12. *În ce condiții obligația de întreținere se bazează pe relațiile de afinitate?*

Tema 12. Executarea întreținerii

1. *Contractul privind plata pensiei de întreținere*
2. *Încasarea pensiei de întreținere în baza hotărîrii instanței judecătorești*
3. *Restanța la pensia de întreținere*
4. *Răspunderea pentru nerespectarea termenelor de plată a pensiei de întreținere*
5. *Plata pensiei de întreținere în cazul cînd debitorul întreținerii își stabilește domiciliul în străinătate*

Contractul privind plata pensiei de întreținere, după cum reiese din art. 92 Codul Familiei, poate fi încheiat între persoana care datorează întreținere (debitorul întreținerii) și persoana care are dreptul la întreținere (creditorul întreținerii), adică între persoanele care au obligația de a se întreține reciproc conform prevederilor legale. În doctrină se menționează că contractul privind plata pensiei de întreținere poate fi încheiat și între membrii familiei care nu au dreptul de a pretinde întreținerea printr-o hotărîre a instanței judecătorești, deoarece nu întrunesc condițiile

necesare pentru apariția raportului juridic de întreținere și fiindcă este vorba de o obligație benevolă pe care și-o asumă membrii familiei. Conform art. 94 alin. 1 Codul Familiei, contractul privind plata pensiei de întreținere se încheie, se execută, se modifică, se reziliază și se declară nul în conformitate cu normele Codului Civil. Așadar, după natura juridică acest contract poate fi considerat unul din multiplele contracte civile, deoarece posedă toate atributele unui contract civil.

Subiecte ale contractului pot fi numai persoane fizice cu capacitate deplină de exercițiu. În cazul când creditorul întreținerii este un minor sub vârsta de 14 ani, contractul va fi încheiat în numele minorului de către părinți, adoptatori sau tutori. În cazul minorilor între 14-18 ani, contractul va fi încheiat de însuși minorul cu consimțământul părinților, adoptatorilor sau curatorilor.

Dacă debitorul și/sau creditorul întreținerii sînt declarați incapabili, contractul este încheiat de către reprezentanții legali ai acestor persoane. Persoanele cu capacitatea limitată de exercițiu încheie contractul cu acordul curatorului (art. 92 Codul Familiei).

Conținutul contractului privind plata pensiei de întreținere constă în stabilirea cuantumului și a modului de plată a pensiei de întreținere. Conform art. 95 Codul Familiei, cuantumul pensiei de întreținere stabilite prin contract se determină de către părți la încheierea contractului.

Subiectele contractului pot stabili cuantumul pensiei de întreținere pe cote-părți; în procente față de veniturile debitorului întreținerii; într-o sumă bănească fixă plătită lunar, indiferent de faptul ce fel de venituri are debitorul (permanente, periodice, stabile, neregulate, în valută străină etc); prin plata sumei totale o singură dată; prin transmiterea unor bunuri creditorului întreținerii sau printr-o altă modalitate convenabilă ambelor părți (de exemplu, achitarea unei datorii apărute între părți).

Contractul privind plata pensiei de întreținere poate fi modificat sau reziliat în orice moment în baza acordului dintre părți. Conform art. 94 alin. 2 Codul Familiei, modificarea sau rezilierea contractului se perfectează în scris și se autentifică notarial.

Contractul privind plata pensiei de întreținere poate fi declarat nul total sau parțial de către instanța judecătorească în baza temeiurilor prevăzute de legislația civilă. Aceste temeiuri pot fi: încheierea contractului cu o persoană fără capacitate de exercițiu (art. 222 Codul Civil); cu un minor în vîrsta de la 14 la 18 ani fără acordul reprezentantului lui legal (art. 227-230 Codul Civil).

Articolul 94 alin. 5 Codul Familiei prevede și cazuri speciale de declarare a nulității contractului privind plata pensiei de întreținere care reies din principiile de bază ale legislației familiale, îndreptate spre ocrotirea intereselor membrilor minori ai familiei și ai celor inapți de muncă. Astfel, va fi declarat nul contractul privind plata pensiei de întreținere care contravine intereselor copilului minor sau major incapabil, ceea ce se stabilește de către instanța judecătorească în fiecare caz concret.

2. Încasarea pensiei de întreținere în baza hotărârii instanței judecătorești

În lipsa unui acord privind plata pensiei de întreținere, membrii familiei care pretind întreținerea pot porni în instanța judecătorească o acțiune privind încasarea pensiei de întreținere. Acțiunea o poate porni una din persoanele care, conform Codului Familiei, are dreptul de a primi întreținerea de la alți membri ai familiei chiar și în cazul când plata se efectuează în mod benevol, dar fără încheierea contractului privind plata pensiei de întreținere (art. 97 Codul Familiei).

Obligația de întreținere este imprescriptibilă, de aceea persoana care pretinde plata întreținerii se poate adresa în instanța judecătorească, în orice moment, indiferent de termenul care a trecut de la apariția dreptului respectiv. Important este ca dreptul la întreținere să existe la momentul adresării (art. 98 Codul Familiei).

Articolul 98 alin. 2 Codul Familiei permite încasarea întreținerii pentru perioada anterioară adresării, fără a fi indicată această perioadă în următoarele cazuri:

a) cel îndreptățit să primească întreținerea a întreprins măsuri de acordare a întreținerii ca, de exemplu, încercarea de a încheia un contract privind plata întreținerii, de a stabili locul de trai,

de muncă, veniturile debitorului etc; b) cel obligat să plătească s-a eschivat de la plata întreținerii, cum ar fi nedorința de a încheia un contract privind plata întreținerii cu toate că a promis, schimbarea locului de trai, a locului de muncă și ascunderea acestor fapte de creditorul întreținerii, întrucât în articolul respectiv nu este indicat nici un termen, pensia de întreținere poate fi stabilită de la o dată anterioară, ținându-se cont doar de cele două condiții numite mai sus. Această prevedere nu poate fi aplicată în cazul când instanța judecătorească a stabilit paternitatea debitorului față de copilul căruia îi datorează întreținerea¹⁰⁶.

Pensia de întreținere pentru membrii familiei se încasează în baza hotărârii instanței judecătorești care, conform art. 256 Codul de Procedură Civilă, urmează a fi executată imediat. În cazurile când încasarea pensiei de întreținere pentru copilul minor nu necesită examinarea cu atragerea unor alte persoane interesate, nu necesită stabilirea paternității, nu este contestată paternitatea sau maternitatea judecătorul într-un termen de 5 zile de la data depunerii cererii, emite o ordonanță în temeiul art. 345 Codul de Procedură Civilă.

În scopul asigurării plății pensiei de întreținere, legislația în vigoare impune patronului la care este angajat debitorul următoarele obligații:

- a) să rețină lunar în baza titlului executoriu, a contractului privind plata pensiei de întreținere sau în baza cererii salariatului pensia de întreținere din salariu și alte plăți ale debitorului. Veniturile din care poate fi reținută pensia de întreținere sunt: salariul, sporurile și adausurile la el, recompensa anuală primită în rezultatul activității anuale a unității, plăți de stimulare, etc. Reținerile nu pot depăși 50 la sută din salariu sau alte venituri ale debitorului. În cazul reținerii în baza contractului privind plata pensiei de întreținere, cât și în cazul reținerii pensiei de întreținere pentru copii minori în baza hotărârii instanței judecătorești (art. 101 Codul Familiei) suma poate depăși 50 la sută dar nu mai mult de 70 la sută din salariul care i se cuvine salariatului (art. 149 alin. 3 Codul Muncii). Reținerile din salariu și venituri se efectuează după ce acestea au fost impozitate;
- b) să plătească sau să transfere creditorului întreținerii sumele reținute într-un termen de cel mult 3 zile de la data fixată pentru plata salariului. În cazul transferului cheltuielile vor fi acoperite din contul debitorului;
- c) în caz de concediere a salariatului, să comunice în termen de 3 zile instanței judecătorești despre concedierea debitorului și încetarea reținerilor, cât și data până la care au fost efectuate acestea.

Codul Familiei (art. 102 alin. 2) impune debitorului obligația de a comunica, în termen de 3 zile, instanței judecătorești despre schimbarea locului de muncă și a domiciliului. Încălcarea prevederilor legale de către persoanele cu funcții de răspundere (conducătorul, contabilul unității unde este angajat debitorul), cât și de însuși debitor duce la aplicarea față de persoanele culpabile a răspunderii în modul stabilit de legislație (amendă, penalitate, recuperarea daunei materiale, etc). Tragerea la răspundere a persoanelor indicate în lege nu scutește debitorul de plata pensiei de întreținere.

3. Restanța la pensia de întreținere

Pensia de întreținere se încasează nu de la data prezentării titlului executoriu sau a contractului privind plata pensiei de întreținere, dar de la data indicată în titlul executoriu în conformitate cu hotărârea instanței judecătorești sau de la data stipulată în contract. De regulă, aceste date nu coincid și pentru perioada când plata pensiei de întreținere pentru membrii familiei nu s-a încasat, se formează restanță. Deci, restanța la pensia de întreținere se formează numai după pronunțarea hotărârii instanței judecătorești privind încasarea întreținerii sau încheierea contractului privind plata pensiei de întreținere. Prin aceasta urmează să delimităm noțiunea de restanță la pensia de întreținere de încasarea pensiei de întreținere pentru perioada anterioară prevăzută în art. 98 alin. 3 Codul Familiei.

Conform art. 104 alin. 1 Codul Familiei, pensia de întreținere se încasează pentru perioada anterioară în baza contractului privind plata pensiei de întreținere sau a titlului executoriu, în limitele a cel mult 3 ani din momentul prezentării contractului sau titlului executoriu respectiv.

Dacă pensia de întreținere nu s-a încasat din culpa debitorului întreținerii (schimbarea locului de trai, a locului de muncă și ascunderea acestui fapt, ascunderea veniturilor etc), restanța ei se încasează pentru toată perioada anterioară, indiferent de termenul care s-a scurs de la data când trebuia să fie plătită pensia de întreținere. Suma restanței la pensia de întreținere se va achita chiar și în cazul când copiii minori au împlinit vârsta de 18 ani.

Restanța la pensia de întreținere se determină de executorul judecătoresc. La calcularea sumei acesta se va conduce de cuantumul pensiei de întreținere stabilit de instanța judecătorească sau de contractul privind plata pensiei de întreținere.

Legea nu prevede expres modalitatea de calculare a cuantumului restanței, dar practica judiciară reiese din salariul mediu pe țară la momentul calculării restanței. Suma restanței la pensia de întreținere poate fi contestată atât de debitorul, cât și de creditorul întreținerii (art. 104 alin. 6 Codul Familiei).

Conform art. 105 Codul Familiei, debitorul care plătește întreținerea în baza contractului privind plata pensiei de întreținere poate fi scutit de plata restanței la pensia de întreținere sau această restanță poate fi micșorată, cu excepția cazurilor când pensia se plătește copiilor minori.

Dacă copilul pentru care se plătește întreținerea s-a stabilit cu traiul la debitor, acesta la fel poate fi scutit de plata restanței celuilalt părinte sau a ocrotitorului legal al copilului.

În caz de deces al debitorului întreținerii, restanța la pensia de întreținere poate fi încasată din patrimoniul succesoral.

4. Răspunderea pentru nerespectarea termenelor de plată a pensiei de întreținere

Codul Familiei (art. 106) diferențiază răspunderea debitorului întreținerii pentru nerespectarea termenelor în dependență de forma de plată a pensiei de întreținere.

Astfel, dacă pensia de întreținere se plătește în baza unui contract încheiat între părți, răspunderea va fi aplicată în conformitate cu prevederile contractului privind plata pensiei de întreținere. Acestea pot fi diferite: penalități în anumite mărimi sau în formă de amendă, transmiterea unui bun în contul restanței etc. Dacă contractul privind plata pensiei de întreținere nu conține prevederi privind răspunderea, se aplică prevederile Codului Civil privind răspunderea pentru neexecutarea obligațiilor.

Dacă cel obligat să plătească întreținerea plătește în baza unei hotărâri a instanței judecătorești și restanța la pensia de întreținere a rezultat din culpa lui, persoana în cauză va plăti creditorului întreținerii o penalitate în mărime de 0,1 la sută din suma restanței pentru fiecare zi de întârziere. Creditorul întreținerii este în drept să ceară repararea daunei cauzate prin întârzierea executării obligației de întreținere din culpa debitorului, dacă aceasta nu a fost acoperită prin plata de penalități. De exemplu, creditorul, pentru a-și asigura întreținerea, a fost nevoit să împrumute în baza unui contract de împrumut o anumită sumă de bani care urma să-i întoarcă cu dobândă. Ulterior, când i s-a achitat pensia de întreținere, el a întors împrumutul, dar penalitatea nu a acoperit suma dobânzii. Deci, el poate cere repararea daunei în mărimea în care aceasta nu a fost acoperită de penalitate. Spre deosebire de dreptul civil, în dreptul familiei creditorul poate cere doar repararea daunei reale pricinuite prin încălcarea termenelor de plată a pensiei de întreținere dar nu și a venitului ratat. Aceasta se lămurește prin faptul că întreținerea se plătește persoanei care necesită sprijin material din cauza incapacității de muncă pentru a-i asigura traiul, tratamentul și alte necesități vitale.

5. Plata pensiei de întreținere în cazul când debitorul întreținerii își stabilește domiciliul în străinătate

Conform art. 109 CF RM debitorul întreținerii care își stabilește domiciliul în străinătate este în drept să încheie cu creditorul întreținerii un contract privind plata pensiei de întreținere în modul prevăzut de prezentul cod.

În cazul în care nu se ajunge la un acord, persoana interesată poate porni în instanța judecătorească o acțiune privind stabilirea cuantumului pensiei de întreținere într-o sumă fixă și achitarea acesteia printr-o plată unică sau privind transmiterea anumitelor bunuri în contul pensiei sau privind determinarea unui alt mod de plată a acesteia.

la stabilirea întreținerii, instanța judecătorească va ține cont de situația materială și familială a părților și alte circumstanțe care merită atenție. La perfectarea actelor de plecare este important faptul în care țară pleacă debitorul întreținerii ca să se stabilească cu traiul permanent. Dacă țara respectivă face parte din țările CSI sau altă țară cu care Republica Moldova are încheiat un acord privind asistența juridică și ajutorul juridic în raporturile civile, familiale și penale, plecarea poate fi permisă chiar și atunci când nu este încheiat un contract privind plata pensiei de întreținere și nici o hotărâre a instanței judecătorești privind plata pensiei de întreținere. În aceste cazuri hotărârea instanței judecătorești poate fi expediată la locul de trai și ea va fi executată, deoarece acordul dintre state prevede recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești privind plata pensiei de întreținere pentru membrii familiei. În ce privește plecarea debitorului în țările cu care Republica Moldova nu a încheiat un acord privind asistența juridică și ajutorul juridic reciproc în raporturile civile, familiale și penale, ea poate fi reținută temporar, până când părțile vor ajunge la o înțelegere privind modalitatea de plată a pensiei de întreținere.

Subiecte pentru lucrul individual asupra temei (și întrebări recomandate pentru discuții la seminar):

- 1. Dați noțiunea contractului privind plata pensiei de întreținere.*
- 2. Stabiliți care persoane se consideră subiecte ale contractului de întreținere.*
- 3. Caracterizați forma și conținutul contractului de întreținere.*
- 4. Care este procedura de modificare, reziliere și declarare a nulității contractului de întreținere?*
- 5. Precizați modalitatea de încasare a pensiei de întreținere în baza hotărârii instanței de judecată.*
- 6. În ce cazuri debitorul care plătește întreținerea în baza contractului poate fi scutit de plata pensiei de întreținere?*
- 7. Care este modalitatea răspunderii pentru nerespectarea termenilor de plată a pensiei de întreținere?*
- 8. Analizați procedura de încasare a pensiei de întreținere în cazul când debitorul își stabilește domiciliul peste hotare?*

Speță:

Scutaru Ion a încheiat cu fosta soție Scutaru Ana un contract privind plata pensiei de întreținere în mărime de 500 lei lunar. Peste 1 an debitorul a încetat plata, făcând timiteră la faptul că a fost concediat și nu are venituri. Ulterior s-a angajat la alt serviciu și a prelungit plata întreținerii de la data angajării. Astfel s-a format o restanță la plata pensiei de întreținere peste 12 luni. Decideți asupra ordinii de plată a restanței la pensia de întreținere și stabiliți răspunderea debitorului.

Speță:

Robu Olga îngrijește de un copil comun invalid în vîrstă de 16 ani, nefiind angajată în cîmpul muncii. Tatăl copilului, fostul soț Robu Ion plătește o pensie de întreținere pentru fosta soție în mărime de 300 lei lunar. Peste 2 ani de zile Robu Olga se căsătorește.

Decideți asupra plății pensiei de întreținere în continuare și argumentați răspunsul.

Tema 13. Formele de educare a copiilor rămași fără ocrotire părintească

1. *Depistarea și plasamentul copiilor rămași fără ocrotire părintească*
2. *Noțiunea și importanța adopției*
3. *Condițiile de fond la adopție*
4. *Procedura adopției.*
5. *Efectele adopției*
6. *Încetarea adopției*

Copiii minori pot rămâne fără ocrotire părintească din diferite motive, cum ar fi:

- decesul părinților;
- decăderea părinților din drepturile părintești în baza unei decizii a instanței judecătorești;
- copilul minor nu locuiește cu părinții și ei nu vor să ia copilul la educație și întreținere din motive neîntemeiate;
- copilul a fost luat de la părinți în baza unei hotărâri judecătorești fără decăderea din drepturile părintești;
- părinții au fost recunoscuți în modul stabilit de lege ca fiind incapabili sau având capacitate restrânsă;
- în caz de boală sau absență îndelungată a părinților;
- în cazul refuzului părinților de a lua copilul din instituțiile curative sau educative;
- alte cazuri de lipsă a grijii părintești. Condițiile social-economice din țară (nestabilitatea economiei, plecarea populației în străinătate, creșterea criminalității etc.) au dus la majorarea numărului de minori lipsiți de grija părintească.

Codul Familiei impune persoanelor cu funcții de răspundere din instituțiile de instruire, curative, de asistență socială și din altele similare, precum și tuturor persoanelor care dispun de informații despre copiii abandonați sau orfani obligația de a comunica această informație, în termen de cel mult 5 zile, autorității tutelare de la locul aflării copilului. Primind informația despre copilul rămas fără ocrotire părintească, autoritatea tutelară este obligată, în termen de 3 zile, să efectueze un control al condițiilor de trai ale copilului în scopul confirmării faptului că copilul este într-adevăr lipsit de ocrotirea părintească.

Autoritatea tutelară este obligată, după ce a depistat și a luat la evidență copiii lipsiți de ocrotirea părintească, să le asigure plasamentul prevăzut de legislația în vigoare. La alegerea formei de plasament se va ține cont, în mod obligatoriu, de proveniența etnică a copilului, de apartenența lui la o anumită cultură, de religie, limbă, starea sănătății și dezvoltarea copilului, pentru ca acestuia să-i fie asigurate condiții de viață care ar asigura continuitatea educației acestuia.

Formele plasamentului copiilor rămași fără ocrotire părintească sînt:

- a) adopția;
- b) tutela asupra copiilor în vîrstă de pînă la 14 ani și curatela asupra copiilor în vîrstă de la 14 pînă la 18 ani;
- c) casele de copii de tip familial;
- d) instituțiile de stat pentru copii orfani și cei rămași fără ocrotire părintească, de orice tip (educative, de instruire, curative, de asistență socială). Această formă se aplică doar în cazurile cînd nu există alte posibilități de plasament familial pentru copil.

Din toate formele de plasament cea mai reușită este adopția, deoarece prin adopție copilului i se oferă o familie în care el crește și se bucură de grija părintească ca un copil firesc. Totodată, aceasta este o formă de plasament permanentă, spre deosebire de celelalte forme care sînt temporare. Copiii sînt plasați temporar atunci cînd lipsa ocrotirii părintești este de scurtă durată sau atunci cînd nu se poate găsi copilului orfan sau abandonat o familie care să-l adopte. Indiferent de forma plasamentului ales, autoritatea tutelară ține controlul asupra condițiilor de

întreținere, creștere și educare a copiilor aflați în evidența ei. Familia adoptivă, de regulă, este supravegheată în primii ani după ce copilul a fost adoptat. Dacă autoritatea tutelară s-a convins că relațiile între adoptat și adoptator s-au stabilit definitiv și educația decurge într-un mod normal, supravegherea încetează și copilul este scos de la evidență. În cazul plasării copilului sub tutelă (curatelă) în case de copii de tip familial sau într-o instituție de stat pentru copii, autoritatea tutelară, în dependență de cauza din care copilul este lipsit de ocrotirea părintească, controlează procesul de educare a copilului și acordă ajutorul necesar tutorilor, curatorilor, părinților-educatori sau educatorilor și prelungește căutarea unei familii potrivite pentru plasarea permanentă a copilului.

2. Noțiunea și importanța adopției

Din toate formele de ocrotire a copiilor orfani și lipsiți de grija părintească adopția este cea mai reușită, deoarece aici raporturile juridice se stabilesc nu pentru o perioadă anumită, ci pentru totdeauna, acordându-i copilului o îngrijire permanentă în familie. De aceea statul contribuie la dezvoltarea unei astfel de instituții ca adopția.

Doctrina conferă noțiunii de adopție o triplă accepțiune: de act juridic, de raport juridic și de instituție juridică.

Ca act juridic, noțiunea de adopție desemnează acordul de voință al părților care participă la încheierea sa și care, încuviințat de instanța judecătorească, dă rațiune raportului juridic de adopție. Ca raport juridic, adopția constă în legătura de rudenie pe care o creează între adoptat și descendenții săi - pe de o parte, și adoptator și rudele sale - pe de altă parte.

Ca instituție juridică, adopția desemnează totalitatea normelor juridice care reglementează condițiile privind nașterea, efectele, nulitatea și desfacerea ei.

Putem menționa că adopția poate fi definită ca actul juridic încuviințat de organul respectiv competent - instanța de judecată - în rezultatul căruia între adoptat și descendenții săi și adoptator și rudele acestuia apar drepturi și obligații asimilate de lege cu cele dintre părinți și copii și încetează drepturile și obligațiile adoptatului față de rudele sale de proveniență.

Conform legislației în vigoare, sensul adopției constă în asigurarea intereselor și drepturilor copilului orfan sau lipsit de ocrotirea părintească. Scopul de bază al adopției constă în crearea condițiilor prielnice și adecvate de dezvoltare fizică și spirituală pentru acești copii. Concomitent se face posibilă satisfacerea necesității vitale a unor persoane de a educa, de a-i purta grija părintească copiilor, a-i iubi, a simți atașamentul reciproc, a se realiza ca părinți. În urma adopției se stabilesc relații de rudenie între adoptat și adoptatori și rudele acestora, se lărgeste familia, devenind completă, se înfăptuiește un scop uman al societății și fiecărei persoane în parte de a avea grijă de copiii rămași orfani. La rîndul său, copiii, fiind crescuți și educați într-o atmosferă de dragoste, stimă și înțelegere, sînt un suport la adînci bătrînețe pentru părinții adoptivi.

Astfel, am putea menționa că alături de rudenia firească, cînd filiația dintre părinți și copii, precum și raporturile de rudenie dintre membrii aceleiași familii sînt consecința exclusivă a comunității de sînge, legislația Republicii Moldova, ca și a multor altor state, reglementează și rudenia civilă, care ia naștere în temeiul actului juridic al adopției.

De obicei sînt adoptați copii orfani, copii abandonați sau părinții cărora au fost decăzuți din drepturile părintești. Adopția are ca scop înlăturarea pricinilor care influențează negativ la formarea personalității copilului. Actul juridic de adopție are o însemnătate pozitivă nu numai în cazurile cînd copilul este orfan sau lipsit de grija ambilor părinți, dar și în cazul lipsei unuia din părinți. Astăzi, în țara noastră, ca și în lumea întreagă, sînt destul de frecvente divorțurile. După datele oficiale ale organelor de înregistrare a actelor de stare civilă ale Republicii Moldova în ultimii 5 ani numărul căsătoriilor desfăcute depășesc 40 la sută din numărul căsătoriilor încheiate. Avînd în vedere că majoritatea soților care desfac căsătoria au copii, devine evident faptul că numărul copiilor care sînt lipsiți de ocrotirea părintească crește. Și aici adopția de către soțul părintelui îi permite copilului, care suferă cel mai mult în rezultatul divorțului, să-și

recapete familia integră, ceea ce influențează pozitiv procesul de educare, creștere și formare a personalității copilului.

De aceea este în interesul adoptatului ca să aibă nu orice educator, dar unul care corespunde celor mai înalte cerințe înaintate față de un educator; transmiterea lui nu în orice familie, dar într-o familie sănătoasă, unde domnește o atmosferă de înțelegere reciprocă și bunăvoință. Adopția nu poate servi mijloc de refugiu al unei familii în care predomină neînțelegerile. Acest criteriu a impus legislatorul să stabilească cerințe deosebite față de adoptator, indiferent dacă el este soțul părintelui, rudă sau oricare altă persoană. Cerințele sînt cele prevăzute de lege în mod direct; vîrsta, capacitatea de exercițiu etc, cît și cele care urmează a fi concretizate de autoritatea tutelară; date despre starea sănătății, capacitățile morale care ar putea asigura educarea copilului în familie, condițiile de trai etc.

Adopția este un act juridic complex. Încheierea lui necesită săvîrșirea a două operații juridice: a) actul juridic al părților în vederea adopției; b) încuviințarea acestui act de către instanța judecătorească. Fiecare dintre cele două operații este un element esențial al adopției. Aceste două operații nu numai că se săvîrșesc în momente diferite, dar au și o natură juridică deosebită. Astfel, prima operație juridică este un act de dreptul familiei, pe cînd cea de a doua operație este un act de drept procesual civil.

Considerăm că adopția este un act de dreptul familiei, deoarece el se încheie la consimțămîntul părților, la constatarea faptului că copilul este adoptabil iar persoanele care s-au adresat cu cererea de adopție au calitatea de adoptatori și numai după îndeplinirea tuturor condițiilor de fond urmează adoptarea hotărîrii de adopție de către instanța judecătorească. Deoarece adopția ia naștere din momentul cînd hotărîrea instanței judecătorești devine definitivă, ea poate fi considerată act juridic care valorează efecte juridice atunci cînd sînt îndeplinite toate cerințele legii materiale și ale legii procedurale.

3. Condițiile de fond ale adopției

Pentru încuviințarea adopției este necesară prezența anumitor circumstanțe pe care le prevede legislația și care pot fi clasificate în:

- condiții de fond sau condiții pozitive, adică acele circumstanțe care trebuie să existe pentru încheierea actului juridic de adopție;
- impedimente sau condiții negative - acele împrejurări de fapt sau de drept existența cărora nu permite încheierea adopției;
- condiții de formă sau condiții de procedură.

Atît condițiile de fond, cît și impedimentele la adopție sînt reglementate de legea materială, iar condițiile de formă - de legea materială și de legea de procedură civilă.

Articolul 10 din Legea cu privire la statutul juridic al adopției din 28 mai 2010 stipulează că, pot fi adoptați numai copiii minori cu excepția celor care au dobîndit capacitatea de exercițiu deplină pînă la atingerea vîrstei de 18 ani. Scopul oricărei adopții este interesul copilului, care este și cea mai importantă condiție de fond pentru efectuarea actului juridic de adopție. Prin interesul adoptatului trebuie de înțeles că de la adoptator se cere de a prezenta condițiile materiale și garanțiile morale necesare asigurării dezvoltării armonioase a copilului. Trebuie, așadar, avute în vedere satisfacerea intereselor personale nepatrimoniale ale adoptatului, cît și cele patrimoniale ale acestuia. Adoptatul trebuie să găsească în familia adoptatorului o atmosferă de familie prielnică pentru dezvoltarea sa fizică și morală, pentru o educație satisfăcătoare.

Asigurarea intereselor copiilor în condițiile vieții familiale legiuitorul consideră o problemă prioritară a adopției. Interesele copiilor minori diferă considerabil de interesele membrilor majori ai familiei, deoarece copilul, fiind, totuși, o personalitate, oricum este încă dependent de grija părintească din cauza neputinței sale. Interesele copilului în familie condiționat pot fi divizate în două grupe:

- sănătatea fizică și psihică;
- dezvoltarea spirituală.

Viața spirituală a familiei și a copilului adoptat de această familie se bazează pe dragoste, prietenie. Conform art. 20 pct. 3 din Convenția O.N.U din 20 noiembrie 1989, la ocrotirea copilului, lipsit de îngrijirea părintească, este necesar să se țină seama în mod corespunzător de necesitatea unei anumite continuități în educarea copilului, precum și de originea sa etnică, religioasă, culturală și lingvistică.

Adopția este posibilitatea copilului de a viețui în familie și anume în aceasta constă esențialul interes al copilului.

Impedimentele. Legislația în vigoare stipulează că, nu pot fi adoptatori persoanele în privința cărora există împrejurări de fapt sau de drept ce opresc încuviințarea actului juridic de adopție. Aceste circumstanțe sau impedimente pot avea un caracter bine determinat sau pot exista ca o posibilitate ce poate opri atingerea scopului adopției pentru viitor.

Interdicțiile privind adopția copiilor sunt prevăzute de art.11; 12 ale Legii privind statutul juridic al adopției din 28 mai 2010.

4. Procedura adopției

Alături de îndeplinirea condițiilor de fond și lipsa impedimentelor, pentru valabilitatea adopției se cer întrunite și câteva condiții de formă. Acestea își iau începutul de la depunerea cererii de adopție de către persoana sau familia care a hotărât să adopte unul sau mai mulți copii. Dorința persoanelor de a adopta este un element al capacității juridice familiale și poate fi realizat de către orice persoană care corespunde cerințelor legii privitor la adopție. Ea se manifestă printr-o cerere scrisă depusă la autoritatea teritorială de la domiciliul copilului sau al solicitantului. În ultimul caz, de regulă, copilul locuiește deja în familia viitorilor adoptatori. La cerere se anexează actele necesare (buletinul de identitate, acte ce confirmă locul de trai, veniturile, starea sănătății a celor care doresc să adopte etc). art.13-19 Legea privind statutul juridic al adopției RM.

5. Efectele adopției

Conform art.40 al Legii privind statutul juridic al adopției RM - adopția ca act juridic produce efecte juridice din momentul când hotărîrea instanței de judecată rămîne definitivă. Rudenia creată prin adopție este asimilată cu rudenia de sînge, deci, se nasc drepturi și obligații asimilate de lege cu cele care apar în cazul rudeniei firești între părinți și copiii lor. Astfel, în rezultatul adopției apar drepturi și obligații reciproce:

- între adoptat și adoptator;
- între descendenții adoptatului și adoptator;
- între rudele adoptatorului și cel adoptat;
- între descendenții adoptatului și rudele adoptatorului.

Este posibilă și o altă clasificare a consecințelor juridice ale adopției:

- care determină poziția juridică a adoptatului în familia adoptatorului;
- care se referă la relațiile de drept ale adoptatului cu părinții și alte rude de sînge.

Efectele juridice de prima categorie constau în apariția noilor relații familiale cu participarea adoptatului, iar efectele celei de a doua constau în încetarea parțială sau completă a relațiilor familiale existente anterior. Adoptatul intră în familia adoptatorului, locuiește la el, iar acesta este dator să-l crească și să-l educe pentru a se putea integra în societate. De aceea este normal ca drepturile și îndatoririle părintești să treacă de la părinții firești la cei adoptivi.

6. Încetarea adopției

Legislația Republicii Moldova prevede că încetarea adopției poate avea loc prin desfacere sau declararea adopției nule în temeiul unei hotărîri judecătorești (art.47; 48 Legea privind statutul juridic al adopției RM).

Adopția este o instituție juridică stabilă. O dată încuviințată, ea este ocrotită de lege. Stabilitatea instituției este garantată de legiuitor prin reglementarea strictă a desfacerii adopției și a declarării adopției nule.

În urma actului juridic de desfacere a adopției încetează rudenția civilă apărută din adopție dintre adoptat și adoptator și rudele acestuia și reapare rudenția firească, adică se restabilesc toate drepturile și obligațiile copilului față de părinții lui și rudele de sînge.

Subiecte pentru lucrul individual asupra temei (și întrebări recomandate pentru discuții la seminar):

1. Definiți noțiunea adopției.
2. Formulați noțiunea de condiție de fond și noțiunea de impediment la adopție .
3. Definiți noțiunea de nulitate a unui act juridic.
4. Analizați temeiurile adopției nule.
5. Determinați momentul din care iau naștere efectele adopției și cercul persoanelor care sunt influențate de aceste efecte.
6. Analizați conținutul drepturilor și obligațiilor personale și patrimoniale ale subiecților actului juridic de adopție.
7. Numiți motivele potrivit cărora minorii pot rămîne fără ocrotire părintească.
8. Caracterizați Autoritatea tutelară. Ce atribuții are Autoritatea tutelară?

Speță:

Bivol Nina în vîrstă de 25 ani, necăsătorită a plasat copilul său de 2 ani în casa de copii, motivînd că nu are posibilitate să-l întrețină și că peste 6 luni va veni să-l ia. După aceea a plecat în străinătate în baza unui contract de muncă. Ajunghind la destinație Bivol N. a aflat că contractual de muncă este încheiat pentru 12 luni. Ea a telefonat la casa de copii și a anunțat că va lipsi un an de zile. Directorul casei de copii, care era la current cu situația, a fost concediat și în locul lui a fost numită altă persoană. După expirarea termenului de 6 luni de la data plasării copilului în casa de copii acesta a fost adoptat de către Lupu Vasile și Lidia. Apreciați situația și determinați acțiunile mamei la întoarcere.

Speță:

Dimitriu Oleg a adoptat fiul soției sale Rusu T. în vîrstă de 5 ani. Peste cîtva timp relațiile între ei s-au înrăutățit și ei au divorțat. Rusu T. împreună cu copilul s-a întors la primul soț - tatăl copilului. Ea s-a adresat cu o cerere în instanța de judecată privind încasarea pensiei de întreținere de la Dimitriu O. Acesta la rîndul lui, a înaintat o cerere privind desfacerea adopției, deoarece el este lipsit de posibilitatea de a participa la educarea copilului. Decideți asupra cazului.

Speță:

Soții Sîrbu au adoptat un copil în vîrstă de 5 ani. Acum el are 23 ani și a aflat că tatăl său biologic a decedat și a rămas apartamentul lui pe care nu are cine să-l moștenească. El s-a sfătuit cu adoptatorii și au hotărît să desfacă adopția pentru ca adoptatul să poată moșteni apartamentul. Decideți dacă sînt întrunite condițiile pentru desfacere a adopției și argumentați răspunsul.

Tema 14. Tutela și curatela minorilor și casele de copii de tip familie

- 1. Noțiunea și ordinea de instituire a tutelei și curatelei asupra minorilor*
- 2. Drepturile și obligațiile tutorilor și curatorilor*
- 3. Drepturile copilului minor aflat sub tutelă sau curatela*
- 4. Încetarea tutelei și curatelei*
- 5. Noțiunea și ordinea de creare a caselor de copii de tip familie*
- 6. Drepturile și obligațiile părinților educatori și a copiilor din casele de copii de tip familial*
- 7. Încetarea activității casei de copii de tip familial*

Tutela și curatela minorilor este una din formele de ocrotire a copiilor prin care se asigură educația în familie, apărarea drepturilor și intereselor personale și patrimoniale cu ajutorul tutorilor sau curatorilor. Tutela și curatela poate fi examinată în mai multe accepțiuni:

- ca instituție juridică prin care se înțelege totalitatea normelor juridice ce reglementează o anumită categorie de relații sociale;
- ca activitate a autorităților tutelare, a tutorilor și curatorilor pentru educarea minorilor, apărarea drepturilor și intereselor lor;
- ca raport de familie, care se stabilește în baza celor două accepțiuni indicate mai sus, între tutore și curator și minorul de sub tutelă sau curatelă.

Tutela se instituie asupra minorilor lipsiți de ocrotirea părintească pînă la împlinirea de către acestea a vârstei de 14 ani. Curatela se instituie asupra minorilor lipsiți de ocrotirea părintească în vîrstă de la 14 ani la 18 ani. Scopul tutelei și curatelei este de a acorda copiilor lipsiți de ocrotirea părintească o familie în care ei să fie educați în condiții apropiate celor din familia de origine.

2. Drepturile și obligațiile tutorilor și curatorilor

Tutorele și curatorul are dreptul și este obligat să educe (art. 146 alin. 1 și 2 Codul Familiei) copilul aflat sub tutelă sau curatela. Educația include grija de sănătate și dezvoltare fizică, psihică, spirituală și morală a copilului. În dependență de vîrsta copilului, tutorele (curatorul) trebuie să creeze condiții sanitaro-igienice, hrană, medicamente ce ar asigura dezvoltarea normală a celui pus sub tutelă (curatela).

Tutorele (curatorul) determină de sine stătător procedeele și mijloacele de educație a copilului aflat sub tutelă (curatela), ținînd cont de opinia copilului, luînd în considerație recomandările autorității tutelare și respectând prevederile art. 62 alin. 2 Codul Familiei. Metodele de educație a copilului vor exclude maltratările de orice fel, discriminarea, violența fizică și psihică, exploatarea copilului. Tutorele și curatorul este obligat să asigure învățămîntul obligatoriu al copilului aflat sub tutelă sau curatela (art. 146 alin. 3 Codul Familiei).

Tutorele și curatorul este în drept să ceară pe cale judecătorească de la orice persoană, inclusiv rudele apropiate, înapoierea copilului pe care acestea îl rețin fără temei legal (art. 146 alin. 4 Codul Familiei). Legea oferă acest drept tutorelui (curatorului) ca un mijloc de apărare atît a intereselor tutorelui (curatorului), cît și a intereselor copilului aflat sub tutelă (curatelă).

Tutorele (curatorul) este reprezentantul legal al minorului și apără drepturile și interesele copilului în relațiile cu persoane fizice și juridice, inclusiv în instanța de judecată fără mandat special.

Tutorele minorului în vîrsta de pînă la 14 ani încheie în numele și în interesul lui actele juridice necesare (art. 33 alin. 2 Codul Civil).

Curatorul minorului în vîrsta de la 14 ani la 18 ani își dă consimțămîntul la încheierea actelor juridice pe care cel aflat sub curatelă nu este în drept să le încheie de sine stătător.

3. Drepturile copilului minor aflat sub tutelă sau căratela

În preambulul Convenției cu privire la drepturile copilului din 1989 se accentuează că copiii din cauza vulnerabilității lor necesită îngrijire și protecție specială pentru care este responsabilă familia. Iată de ce în cazul copiilor lipsiți de ocrotirea părintească legislația acordă o atenție deosebită drepturilor copiilor aflați sub tutelă sau căratela. Acești copii au aceleași drepturi ca și toți copiii minori, drepturi reglementate de capitolul X Codul Familiei. Reglementarea separată în art. 145 Codul Familiei a drepturilor copiilor aflați sub tutelă (curatela) are drept scop garanția asigurării respectării drepturilor și intereselor legitime ale acestor copii.

4. Încetarea tutelei și curatelei

Tutela încetează la atingerea de către minor a vârstei de 14 ani și tutorele devine curator al minorului între 14 și 18 ani fără o hotărâre a autorității tutelare în acest sens.

Curatelă încetează la împlinirea de către minor a vârstei de 18 ani fără o decizie specială a autorității tutelare (art. 47 Codul Civil).

Tutela și curatelă pot înceta și înainte de termenul indicat în legislație, dacă există careva temeiuri juridice. Aceste temeiuri pot fi:

- copilul este înapoiat părinților (părintelui) pentru educația și întreținerea de mai departe;
- copilul este adoptat;
- copilul este plasat într-o casă de copii de tip familial sau într-o instituție educativă sau curativă la întreținerea deplină a statului și obligațiile tutorelui (curatorului) sunt exercitate de conducătorul acestei instituții;
- copilul care se află sub curatelă s-a căsătorit la împlinirea vârstei de 16 ani și a dobândit capacitatea deplină de exercițiu;
- copilul care a împlinit vârsta de 16 ani și lucrează în baza unui contract de muncă a fost declarat de autoritatea tutelară sau instanța judecătorească ca fiind emancipat, adică a dobândit capacitatea de exercițiu deplină și poate singur să-și realizeze toate drepturile și să-și îndeplinească obligațiile;
- la cererea tutorelui sau curatorului dacă cererea este întemeiată;
- în cazul decesului tutorelui (curatorului) sau a minorului aflat sub tutelă (curatelă);
- ca rezultat al îndepărtării tutorelui sau curatorului de la îndeplinirea obligațiilor sale, dacă nu și le îndeplinește în modul corespunzător, a săvârșit un abuz, o neglijență gravă sau fapte care-l fac nevrednic de a fi tutore sau curator.

5. Noțiunea și ordinea de creare a caselor de copii de tip familial

Conform art. 148 Codul Familiei, casa de copii de tip familial este o instituție particulară creată pe baza unei familii, ținându-se cont de situația materială și nivelul spiritual al acesteia, în scopul întreținerii parțiale și educației copiilor orfani și a celor rămași fără ocrotire părintească.

Casa de copii de tip familial poate fi creată în baza cererii unui cuplu familial, în care ambii soți au împlinit vârsta de 25 de ani, dispun de calități morale, stare a sănătății și pregătire în domeniul îngrijirii și educației copiilor.

Procedura de creare a casei de copii de tip familial începe cu depunerea la autoritatea tutelară de către ambii soți a unei cereri. Autoritatea tutelară este obligată să efectueze un control a datelor prezentate, a condițiilor de trai ale solicitanților și să întocmească ancheta socială a acestora. Casa de copii de tip familial se consideră înființată de la data când a fost luată decizia autorității administrației publice locale.

6. Drepturile și obligațiile părinților-educatori și a copiilor aflați în casele de copii de tip familial

Conform art. 151 Codul Familiei, părinții-educatori au față de copiii plasați în casele de copii de tip familial drepturi și obligații similare celor ale tutorelui (curatorului).

Părinții-educatori se consideră soțul și soția, care se ocupă de îngrijirea și educația copiilor, purtând totodată responsabilitatea pentru îndeplinirea funcțiilor ce le revin. Ei sunt obligați să educe copiii, respectându-le demnitatea, să organizeze traiul în comun a copiilor plasați la ei, să le educe deprinderi necesare în viață, să aibă grijă de sănătatea și instruirea fiecăruia dintre ei. Părinții-educatori au dreptul prioritar la adopția copiilor aflați în propria casă de copii, cu păstrarea statutului acesteia. Ei sînt obligați să asigure îngrijirea permanentă, asistența medicală necesară fiecărui copil în conformitate cu vârsta acestuia.

7. Încetarea activității casei de copii de tip familial

În mod obișnuit, casa de copii de tip familial, creată în ordinea prevăzută de lege, își încetează activitatea la atingerea majoratului de către toți copiii care au fost luați în îngrijire în baza hotărîrii autorității publice locale.

Regulamentul casei de copii de tip familial prevede că copiii membri ai acestei case în cazul continuării studiilor în licee, școli profesionale, școli de meserii, instituții de învățămînt superior își mențin calitatea de membru pînă la încheierea studiilor (dar numai pînă la vârsta de 23 de ani). În această perioadă părinților li se plătește indemnizația pentru ei și salariul. Deci, în acest caz casa de copii de tip familial își încetează activitatea la absolvirea studiilor de către ultimul copil care a depășit vârsta de 18 ani, dar nu a atins vârsta de 23 de ani.

Activitatea casei de copii de tip familial poate înceta în baza hotărîrii autorității administrației publice locale la cererea părinților-educatori în cazul cînd în urma examinării medicale la ei sau membrii familiei lor au fost depistate boli specificate în anexa nr. 4 a Regulamentului, care nu permit aflarea copiilor în casa de copii. Autoritatea tutelară este obligată să asigure instruirea continuă a părinților-educatori, să le ajute prin sfaturi, recomandări privind educația și îngrijirea copiilor, exercitînd și controlul respectiv cel puțin o dată la 6 luni. Activitatea casei de copii de tip familial poate înceta în baza hotărîrii instanței judecătorești cu privire la anularea hotărîrii de creare a casei de copii. Aceasta poate avea loc în cazul cînd la pronunțarea hotărîrii autorității administrației publice locale privind crearea unei case de copii de tip familial au fost comise încălcări grave, cum ar fi, de exemplu, în calitate de părinți-educatori au fost numite persoane decăzute din drepturile părintești sau care au săvîrșit infracțiuni grave contra vieții și sănătății copiilor.

Activitatea casei de copii de tip familial încetează din data adoptării hotărîrii respective, dacă aceasta din urmă nu prevede alt termen.

Subiecte pentru lucrul individual asupra temei (și întrebări recomandate pentru discuții la seminar):

- 1. Formulați noțiunea de tutelă și curatelă.*
- 2. Definiți scopul tutelei și curatele.*
- 3. Care persoane nu pot avea calitatea de tutori sau curatorii?*
- 4. Numiți și caracterizați drepturile și obligațiile tutorilor și curatorilor.*
- 5. Care este procedura stabilirii domiciliului copilului aflat sub tutelă sau curatelă?*
- 6. Clasificați actele juridice pe care tutorele are dreptul să le încheie în calitate de reprezentant legal al minorului.*
- 7. Analizați drepturile copilului aflat sub tutelă sau curatelă.*
- 8. Relatați modalitatea de încetare a tutelei și curatele.*
- 9. Definiți noțiunea casei de copii de tip familial.*
- 10. Care este ordinea de creare a caselor de copii de tip familial ?*
- 11. Cîți copii maxim pot fi plasați în casa de copii de tip familie?*

12. Care este conținutul contractului de plasare a copiilor în casa de copii de tip familial?

13. Analizați procedura de încetare a activității casei de copii de tip familial.

Speță:

Soții Vasilache avînd 3 copii biologici au înființat o casă de copii de tip familial și au luat 4 copii pentru creștere și educare. Peste 1 an a rămas orfan un copil din vecinătate care împlinise vîrsta de 14 ani și soții au hotărît să-l ia și pe el în casa de copii de tip familial. Autoritatea tutelară nu și-a dat acordul pentru plasarea copilului la soții Vasilache.

Decideți asupra cazului și argumentați răspunsul.

Speță:

Ion în vîrstă de 30 ani și soția lui Elena în vîrstă de 25 ani, au depus la autoritatea tutelară o cerere, dotînd să înființeze o casă de copii de tip familial. În cerere ei au invocat următoarele. Sînt căsătoriți 5 ani, în această perioadă Elena a născut 3 copii dar toți au decedat din cauza stării sănătății ei șubrede. Ion este angajat la Moscova, cîștigă bine și o dată în trei luni vine acasă.

Decideți asupra posibilității creării unei case de copii de tip familial din partea persoanelor respective și argumentați cerințele care urmează să fie îndeplinite de pretendenți.

Tema 15. Reglementarea relațiilor familiale cu elemente de extranietate

- 1. Încheierea și desfacerea căsătoriei cu cetățenii străini și apatrizi*
- 2. Reglementarea juridică a raporturilor dintre părinți și copii și alți membri ai familiei în cazul cetățenilor străini și apatrizilor*
- 3. Reglementarea juridică a adopției internaționale*

1. Încheierea și desfacerea căsătoriei cu cetățenii străini și apatrizi

Normele materiale de drept referitor la căsătorie și familie diferă de la stat la stat, ceea ce duce la conflicte de legi în materia raporturilor de familie cu element străin. La aceste conflicte duc particularitățile naționale, religioase, economice precum și tradițiile și obiceiurile fiecărui stat. Țara noastră se caracterizează prin egalitatea soților în drepturile personale și patrimoniale, în problemele educației copiilor, apărării intereselor membrilor minori și inapți de muncă ai familiei. Conform art. 154 Codul Familiei, cetățenii străini și apatrizii cu domiciliul pe teritoriul Republicii Moldova, în relațiile de familie, au aceleași drepturi și obligații ca și cetățenii Republicii Moldova. Astfel, ca și căsătoria între cetățenii Republicii Moldova, căsătoria între un cetățean străin și un cetățean al Republicii Moldova, cât și între cetățeni străini și apatrizi trebuie să fie încheiată la organele de înregistrare a actelor de stare civilă, în prezența persoanelor ce vor să se căsătorească, după regula generală, la expirarea termenului de o lună de zile de la data depunerii declarației de căsătorie (art. 155 alin. 1 Codul Familiei). De la această regulă este și o excepție, prevăzută în art. 155 alin. 4 Codul Familiei, care menționează că căsătoriile încheiate la misiunile diplomatice și oficiile consulare străine sînt recunoscute pe teritoriul Republicii Moldova în baza principiului reciprocității.

2. Reglementarea juridică a raporturilor dintre părinți și copii și alți membri ai familiei în cazul cetățenilor străini și apatrizilor

Legea aplicabilă filiației copilului se determină conform art. 159 Codul Familiei. Modul de stabilire și contestare a paternității și maternității se determină pe teritoriul Republicii

Moldova de legislația națională, indiferent de faptul dacă este copilul născut din cetățeni străini, apatrizi sau el este cetățean al Republicii Moldova.

3. Reglementarea juridică a adopției internaționale

Se știe că adopția este indiscutabil o problemă de statut personal. Diviziunea clasică existentă între sistemele juridice supun statutul personal fie legii naționale - lex patria (de exemplu, Franța, Italia, Grecia), fie legii domiciliului - lex domicili (Anglia, Danemarca, Norvegia). Republica Moldova supune statutul personal legii naționale, deoarece aceasta prezintă avantajele certitudinii, a stabilității și permanenței, calități indispensabile materiei. Dacă prin analogie cu încheierea căsătoriei sau a unui alt act juridic condițiile de fond la adopție sînt considerate ca fiind cele care privesc crearea unei legături juridice între adoptat și adoptatori, se înclină spre a se verifica aptitudinea celor două părți la adopție prin prisma legii lor naționale. Iată de ce pentru momentul creării legăturii de filiație adoptivă se aplică sistemul cumulativ al celor două legi - legea națională a adoptatorului și legea națională a adoptatului.

Subiecte pentru lucrul individual asupra temei (și întrebări recomandate pentru discuții la seminar):

- 14. Numiți Legea care guvernează desfacerea căsătoriei cu element de extranietate în Republica Moldova și organul competent.*
- 15. Determinați organul competent și modalitatea pentru desfacerea căsătoriei cetățenilor RM care locuiesc înafara hotarelor țării.*

Speță:

În anul 2003 cet. RM Malai Ion și cet. Rusiei Fiodorova A. au încheiat o căsătorie la Moscova. După aceea au locuit la Chișinău. În septembrie 2005 cet. Fiodorova A. din cauza neînțelegerilor în familie a plecat la mama sa în Moscova, unde a depus o cerere de desfacere a căsătoriei. Malai I. a expediat o plîngere în care a indicat că cererea de divorț trebuie să fie examinată la locul de trai al soților în conformitate cu legea statului unde ei au domiciliul comun, indiferent de cetățenia soților. Decideți asupra hotărîrii instanței de judecată

BIBLIOGRAFIA RECOMANDATĂ STUDENȚILOR ÎN VEDEREA STUDIERII DISCIPLINEI DREPTUL FAMILIEI

1. Антокольская М. В. Семейное право. - Москва: Юристъ, 1996.
2. Ершова Н. М. Вопросы семьи в гражданском праве. - Москва, 1977.
3. Filipescu I. Tratat de dreptul familiei. - București: ALL, 1996.
4. Пчелинцева Л. М. Семейное право России. - Москва: Норма, 2007.
5. Cebotari V. Răspunderea juridică în dreptul familiei // Revista Națională de Drept, 2002, Nr. 11.
6. Iovu O. Desfacerea căsătoriei prin divorț // Revista de drept privat. -2001.-Nr. 1.
7. Lupșan G. Dreptul familiei. Note de curs. - Iași: Editura Fundației Chemarea, 1996.
8. Pînzari V. Căsătoria în legislația Republicii Moldova. - Bălți: Presa universitară bălțeană, 2002.
9. Avram M. Filiația. Adopția națională și internațională. - București: ALLBECK, 2001.
10. Bacaci Al., Dumitrachi V., Hagianu C. Dreptul familiei. - București: ALLBECK, 2001.
11. Carbonnier Jean. Droit civil. La famille. L'enfant, le couple. 20 edition refondue. - Paris: Presses Universitaires de France, 1999.
12. Culegere de acte normative privind drepturile familiei și copilului. Voi. I. Reglementări internaționale. - Chișinău: Muzeum, 2001.
13. Ghid de aplicare practică a Convenției cu privire la drepturile copilului. - UNICEF, 2001.
14. Valentina Cebotari Dreptul Familiei – Chișinău 2004.
15. Dan Lupașcu Dreptul Familiei – ROSETTI 2005.
16. Lilia Mărgineanu, Gabriel Mărgineanu Dreptul Familiei – Chișinău 2002
17. Emese Florian Dreptul Familiei C.H. Beck, 2011
18. Filipescu I.P., Filipescu I.A. Tratat de dreptul familiei universul Juridic 2006.

Acte normative:

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. - Chișinău: Moldpres, 1996.
 1. Convenția ONU privind drepturile copilului din 20.11.1989. Tratatate Internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998). Ediție oficială. Vol.I. - Chișinău: Moldpres MORM, 1998.
 2. Legea cu privire la actele de stare civilă nr.100 din 26. 04.2001
 3. Legea privind statutul juridic al adopției nr.99 din 28.05.2010
 4. Convenție a statelor membre ale Comunității Statelor Independente cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală. Tratatate Internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998). Ediție oficială. Vol.XVI. - Chișinău: Moldpres MORM, 1999.
 5. Regulamentul cu privire la activitatea caselor de copii tip-familie, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.170 din 26.03.1996. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. -1996. - nr.35-7.
 6. Tratat între Republica Moldova și Republica Letonia cu privire la asistența juridică și la raporturile juridice în materie civilă, familială și penală. Tratatate Internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998). Ediție oficială. Vol.XIX. - Chișinău: Moldpres MORM, 1999.
 7. Tratat între Republica Moldova și Republica Lituania cu privire la asistența juridică și la raporturile juridice în materie civilă, familială și penală. Tratatate Internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998). Ediție oficială. Vol.XIX. - Chișinău: Moldpres MORM, 1999.
 8. Tratat între Republica Moldova și Ucraina cu privire la asistența juridică și la raporturile juridice în materie civilă și penală. Tratatate Internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998). Chișinău: Moldpres MORM, 1999.
 9. Tratat între Republica Moldova și Federația Rusă cu privire la asistența juridică și la raporturile juridice în materie civilă, familială și penală. Tratatate Internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998). Ediție oficială. Vol.XXI. - Chișinău: Moldpres MORM, 1999.

10. Codul Familiei al Republicii Moldova, adoptat din 26 octombrie 2000, intrat în vigoare la 26 aprilie 2001 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. - 2001. - nr.47-48.
11. Codul Civil al Republicii Moldova din 06 iunie 2002.
12. Codul Muncii al Republicii Moldova din 28.03.2003.